

A. S. PUȘKIN

FATA CĂPITANULUI

Păzește-ți cinstea încă de tânăr. *Proverb*

CAPITOLUL I SERGENT DE GARDĂ

- "El poate fi chiar mâine în gardă căpitan".
 - "Dar nu-i nevoie! Lasă-l mai bine în armată.
 - E sănătos așa! Cu chinga strâns legată..."
 - Dar cine-i taică-său?
- Kneajnin*

Tatăl meu, Andrei Petrovici Griniiov, își făcuse în tinerețe serviciul militar la contele Miinnich și demisionase cu gradul de maior, în anul 17**. De atunci locuia la moșia lui din gubernia Simbirsk, unde s-a însurat cu Avdotia Vasilievna I., fata unui nobil scăpătat de prin partea locului. Am fost nouă copii. Toți frații și surorile mi-au murit de mici.

Prin bunăvoința unei rude apropiate, prințul B., maior din gardă, am fost înscris ca sergent în regimentul Semionovski încă de pe când mă aflam în pântecul mamei¹.

Dacă împotriva tuturor așteptărilor, mama ar fi născut o fată, tata ar fi adus la cunoștința celor în drept moartea sergentului neprezentat și cu asta chestiunea s-ar fi rezolvat.

Am fost ținut în concediu până la terminarea studiilor. Pe vremea aceea nu se învăța ca-n timpurile de azi. La vârsta de cinci ani am fost dat pe mâna unui slujitor, de la caii de călărie, Savelici, care, datorită purtării lui bune — căci Savelici nu bea — a fost înaintat la gradul de dascăl al meu. Sub supravegherea lui, la doisprezece ani știam carte rusească și puteam să judec ca un cunoscător însușirile unui ogar. Între timp, tata mi-a luat un franțuz de la Moscova, pe *monsieur* Beaupré, care a sosit la noi o dată cu provizia anuală de vin și untdelemn de măsline. Sosirea lui nu i-a plăcut deloc lui Savelici. "Slavă Domnului, bodogănea el, cred că copilul e de-ajuns de spălat, de-ajuns de pieptănat și de hrănit. Nu mai au pe ce cheltui banii de-au tocmit un «musie», parcă n-ar fi destui oameni de-ai noștri..."

Beaupré fusese frizer în țara lui, soldat în Prusia și venise în Rusia *pour être outchitel*², fără să știe prea bine ce însemna acest cuvânt. Era băiat bun, însă ușuratic și tare destrăbălat. Marea lui meteahnă era patima pentru sexul frumos; drept răsplată pentru gingășiile lui, nu rareori primea ghionturi, încât se văita după aceea zile întregi. În afară de asta, nu era, după cum spunea el, *dușmanul sticlei*, sau, cum se spune la noi, îi plăcea să cam tragă la măsea. Cum însă la noi vinul se servea doar la masă și chiar și atunci numai câte un păhărel, și cum de obicei pe el îl treceau cu vederea, Beaupré s-a deprins foarte repede cu rachiul rusesc și a început să-l prefere chiar vinurilor din patria lui, găsindu-l incomparabil mai folositor pentru stomac. Ne-am înțeles bine chiar de la început și cu toate că datoria lui, după contract, era să mă învețe *franțuzește, nemțește, precum și toate! științele*, el a găsit cu cale să învețe de la mine s-o rupă

rusește, iar după aceea ne-am văzut fiecare de treaba lui. Ne înțelegeam de minune. Nici nu-mi doream alt mentor. Dar soarta ne-a despărțit curând, și iată în ce împrejurare.

Spălătoreasă Palașka, o fată grasă și ciupită de vărsat, și văcărița Akulka-chioara au venit într-o bună zi la mama, i-au căzut la picioare, mărturisindu-i slăbiciunea de care și una și alta s-au făcut vinovate și plângându-se totodată de "musie", care și-a bătut joc de nevinovăția lor. Mamei nu-i plăcea să ia în glumă astfel de întâmplări și s-a plâns tatei. La tata, judecata era scurtă. A poruncit să vie îndată canalia de franțuz. I s-a răspuns că "musie" face lecțiile cu mine. Atunci a venit el în odaia mea. Beaupré, întins în pat, dormea ca un prunc, iar eu eram foarte ocupat. Trebuie să știți că mi se adusese de la Moscova o hartă geografică, dar sta atârnată pe perete degeaba, și de mult mă ispitea prin mărimea ei și calitatea hârtiei. M-am hotărât să fac din ea un zmeu și mă apucasem de lucru, profitând de somnul lui Beaupré. Tocmai când a intrat tata, prindeam o coadă de fuior de Capul Bunei Speranțe. Când a văzut în ce fel învățam geografia, tata m-a tras de ureche, apoi s-a repezit la Beaupré, l-a trezit din somn în chip foarte nedelicat și a început să-l ocărăscă zdravăn. Buimac, Beaupré încerca degeaba să se ridice, căci era beat mort, nenorocitul... Șapte păcate, o singură judecată. Tata l-a înșfăcat de guler, l-a ridicat din pat, l-a aruncat pe ușă afară, și în aceeași zi franțuzul a părăsit casa, spre bucuria de nedescris a lui Savelici. Astfel a luat sfârșit educația mea.

Am început să trăiesc ca un neisprăvit, speriiind hulubii și jucând capra cu copiii din curte. Tocmai pornisem pe al șaptesprezecelea an al vieții, când soarta mi s-a schimbat.

Într-o zi de toamnă, mama prepara miedul în salon, iar eu îmi lingeam buzele, uitându-mă la spuma în clocot. Tata citea la fereastră *Pridvornâi kalendar*³, pe care îl primea în fiecare an. Cartea asta îl tulbura teribil; ori de câte ori o recitea se simțea cuprins de o ciudă grozavă. Cunoscându-i foarte bine obiceiurile și năravurile, mama se străduia mereu să dosescă nenorocita aceea de carte, astfel că *Pridvornâi kalendar* nu cădea în mâinile tatei cu lunile. În schimb, când dădea peste el din întâmplare, nu-l lăsa din mâini ceasuri întregi. Așadar, tata citea *Pridvornâi kalendar*, dădea din când în când din umeri și repeta cu jumătate de glas: "General-locotenent... a fost sergent la mine în companie!... Cavaler a două ordine! Hm... Și când te gândești că mai ieri..." În sfârșit, a aruncat mânios calendarul pe divan și a căzut pe gânduri, lucru care nu prevestea nimic bun.

— Avdotia Vasilievna, câți ani are Petrușa? a întrebat-o deodată pe mama.

— Merge pe șaptesprezece. S-a născut în anul când a chiorât mătușa Nastasia Gherasimovna... când...

— Bine, a întrerupt-o el. E vremea să-și înceapă serviciul militar. Destul de când tot aleargă prin odăile slujnicilor și se cațără pe la hulubării.

Gândul că se va despărți de mine atât de repede a uluit-o pe mama așa de tare, încât a scăpat lingura în cratiță și au început să-i curgă lacrimile.

În schimb, e greu de descris bucuria mea. Gândul la serviciul militar s-a făcut una cu gândul libertății și cu plăcerile vieții de la Petersburg. Mă și vedeam ofițer în gardă, ceea ce, după părerea mea, era culmea fericirii omenești.

Tatei nu-i plăcea să-și schimbe planurile și nici să le târăgăneze îndeplinirea. Hotărî deci îndată ziua plecării.

Cu o zi înainte de a porni la drum, a făcut cunoscut că intenționează să-i scrie viitorului meu comandant și a cerut pană și hârtie.

— Nu uita, Andrei Petrovici, i-a spus mama, să-l saluți pe prințul B. din partea mea; spune-i că trag nădejde că nu-l va lipsi pe Petrușa de bunăvoința lui...

— Ce prostie! a răspuns tata încruntându-se. De ce aș scrie prințului B.?

— Spuneai doar că vrei să-i scrii comandantului lui Petrușa...

— Ei, și?

— Oare prințul B. nu îi este comandant? Petrușa e înscris în regimentul Semionovski.

— Înscris! Pe mine nu mă privește asta! Petrușa nu va pleca la Petersburg! Ce să-nvețe acolo? Să risipească banii și să-și facă de cap? Nu! Las' să facă militarie, să muncească din greu, să simtă mirosul prafului de pușcă, să fie soldat, nu terchea-berchea! E înscris în gardă! Unde-i actul lui de identitate? Dă-l încoace!

Mama a căutat actul de identitate într-o cutie, unde-l păstra la un loc cu cămășuța mea de botez; îi tremura mâna când i l-a întins.

Tata l-a cercetat cu atenție, și l-a pus dinainte pe masă și a început să scrie. Curiozitatea mă chinuia: unde mă va trimite, oare, dacă nu la Petersburg? Nu-mi puteam lua ochii de la pana lui, care se mișca destul de încet. În sfârșit, cum a isprăvit, a pus scrisoarea și actul meu de identitate într-un plic, apoi, după ce a pecetluit plicul, și-a scos ochelarii, m-a chemat și mi-a spus:

— Iată scrisoarea către Andrei Karlovici R., vechiul meu camarad și prieten. Te duci la Orenburg să-ți faci serviciul sub comanda lui...

Și așa mi s-au spulberat toate frumoasele speranțe! În loc de vesela viață a Petersburgului mă aștepta plictiseala unui ținut depărtat și pustiu. Serviciul militar, la care cu o clipă înainte mă gândeam cu atâta încântare, s-a prefăcut într-o adevărată năpastă. Orice discuție era însă de prisos.

A doua zi, dis-de-dimineată, chibitca, pregătită de drum, era trasă la scară; mi-au pus în ea geamantanul, lădița cu cele trebuitoare pentru ceai și legătura cu pâinișoare și plăcinte, ultimele semne ale răsfațului de acasă. Amândoi părinții m-au blagoslovit. Tata mi-a spus:

— La revedere, Piotr... Să servești cu credință celui căruia îi vei jura! Să ascuți de superiori; nu căuta bunăvoința lor; nu umbla după slujbă, dar nici să nu-i dai dosul când e vorba de ea, și ține minte proverbul: "Păzește-ți haina încă de nouă și cinstea încă de tânăr".

Mama plângea și mă ruga să am grijă de sănătate, iar lui Savelici îi spunea să ia seama de mine, copilul ei...

M-au îmbrăcat cu un cojocel de blană de iepure, iar pe deasupra mi-au pus și o șubă de vulpe. M-am așezat în chibitca, împreună cu Savelici, și am pornit la drum, vărsând lacrimi.

Noaptea am ajuns la Simbirsk, unde ne-am oprit o zi pentru cumpărăturile poruncite lui Savelici. Am tras la han. Savelici a pornit după cumpărături încă dis-de-dimineată.

Eu am stat cât am stat la geam, uitându-mă la ulița murdară, dar mi-era urât și am început să umblu prin toate încăperile.

În sala de biliard am dat de un domn înalt, cam de vreo treizeci și cinci de ani, cu mustăți lungi și negre, îmbrăcat cu un halat, cu tacul în mână și cu luleaua între dinți. Marcatorul cu care juca primea un păhărel de votcă ori de câte ori câștiga; când pierdea, trebuia să treacă pe brânci pe sub masa de biliard. M-am oprit să mă uit cum joacă. Cu cât partida se prelungea, cu atât plimbările pe sub masă deveneau mai dese, astfel că până la urmă marcatorul a rămas sub masă de tot. Domnul acela i-a spus

câteva vorbe tari, în chip de orăție funebră, după aceea mi-a propus mie să joc cu el. N-am primit, căci nu cunoșteam jocul. Domnul a găsit acest lucru foarte ciudat și m-a privit cu compătimire. Totuși am început să vorbim. Am aflat că îl cheamă Ivan Ivanovici Zurin, că e căpitan în regimentul *** de husari, că se află în Simbirsk pentru a face recrutarea și că locuiește la han.

M-a poftit să mănânc cu el, ce-o da Dumnezeu, soldățește. Am primit cu plăcere. Ne-am așezat la masă. Zurin bea zdravăn și mă îmbia și pe mine, arătându-mi că trebuia să beau pentru a mă deprinde cu milităria. Muream de răs ascultându-i anecdotele cazone și ne-am sculat de la masă prieteni buni. Îndată după aceea s-a oferit să mă învețe biliard.

— Biliardul e foarte necesar pentru noi, militarii. Ce faci când ajungi într-un orășel, la manevre? Doar n-ai să stai să bați ovreii? De voie, de nevoie, te duci la cafenea, joci biliard; dar ca să-l poți juca, trebuie să-l cunoști!

M-a convins și m-am apucat să învăț cu multă sârguință. Zurin mă încuraja cu glas tare și se minuna de succesele mele atât de rezezi, iar după câteva lecții mi-a propus să joc pe bani, două copeici partida. Nu pentru câștig, spunea el, ci numai așa, pentru a nu juca degeaba, ceea ce era, după vorba lui, o rea deprindere. Am primit îndată. Zurin a comandat punci și m-a sfătuit să gust, spunând că aveam nevoie și de deprinderea asta; ce militărie e aceea fără punci? L-am ascultat. Între timp jucam înainte. Cu cât sorbeam mai des din pahar, cu atât deveneam mai îndrăzneț. Bilele săreau într-una peste margine, eu mă înfierbântam și îl certam pe marcator, care Dumnezeu știe cum ținea socoteala jocului; măream miza mereu, într-un cuvânt mă purtam ca un băiețandru scăpat în libertate. Vremea a trecut fără să-mi dau seama. Zurin s-a uitat la ceas, a pus tacul la locul lui și mi-a făcut cunoscut că am pierdut o sută de ruble. Lucrul acesta m-a cam tulburat. Banii mei se aflau la Savelici. Am început să mă scuz, dar Zurin m-a întrerupt:

— Te rog! Nu te deranja! Pot să aștept; iar până una alta, haidem la Arinușka...

Ce era să fac? Am sfârșit ziua tot așa de nebunește cum o începusem. Am cinat la Arinușka. Zurin îmi turna mereu, spunându-mi că trebuie să mă deprind cu milităria. Când m-am ridicat de la masă, abia mă țineam pe picioare. Pe la mijlocul nopții, Zurin m-a dus la han. Savelici ne-a întâmpinat în cerdac. A rămas încremenit văzând semnele indiscutabile ale osârdiei mele pentru militărie.

— Ce s-a întâmplat cu tine? m-a întrebat cu glas plângăreț. Unde te-ai aburit așa? Doamne, încă n-a săvârșit un astfel de păcat de când e el!

— Taci, ghiuj bătrân! i-am răspuns, și limba mi se împleticea. Tu ești beat... Du-te și te culcă... Și culcă-mă și pe mine!

A doua zi m-am trezit cu dureri de cap, și-mi aminteam vag de întâmplările din ajun. Savelici a intrat cu o ceașcă de ceai și mi-a întrerupt gândurile.

— Cam devreme, Piotr Andreici, mi-a spus el, dând din cap. Cam devreme ai început cu petrecerile. Cui îi semeni? Că nici tatăl și nici bunicul tău n-au fost bețivi; cât despre mama ta, nici vorbă nu poate fi! De când e n-a luat în gură altă băutură decât cvas. Cine-i vinovat? Afurisitul de "musie"! Una-două, fugea la Antipievna: "Madam, votca je vu pri!" Uite ce-a ieșit din "je vu pri"! N-ai ce spune: bine te-a instruit, netrebnicul! Domnul a trebuit să tocmească un păgân, parcă n-ar fi găsit oameni de-ai lui!

M-a cuprins rușinea. Mi-am întors fața de la el și i-am spus:

— Du-te, Savelici! Nu vreau ceai.

Dar când începea să predice, cu greu îl mai puteai opri.

— Iată, Piotr Andreici, cum e după chef. Capul ți-e greu și n-ai poftă de mâncare. Băutorul nu-i bun de nimic... Hai, bea zeamă de castraveți cu miere, ca să te trezești; dar ca să te trezești și mai bine, ți-aduc jumătate de pahărel de rachiu. Nu poruncești?

În clipa aceea, un băiat mi-a adus un bilet de la I. I. Zurin. L-am deschis și am citit următoarele rânduri:

"Dragă Piotr Andreici, te rog trimite-mi cu băiatul cele o sută de ruble pe care le-ai pierdut ieri la joc. Am teribilă nevoie de bani.

Supus la ordin, Ivan Zurin."

N-aveam încotro. M-am adresat lui Savelici, *chivernisitorul banilor, rufelor și tuturor trebuințelor mele*⁴, și i-am poruncit, cu aer nepăsător, să dea băiatului suta de ruble.

— Cum?! Pentru ce?! a întrebat Savelici uimit.

— Îi sunt dator... am răspuns eu, străduindu-mă să par cât mai rece.

— Dator! a protestat Savelici, din ce în ce mai uimit. Când ai apucat a face datorii? Încurcată treabă! Cum crezi, dar eu nu dau nici un ban!

M-am gândit că dacă acum, în această clipă hotărâtoare, n-am să înfrâng încăpățânarea bătrânului, apoi în viitor îmi va fi greu să scap de tutela lui și, privindu-l cu mândrie, i-am spus:

— Eu sunt stăpân, și tu slugă. Baniii sunt ai mei. I-am pierdut, pentru că așa am vrut. Te sfătuiesc să n-o faci pe deșteptul și să îndeplinești ce ți se poruncește.

Peste măsură de uimit, Savelici și-a plesnit palmele una de alta și a încremenit.

— Ce stai? am strigat eu supărat.

El începu a plânge.

— Drăguțule! Piotr Andreici! spuse cu glas tremurător. Nu mă omori de supărare! Lumina mea! Ascultă-mă pe mine, că-s bătrân: scrie tâlharului celuia că ai glumit, că n-avem atâția bani... O sută de ruble! Milostive Doamne! Spune-i că părinții nu-ți dau voie să joci cărți decât pe nuci...

— Destul cu minciuna! l-am întrerupt eu aspru. Dă banii încoace, că, de nu, te zvârl afară...

Savelici s-a uitat la mine foarte întristat și s-a dus să aducă banii.

Mi-era milă de bietul bătrân, dar voiam să ies de sub tutelă și să-i arăt că nu mai sunt copil. Zurin și-a primit banii. Savelici a căutat să mă scoată din acel han afurisit și m-a înștiințat:

— Caii sunt gata...

Am părăsit Simbirskul cu conștiința tulbure și cu o căință tainică, fără să-mi iau rămas bun de la profesorul de biliard și fără să mă gândesc că voi mai da vreodată ochii cu dânsul.

CAPITOLUL II

CĂLĂUZA

Tu, țară, țărișoara mea,
Necunoscută țară-a mea!
Parc-aș veni fără să vreu
La tine-acum. Ci calul meu
Și tinerețea m-au purtat,
Și-al crâșmei miros de altădat'

Spre tine, țărișoara mea!
Cântec vechi

Tot drumul am fost frământat de gânduri nu tocmai plăcute. Pentru timpurile acelea pierderea suferită era destul de mare. Nu puteam să recunosc în sinea mea că mă purtasem prosteste la hanul din Simbirsk și mă simțeam vinovat față de Savelici. Toate astea mă chinuiau. Bătrânul sta posomorât pe capră și nici nu-și întorcea fața spre mine; tăcea și numai din când în când ofta încet. Voiam cu orice preț să mă împac cu dânsul și nu știam cum să încep.

— Ei, lasă, Savelici, ajunge! i-am spus în sfârșit. Hai să ne împacăm! Sunt vinovat. Îmi dau seama că-s vinovat. Ieri am făcut o poznă, iar pe tine te-am nedreptățit. Îți fâgăduiesc că pe viitor am să fiu mai cuminte și-am să te ascult. Hai, nu fi supărat! Să ne împacăm!

— Ei... drăguțele Piotr Andreici! răspuse el, oftând adânc. Sunt supărat pe mine însumi, căci eu sunt vinovat de toate. Nu trebuia să te las singur la han. Ce să fac? M-a încurcat necuratul; m-am gândit să dau pe la cumătră dascăliță s-o văd! Ca-n vorba aceea: "Pe la cumătră ai dat, în bucluc ai intrat..." Nenorocire, și pace! Cum mă voi arăta în fața stăpânilor? Ce vor spune când vor afla că fiul lor joacă și bea?

Pentru a-l liniști i-am dat cuvântul că pe viitor nu voi mai cheltui nici un ban fără voia lui.

El s-a liniștit încet-âncet, însă din când în când mormăia singur, dând din cap: "O sută de ruble! Puțin lucru?!"

Mă apropiam de țintă. În juru-mi se întindeau pustietăți triste, întretăiate de râpe și dealuri. Totul era acoperit de zăpadă. Soarele asfințea. Chibitca mergea pe un drum îngust, adică, mai precis, pe urmele săniilor țărănești.

Surugiul a început deodată să se uite împrejur; și-a scos căciula și s-a întors spre mine:

— Nu poruncești, boierule, să ne întoarcem?

— Pentru ce?

— Se strică vremea. Pornește vântul. Uite-l cum mătură zăpada.

— Ei, și ce-i cu asta?

— Nu vezi ce-i acolo?

Și a arătat cu biciul spre răsărit.

— Nu văd nimic afară de câmpul alb și cerul senin.

— Dar norul din fața noastră?...

Într-adevăr, la marginea cerului se vedea un nouraș alb, pe care-l luasem la început drept un deal depărtat.

Surugiul m-a lămurit că norul acela prevestește viscol. Auzisem că viscoarele din ținuturile astea acopereau sub zăpezi șiruri întregi de care, Savelici era de aceeași părere cu surugiul și mă sfătuia să ne întoarcem. Mie însă nu mi s-a părut așa de puternic; nădăjduiam să ajung cu bine până la stația următoare, și am dat poruncă să măie mai repede. Surugiul mâna, dar se uita mereu spre răsărit. Căii goneau. Vântul se întetea din clipă în clipă. Nourașul se prefăcuse într-un nor mare și se ridica greoi, crescând și cuprinzând treptat tot cerul. Întâi a pornit o ninsoare ușoară, apoi au prins să cadă fulgi mari. Vântul gemea. A început viscolul. Într-o clipă, cerul negru s-a făcut una cu marea de zăpadă. Nu se mai vedea nimic.

— Hei, boierule! a strigat surugiul. Nenorocire! Viscol!

Am scos capul de sub coviltir: totul era vijelie și întuneric. Vântul urla cu furie, încât părea o făptură vie. Zăpada ne-a acoperit pe mine și pe Savelici. Căii mergeau la pas, dar s-au oprit curând.

— De ce nu măi? l-am întrebat nerăbdător pe surugiul.

— Cum să măi? a răspuns el, coborând de pe capră. Nici nu știu unde suntem. Nu se mai vede drumul; e întuneric în toate părțile.

Am început să-l cert. Savelici, mâniat pe mine, îi luă apărarea:

— N-ai vrut să-ascuți! Te-ai fi întors la han, ai fi băut ceai, ai fi dormit până dimineața, viscolul ar fi încetat și-am fi pornit mai departe. Unde ne grăbim așa?! La nuntă?!

Avea dreptate. Dar nu mai era nimic de făcut. Ningea întruna. În jurul chibitcăi se ridicau troiene.

Caii stăteau cu capetele plecate și, din când în când, tresăreau. Surugiul umbla în jurul lor, neavând altă treabă, și le tot potrivea hamurile. Savelici bombănea; eu mă uitam în toate părțile nădăjduind să zăresc măcar vreo urmă de viață sau drum, însă nu puteam deosebi nimic, decât vârtejurile tulburi de zăpadă. Deodată am zărit ceva negru.

— Hei, surugiule! Ia te uită! Se zărește colo ceva negru! Ce-o fi?

Surugiul s-a uitat cu băgare de seamă.

— Dumnezeu știe, boierule! a răspuns el, așezându-se la locul ; lui. Să fie car? Nu, nu poate să fie car! Să fie pom? Nici pom nu-i! Dar mi se pare că mișcă... Trebuie să fie ori lup, ori om!

Am poruncit să mergem spre punctul acela necunoscut care — se mișca și el acum spre noi. Peste două minute ne aflam lângă un om.

— Nu știi unde-i drumul, om bun? a strigat surugiul.

— Chiar aici! a răspuns drumețul. Stau pe pământ bătătorit, dar ce folos!

— Ascultă, omule, i-am spus eu, cunoști locurile? Te prinzi să ne duci undeva unde-am putea dormi?

— Cunosc ținutul, slavă Domnului! a răspuns drumețul. L-am cutreierat în lung și-n lat, călare și pe jos. Dar vezi ce vreme e... numai bună să rătăcești drumul. Mai bine stăm pe loc și așteptăm, poate se potolește viscolul și se înseninează cerul; atunci om nimeri drumul după stele.

Sângele lui rece mi-a dat curaj. Am hotărât să mă las în voia Domnului și să dorm în mijlocul stepei, când, deodată, drumețul a sărit sprinten pe capră, spunând surugiului:

— Slavă Domnului! Satul nu-i departe! Întoarce la dreapta și măi!

— Dar de ce s-o iau la dreapta? a întrebat surugiul nemulțumit. Unde vezi drumul? Vorba aia: caii nu-s ai tăi, hamul tot așa, măi și nu sta!

Surugiul părea să aibă dreptate.

— Într-adevăr, am rostit eu. Ce te face să crezi că satul e aproape?

— Pentru că vântul bate dintr-acolo, a răspuns drumețul, și miroase a fum. Și dacă miroase a fum, înseamnă că satul e aproape.

M-a uimit deșteptăciunea acelu om și ascuțimea simțurilor lui. Am poruncit surugiului să măi. Caii înaintau cu greu prin zăpada adâncă. Chibitca se mișca încet, urca troienele de zăpadă, aluneca la vale, legănându-se când într-o parte, când într-alta. Parcă era un vapor pe-o mare în furtună. Savelici ofta și se izbea mereu de mine.

Am lăsat jos rogojina și am ațipit, încotoșmănat în șubă, mângâiat de cântecul viforului și legănat de mersul încet al cailor. Am visat ceva ce nu pot uita cu nici un chip; dacă mă gândesc la ciudatele întâmplări din viața mea și până azi cred că visul acela a fost o prevestire. Cititorul mă va ierta, fiindcă știe probabil, din pățaniile lui, cum se poate cădea în mrejele superstiției, cu tot disprețul pentru orice fel de prejudecăți.

Mă găseam în starea aceea ciudată când realitatea se contopește cu tot soiul de vedenii încâlcite.

Se făcea că viscolul era în toi și noi rătăceam prin pustietatea

acoperită de zăpadă. Deodată am deslușit o poartă și am intrat în curtea conacului nostru. Mă gândeam cu teamă că tatăl meu are să se supere că m-am reîntors fără voia lui sub acoperișul părintesc și are să creadă că am făcut-o din voită neascultare. Parcă am sărit din chibitca îngrijorat și m-am uitat deodată la mama, care îmi ieșise înainte, în pridvor, cu fața plină de mâhnire adâncă: "Încet, parcă îmi spunea ea, tatăl tău e bolnav, e pe patul de moarte și vrea să-și ia de la tine cel din urmă rămas bun..." Se făcea că am urmat-o în dormitor, cuprins de groază. Încăperea era slab luminată. Lângă patul tatei parcă stăteau niște oameni mâhniți. Când m-am apropiat încet de pat, mama a dat pologul la o parte spunând: "Andrei Petrovici, a venit Petrușa; a aflat de boala ta și s-a întors. Binecuvântează-l!" Se făcea apoi că am îngenuncheat și că mi-am ațintit privirea spre bolnav. Și ce-am văzut deodată? În loc de tata, în pat sta culcat un țăran cu o barbă neagră, care mă privea vesel. M-am întors nedumerit spre mama: "Ce-nseamnă asta? Acest om nu e tatăl meu. Cum să cer binecuvântarea unui țăran?" "E totuna, Petrușa! mi-a răspuns mama. E nașul tău. Sărută-i mâna și lasă-l să te blagoslovească!" Eu n-am vrut. Țăranul a sărit din pat, a înșfăcat un topor de la spate și a început să izbească în toate părțile. Voiam să fug... și nu reușeam, încăperea s-a umplut de cadavre; mă împiedicam de ele, lunecam prin băltoace de sânge... "Nu te teme. Vino să te blagoslovesc...", mă chema cu glas blând țăranul fioros.

M-a cuprins groaza, nedumerirea... și m-am trezit; caii stăteau pe loc; Savelici mă trăgea de mână și-mi spunea:

— Coboară, boierule, am ajuns...

— Unde-am ajuns? l-am întrebat frecându-mă la ochi.

— La han. Ne-a ajutat Dumnezeu și am dat chiar de gardul hanului. Ieși mai repede și te încălzește!

Am coborât din chibitca. Viscolul continua, dar cu puteri mai slabe. Era întuneric, să-ți dai cu degetele în ochi. Hangiul ne-a întâmpinat la poartă cu un felinar sub pulpană; m-a petrecut într-o încăpere strâmtă, destul de curată, luminată de un opaiț. Pe perete atârna o armă și o căciulă căzăcească înaltă.

Hangiul, cazac din ținutul Iaikului, arăta a țăran de vreo șaizeci de ani, viguros încă și cu fața proaspătă.

Savelici m-a urmat, aducând lădița cu cele trebuitoare pentru ceai; a cerut foc pentru a mi-l pregăti; în clipele acelea aveam nevoie de ceai mai mult ca oricând. Hangiul a plecat să pregătească cele necesare.

— Unde-i călăuza? l-am întrebat eu.

— Aici, înălțimea-voastră! mi-a răspuns un glas, de undeva de sus.

M-am uitat pe cuptor și am văzut doi ochi sclipitori și o barbă neagră.

— Ce, frate, ai degerat?

— Cum să nu deger într-un strai atât de subțire? Am avut un cojoc și... la ce să-mi ascund păcatul? l-am zălogit aseară la crâșmă. Mi s-a părut că nu-i așa de mare gerul.

În clipa aceea hangiul a intrat cu samovarul în clocot; am poftit pe călăuza noastră la o ceașcă cu ceai. Omul a coborât, înfățișarea lui mi s-a părut deosebită. Era de vreo patruzeci de ani, de statură mijlocie, slab, cu umeri largi. În barba neagră avea fire cărunte. Ochii mari și vioi îi jucau. Fața îi era destul de plăcută, însă cu o trăsătură de viclenie. Părul îi era tuns rotunjit, avea o haină lungă, ruptă și șalvari tătărăști.

I-am întins ceașca; el a gustat ceaiul, apoi s-a strâmbat.

— Faceți-vă pomană, înălțimea-voastră, și porunciți să mi se dea un pahar de vin... Ceaiul nu-i o băutură pentru noi, cazacii!

I-am făcut plăcerea, cu toată inima. Hangiul a scos din dulăpior o

sticlă și-un pahar, s-a apropiat de el, l-a privit în față și a rostit:

— Ei... Ai venit iar pe la noi?... Din ce părți te aduce Dumnezeu?

Călăuza a făcut cu ochiul și a răspuns printr-o zicală:

— Am zburat într-o grădină și ciuguleam cânepă; baba a aruncat cu pietricica, dar a nimerit alături. Ei, da cu ai noștri ce mai e?

— Mde... Ce să fie cu ai noștri? a răspuns hangiul, vorbind și el cu două înțelesuri. Au început a bate clopotele de vecernie, dar s-a supărat preoteasa; popa cică-i pe la ospete, iar dracii umblă prin cimitir...

— Taci, moșule! a răspuns pribeagul. O fi ploaie, or fi și ciuperci! Iar de-or fi ciuperci, s-or găsi și coșuri! Iar acum... (aici a făcut iar cu ochiul) ascunde toporul la spate: trece pădurarul! în sănătatea dumneavoastră, boierule!

Cu aceste cuvinte, a ridicat paharul, și-a făcut semnul crucii și l-a băut dintr-o dată. A făcut o plecăciune și s-a suit la loc pe cuptor.

Atunci n-am putut înțelege nimic din vorbele lui hoșești. Abia mai târziu mi-am dat seama că ele erau în legătură cu armata de la Iaik, abia readusă la supunere după răscoala din 1772.

Savelici asculta adânc nemulțumit. Se uita bănuitor, când la hangiu, când la călăuză. Hanul său, cum se spune prin partea locului, *umet*-ul, se afla în stepă, departe de sat, și semăna cu o vizuină de hoți. Dar n-aveam încotro: despre continuarea drumului nici nu putea fi vorba. De fapt, pe mine mă înveselea grozav îngrijorarea lui Savelici.

Între timp m-am pregătit să mă culc pe-o laviță. Savelici s-a hotărât să se culce pe prichiciul vetrei; gazda s-a întins pe jos. Curând, toată încăperea sforăia; am adormit și eu buștean.

Când m-am deșteptat dimineața, destul de târziu, am văzut că viscolul încetase. Soarele strălucea. Zăpada se așternuse peste stepa nemărginită, ca o pânză de un alb orbitor. Caii erau înhămați.

M-am socotit cu gazda, care mi-a luat o plată așa de mică, încât nici Savelici nu s-a mai târguit, după năravul lui, și așa i s-au spulberat toate bănuielile de peste noapte. Am chemat călăuza, i-am mulțumit pentru ajutor, apoi i-am poruncit lui Savelici să-i dea jumătate de rublă pentru votcă. Savelici s-a întunecat.

— Jumătate de rublă pentru votcă! Pentru ce? Pentru că ai binevoit să-l aduci la han? Voia ta, boierule, dar nu mai avem bani de prăpădit! Dacă dai, așa, oricui, pentru votcă, o să murim noi de foame, repede de tot!

Nu mă puteam certa cu el. După cum îi făgăduisem, era pe deplin stăpân asupra banilor. Îmi era totuși ciudă că nu-l puteam răsplăti pe omul care mă salvase, adică nu dintr-o nenorocire, cel puțin dintr-o situație foarte neplăcută.

— Bine! am răspuns eu calm. Dacă nu vrei să-i dai jumătate de rublă, dă-i vreo haină de-a mea. E îmbrăcat ca vai de lume. Dă-i cojocelul cu blană de iepure...

— Vai de mine, drăguțule, Piotr Andreici! Ce-i trebuie lui cojocelul tău? Are să-l bea la cea dintâi crâșmă, pușlamaua!

— Nu-i treaba ta, moșule, dacă-l beau sau nu! a rostit pribeagul, înălțimea-sa îmi dă șuba de pe umerii lui; asta îi este boiereasca dorință; în ce te privește, treaba ta de slugă nu e să vorbești, ci s-ascuți.

— Nu ți-e frică de Dumnezeu, tâlharule? i-a răspuns Savelici mânios. Vezi că acest copil încă nu știe judeca și vrei să-l jefuiești, folosindu-te de nepriceperea lui. La ce-ți trebuie cojocel boieresc?! Nici n-ai să-l poți trage pe umerii tăi afurisiți de găligan!

— Te rog n-o face pe deșteptul! am spus eu bătrânului. Adă cojocelul chiar acum!

— Doamne sfinte! a gemut Savelici al meu. Cojocelul de iepure e aproape nou! Dă-l oricui, dar nu unui golan bețiv!

Totuși a adus cojocelul. Omul a început îndată să-l încerce. De bună seamă că dacă și mie îmi rămăsese cam mic, și lui îi era cam strâmt. Totuși s-a învrednicit să-l îmbrace, plesnindu-l din toate cusăturile. Savelici numai că n-a urlat, auzind cum pârâie ața. Pribeagul era foarte mulțumit de darul meu. M-a însoțit până la chibitcă și mi-a spus, făcându-mi o plecăciune adâncă:

— Bogdaproste, înălțimea-voastră! Să vă plătească Dumnezeu pentru bunătatea dumneavoastră. Cât oi trăi n-am să uit mila dumneavoastră!

S-a dus în drumul lui, iar eu am plecat mai departe, neluând în seamă ciuda lui Savelici; mi-am uitat repede și de viscolul din ajun, și de călăuză, și de cojocelul de iepure.

Cum am ajuns în Orenburg, m-am dus de-a dreptul la general. Era un bărbat de statură înaltă, cam adus de spate din pricina bătrâneții, cu părul lung și alb de tot. Tunica lui veche, ieșită și purtată, părea din timpul țarinei Anna Ivanovna; în vorbă îi simțeam clar accentul nemțesc. I-am înmănat scrisoarea tatei. Auzindu-mi numele, el mi-a aruncat o privire scurtă.

— Toamne! Nu temult tatăl tău era ca tine, și acum, uite, ce flăcău are! O, timpule, timpule! A deschis scrisoarea și a citit-o încetișor, făcând din când în când câte-o observație: "Milostivule tomn Andrei Karlovici... sper că excelența-foastră..." Ce vorbe de țeremonie sunt acestea? Mă mir că nu i-i rușine! Sigur, disțiplina înainte de toate! Tar așa se scrie către un vechi camarat?... "Excelența-foastră n-a uitat..." Hm... "și... când... cu răsposatul feldmareșal Mim... În răspoi... de asemenea și... Karolinka..." Ei, *Bruder!* Mai ține minte fechile noastre isprăvi! "Acum treaba... Fi-l trimit pe ștregarul meu..." Hm!... "Strângeți-l în chingi..." Ce înseamnă să strângi în chingi? Poate că-i o vorbă rusesc... Ce înseamnă să strângi în chingi? a repetat el, adresându-mi-se.

— Asta înseamnă, i-am răspuns eu cu o față cât se poate mai nevinovată, a te purta blând, nu prea aspru, și a da cât mai multă libertate. Asta înseamnă a strânge pe cineva în chingi.

— Hm! înțeleg! "... și să nu i se tea libertate..." Nu! Cum văd, nu asta înseamnă în chingi... "iată agtul lui de identitate..." Unde-i? A, iata-l! "... să fie șters din scriptele regimentului Semionovski..." Bine, bine, se va face totul... "Permite să te îmbrățișeze un prieten vechi, fără ierarhie..." Al... În sfârșit, a înțeles! Etc... etc... Ei, tragul meu... mi s-a adresat el, sfârșind de citit scrisoarea și punându-mi la o parte actul de identitate, totul se va face. Fei fi detașat ca ofițer la regimentul ***, și ca să nu pierzi timpul, chiar mâine fei plega la fortul Belogorskaia. Fei fi zub comanda căpitanului Mironov, om pun și ginstit. Acolo fei face atefărată militarie, te fei teprinde cu disțiplina. N-ai ce face la Orenburg. Fânturarea de ici-colo e fătămătoare unui tânăr. Azi, te rog să iei masa cu mine.

"Din ce în ce mai bine!... am gândit eu; ce mi-a folosit că am fost înscris ca sergent în gardă, încă din pântecel mamei? Unde m-a adus asta? La regimentul ***, într-o fortăreață pierdută undeva, la granița stepei kirghizo-kaisace⁵."

Am luat masa la Andrei Karlovici, în trei, cu bătrânul lui aghiotant. La masă a domnit o aspră economie nemțească. Și cred că frica de a nu avea uneori un oaspete mai mult la masa-i de burlac explica, în parte, graba cu care generalul căuta să mă îndepărteze de garnizoană.

A doua zi mi-am luat rămas bun de la el și-am plecat spre destinație.

CAPITOLUL III *FORTĂREAȚA*

Noi închiși în fort trăim,
Doar cu pâine ne hrănim,
Iar când dușmanii, cu flinte,
Au să vină la plăcinte,
Strașnic o să-i ospătăm:
Cu tunu-o să-i împrăscăm.
Cântec soldățesc

Oameni vechi, tăicuțule!
Neisprăvitul

Fortăreața Belogorskaia se găsea la 40 de verste de Orenburg. Drumul ducea pe malul prăpăstios al Iaikului. Râul încă nu înghețase, și valurile de plumb luceau trist și întunecat între malurile monotone, acoperite cu zăpadă. Dincolo de râu se întindeau stepele kirghize.

M-am cufundat în cele mai triste gânduri. Viața de garnizoană nu prea îmi surâdea. Mă străduiam să mi-l închipui pe viitorul meu comandant, căpitanul Mironov, și parcă-l vedeam: bătrân, aspru, ursuz, neștiind altceva decât slujba, gata să mă pună pentru orice fleac la arest, la pâine și apă.

Începea să se întunece. Mergeam destul de repede.

— Departe-i fortăreața? l-am întrebat pe surugiu.

— Nu-i departe! a răspuns el. Se zărește, iat-o!

M-am uitat în toate părțile, așteptându-mă să văd bastioane teribile, tunuri, valuri de pământ, însă n-am văzut decât un sătuleț înconjurat cu gard de bârne. Într-o parte a satului se vedeau trei-patru șire de fân, acoperite pe jumătate cu zăpadă, iar în cealaltă, o moară strâmbă, ale cărei aripi atârnav alene.

— Unde-i fortăreața? am întrebat mirat.

— Iat-o! a răspuns surugiul, arătând sătulețul, și îndată am intrat în el.

La poartă era un tun vechi de tuci; ulițele erau strâmte și strâmbe; casele erau scunde și, în cea mai mare parte, acoperite cu paie.

Am poruncit să fiu dus la comandant, și curând chibitca s-a oprit în fața unei căsuțe de lemn, construită pe un loc mai ridicat, în apropierea bisericuței de bârne.

Nu m-a întâmpinat nimeni. Am intrat în tindă și am deschis ușa unei încăperi. Un invalid bătrân ședea pe masă și cosea un petec albastru la cotul unei tunici verzi. l-am poruncit să raporteze despre sosirea mea.

— Intră, taicuță..., mi-a răspuns el, ai noștri sunt acasă.

Am intrat în altă încăpere, micuță și curățică, gătită ca în vechime, într-un colț se afla un dulap cu vase. Pe perete atârna o diplomă de ofițer, înrămată, iar alături, niște gravuri de duzină arătau cucerirea Kistrinului și Oceakovului; alte gravuri înfățișau alegerea miresei și înmormântarea unui motan.

La fereastră sta o bătrână îmbrobodită și cu o bundiță pe ea. Depăna un scul, pe care-l ținea pe mâini un bătrânel chior, în uniformă de ofițer.

— Ce dorești, maică? m-a întrebat ea, văzându-și înainte de lucru.

Am răspuns că vin la slujbă și vreau să mă prezint domnului căpitan; m-am întors către bătrânel, crezând că el e comandantul, însă gazda mi-a întrerupt cuvântarea gata pregătită.

— Ivan Kuzmici nu-i acasă. E dus la părintele Gherasim. Dar nu-i

nimic, eu sunt nevasta lui. Fii binevenit! Stai jos, maică!

A strigat o fată și i-a poruncit să cheme uriadnicul. Bătrânelul mă privea curios, cu ochiul lui teafăr.

— Îndrăznesc să întreb, a rostit el, în ce regiment ați făcut serviciul?

I-am satisfăcut curiozitatea.

— Îndrăznesc să întreb, a stărui mai departe, pentru ce ați binevoit să treceți din gardă la garnizoană?

Am răspuns că asta a fost dorința superiorilor.

— Se vede că pentru vreo purtare nedemnă de un ofițer de gardă, a urmat neobositul curios.

— Ajunge cu vorbăria! i-a spus nevasta căpitanului. Nu vezi că tânărul abia a sosit de la drum, e obosit și n-are chef de tine acum?... Ține mâinile mai drepte! Tu, maică, a urmat ea către mine, nu te întrista că te-au zvârlit în pustietatea noastră. Nu ești cel dintâi, nici cel din urmă. După ce ai să te obișnuiești, are să-ți placă. Alexei Ivanovici Șvabrin împlinește al cincilea an de când a fost mutat la noi, pentru moarte de om. Dumnezeu știe ce păcat l-o fi îndemnat! Să vezi dumneata: a ieșit cu un locotenent afară din oraș, luând cu dâșii spadele — și deodată au început să dea unul în altul; Alexei Ivanovici l-a străpuns pe locotenent, și încă Țață de doi martori! Ce poți face? Păcatul, bată-l vina!

În clipa aceea a intrat uriadnicul, un cazac înalt și tânăr.

— Maximâci, i-a spus nevasta căpitanului, dă-i domnului ofițer cantonament, însă vezi să fie o casă mai curată.

— Am înțeles, Vasilisa Egorovna..., a răspuns uriadnicul. Să-l cartiruiem la Ivan Polejaev?

— Ce vorbești, Maximâci? a rostit nevasta căpitanului. La Polejaev e și așa prea strâmt; mi-i cumătru și, afară de asta, nu poate să uite că-i suntem șefi. Du-l pe Piotr Andreici la Semion Kuzov. Țață-i un șmecher: a dat drumul calului la mine în grădină. Ei, Maximâci? E liniște?

— Liniște, slavă Domnului! a răspuns cazacul. Numai caporalul Prohorov s-a bătut la baie cu Ustinia Negulina, pentru o găleată de apă fierbinte.

— Ivan Ignatici, a continuat căpităneasa către bătrânelul chior, cercetează-i pe Prohorov și pe Ustinia. Vezi care-i vinovat și care nu; dar să-i pedepsești pe amândoi. Du-te cu Dumnezeu, Maximâci! Piotr Andreici, Maximâci te conduce la cantonament.

Am salutat. Uriadnicul m-a condus la o casă de pe malul înalt al râului, la marginea, fortăreței. Jumătate din casă era ocupată de familia Kuzov; cealaltă mi-a fost dată mie. Locuința mea era compusă dintr-o cameră destul de curată și împărțită în două printr-un paravan. Savelici a început să gospodărească, eu mă uitam afară, pe o fereastră îngustă. Înaintea ochilor se întindea stepa tristă. Mai la o parte, se vedeau câteva cocioabe; pe uliță umblau de capul lor niște găini. O bătrână sta pe prag cu o covată și chema porcii, care grohăiau la ea prietenos. Iată în ce ținut eram osândit să-mi petrec tinerețea! M-a cuprins urâtul; am plecat de lângă fereastră și m-am dus să mă culc, fără să mănânc, neluând în seamă rugămintele lui Savelici, care se tot văita.

— N-a mâncat nimic! Doamne Dumnezeule, ce va spune cucoana, dacă i se va îmbolnăvi copilul?

A doua zi de dimineață, când abia începusem să mă îmbrac, s-a deschis ușa și a intrat un ofițer tânăr, nu prea înalt, cu fața oacheșă, deloc frumos, însă peste măsură de vioi.

— Scuzați-mă, a spus el în franțuzește, scuzați-mă că am venit să facem cunoștință, așa, fără nici o ceremonie. Am auzit ieri de sosirea dumneavoastră. Dorința de a vedea, în sfârșit, o față de om m-a cuprins

așa de tare, încât n-am putut rezista. Veți înțelege lucrul acesta după ce veți sta aici câțva timp.

Am înțeles că el era ofițerul dat afară din gardă din pricina duelului. Am făcut îndată cunoștință. Șvabrin nu era deloc prost. Vorba îi era caustică și atrăgătoare. Mi-a descris cu mult haz familia căpitanului, societatea lui și ținutul unde mă aruncase soarta. Râdeam din toată inima. Deodată a intrat invalidul care-și cârpea uniforma în casa comandantului, și-n numele Vasilisei Egorovna m-a poftit la ei la masă. Șvabrin s-a oferit să mă însoțească.

În timp ce ne apropiam de casa comandantului, am văzut pe un loc viran vreo douăzeci de invalizi bătrâni cu niște cozi lungi și tricornuri. Erau aliniați în front. În fața lor sta comandantul, un bătrân înalt și plin de vioiciune, cu scufie și halat chinezesc. Cum m-a văzut, s-a apropiat de mine și mi-a spus câteva cuvinte amabile; apoi a început să comande mai departe. Ne-am oprit să privim instrucția; el însă ne-a rugat să mergem la Vasilisa Egorovna, făgăduind că vine îndată după noi.

— Aici n-aveți ce vedea! a adăugat el.

Vasilisa Egorovna ne-a primit simplu, cu voie bună și se purta cu mine, de parcă m-ar fi cunoscut de când lumea. Invalidul și Palașka puneau masa.

— Ce s-o fi întâmplat că Ivan Kuzmici al meu face azi atâta instrucție? a rostit căpitanesea. Palașka, du-te și cheamă-l pe boier la masă. Dar Mașa unde-i?

Atunci a intrat o fată ca de optsprezece ani, cu fața rotundă, rumenă, cu părul bălai, pieptănat lins după urechile roșii ca focul. La prima vedere nu mi-a prea plăcut. O priveam cu gânduri preconceptionale: Șvabrin mi-o descrisese ca fiind foarte proastă. Maria Ivanovna, fata căpitanului, s-a așezat într-un colț și a început să coasă. Între timp s-a servit ciorba. Vasilisa Egorovna, văzând că nu-i mai vine bărbatul, a trimis-o pe Palașka după dânsul a doua oară.

— Spune-i boierului că oaspeții așteaptă și ciorba se răcește. Slavă Domnului, instrucția nu fuge și mai are timp să se sature de zbierat!

Căpitanul s-a arătat de îndată, însoțit de bătrânelul chior.

— Ce-i asta, taică? l-a întâmpinat nevasta. Mâncarea-i gata de mult și tu nu mai vii!

— Auzi tu, Vasilisa Egorovna, a răspuns Ivan Kuzmici, am fost ocupat cu slujba, am instruit soldații.

— Ce tot spui! a rostit căpitanesea. Numai vorba-i că instru-iești soldații; nici ei nu se aleg cu nimic și nici tu nu pricepi din slujba ta mare lucru. Să fi stat acasă, să te fi rugat lui Dumnezeu. Ar fi fost mai bine. Scumpi oaspeți, poftiți la masă!

Ne-am așezat să mâncăm. Vasilisa Egorovna nu tăcea un minut și mă copleșea cu întrebările: cine-mi sunt părinții, dacă trăiesc, unde sunt și ce avere au? Auzind că tata are 300 de țărani, ea a spus:

— Ia te uită, maică! Sunt pe lume oameni bogați. Iar noi, maică, n-avem decât un suflet, pe Palașka; dar, slavă Domnului, trăim și așa, de bine de rău. O grijă doar: Mașa! Fată de măritat. Dar ce zestre are? Un pieptene des, o măturică și trei gologani (Doamne iartă-mă), cât să aibă cu ce merge la baie! Bine-ar fi de s-ar găsi un om bun, altfel rămâne fată și mireasă veșnică.

M-am uitat la Maria Ivanovna: se înroșise toată și-i picurau lacrimi în farfurie. M-a cuprins mila și m-am grăbit să schimb vorba.

— Am auzit, am spus eu, fără nici o legătură, că asupra fortăreței dumneavoastră se pregătesc să dea năvală bașkirii...

— De la cine ai binevoit să auzi asta, taică? a întrebat Ivan Kuzmici.

— Așa mi s-a spus la Orenburg, am răspuns eu.

— Fleacuri! a rostit comandantul. La noi, de mult nu se mai aude nimic. Başkirii sunt un popor căruia i-a intrat spaima în oase! Iar kirghizii s-au învățat minte. Nu te teme, nu vor da peste noi. Iar dacă vor da, le voi trage o bătaie să le ajungă pe zece ani!

— Și dumneata nu te temi, am continuat eu, adresându-mă căpitănesei, nu te temi să rămâi într-o fortăreață amenințată de astfel de primejdii?

— Obișnuința, maică! Acum douăzeci de ani, când ne-au trimis aici de la regiment, Doamne, cum mă temeam de păgânii ăștia blestemați! Când le vedeam cușmele de blană de răs și când le auzeam urletele, mă crezi, maică? mi se făcea inima cât un purice... Acum, așa m-am deprins, că nu m-aș mai urni din loc nici dac-ar veni cineva să-mi spună că răufăcătorii dau târcoale fortăreței.

— Vasilisa Egorovna e o doamnă foarte curajoasă! a remarcat grav Șvabrin. Ivan Kuzmici poate fi martor.

— D-apoi vezi, a spus Ivan Kuzmici, baba mea nu-i dintre cele fricoase!

— Dar Maria Ivanovna, am întrebat eu, e tot așa de curajoasă ca dumneata?

— Dacă Mașa-i curajoasă? Nu. Mașa-i fricoasă, a răspuns mama. Nici până azi nu poate auzi pocnete de pușcă. Se cutremură toată. Acum doi ani i s-a năzărit lui Ivan Kuzmici să tragă cu tunul nostru de ziua mea, iar porumbița numai că nu s-a dus pe lumea cealaltă, de spaimă. De atunci, nu mai tragem niciodată cu tunul acela blestemat.

Ne-am ridicat de la masă. Căpitanul și căpităneasa s-au dus la culcare, iar eu m-am dus la Șvabrin, unde mi-am petrecut toată seara.

CAPITOLUL IV

DUELUL

— "Hai, ia-ți poziția, că vin
Și-o să-ți străpung obrazu-n plin!"
Kneajnin

Au trecut câteva săptămâni și viața în fortăreața Belogorskaia ne-a devenit nu numai suportabilă, ci chiar plăcută. Eram primit în casa comandantului ca o rudă apropiată. Soțul și soția erau oameni foarte respectabili. Ivan Kuzmici, devenit ofițer din copil de trupă, era un om simplu, fără cultură, însă foarte bun și cinstit. Se lăsa condus de nevastă, lucru care se potrivea de minune cu nepăsarea lui. Pentru Vasilisa Egorovna treburile lui erau totuna cu treburile ei de gospodărie; conducea fortăreața, cum își conducea și casa.

Curând, Maria Ivanovna a încetat a mai fi sălbatică față de mine. Am început să ne cunoaștem mai bine. Am descoperit în ea o față deșteaptă și simțitoare.

M-am atașat pe nesimțite de această familie bună și chiar și de Ivan Ignatici, locotenentul chior al garnizoanei, despre care Șvabrin născocise că ar fi avut legături neîngăduite cu Vasilisa Egorovna, lucru în care nu era nici umbră de adevăr; însă Șvabrin nu se sinchisea de minciuna asta.

Am fost avansat ofițer. Slujba nu mă obosea. În fortăreața asta uitată de Dumnezeu nu exista inspecție, instrucție sau serviciu de gardă. Câteodată, când îi venea cheful, comandantul își mai instruia soldații, dar

încă nu reușise să-i facă pe toți să știe unde-i dreapta și unde-i stânga, cu toate că unii, pentru a nu greși, își făceau semnul crucii înainte de fiecare comandă. Șvabrin avea câteva cărți franțuzești. Am început să citesc și mi s-a deșteptat gustul pentru literatură. Dimineața citeam, încercam să fac traduceri și câteodată încercam să scriu versuri. Masa o luam aproape totdeauna la comandant, unde îmi petreceam de obicei și restul zilei și unde, câteodată, seara, venea părintele Gherasim cu preoteasa Akulina Pamfilovna, cea mai grozavă gură-spartă din partea locului. Cu Șvabrin mă întâlneam, bineînțeles, în fiecare zi. Însă vorba cu el îmi devenea din ce în ce mai puțin dragă. Nu-mi plăceau veșnicile lui glume la adresa familiei comandantului și nu-mi plăceau mai cu seamă vorbele-i veninoase pe socoteala Măriei Ivanovna. În fortăreață nu se mai afla altă societate și nici nu doream alta.

Bașkirii, neluându-mi în seamă prorocirile, nu se răsculau. În jurul fortăreței era liniște. Pacea a fost însă tulburată pe neașteptate de certuri interne.

Am spus mai sus că mă ocupam cu literatura; încercările mele erau mulțumitoare pentru acea vreme. Alexandr Petrovici Sumarokov mi le-a lăudat câțiva ani mai târziu.

O dată am reușit să scriu un cântec de care eram mulțumit.

E știut că uneori scriitorii, sub pretext că cer sfaturi, caută bunăvoința unui ascultător. Așa și eu, după ce am transcris cântecul, m-am dus cu el la Șvabrin, singurul om din fortăreață în stare să aprecieze o scriere poetică. După o mică introducere am scos caietul din buzunar și i-am citit următoarele versuri:

*Să te uit încerc, când gândul
Dragostei, tu, Mașa mea,
Îl alung și, alungându-l,
Liber iar să fiu aș vrea.*

*Ochii tăi mă subjugară,
Mă-nsoțesc neîncetat;
Liniștea mi-o destrămară;
Sufletul mi-au tulburat.*

*Știi că viața-i o prigoană
Pentru mine. M-ai robit!...
În această garnizoană,
Mila ta o cer smerit.*

— Cum o găsești? l-am întrebat pe Șvabrin, așteptând lauda ca un tribut cuvenit.

Dar, spre marele meu necaz, Șvabrin, de obicei îngăduitor, a spus hotărât că poezia nu-i bună.

— De ce? l-am întrebat, ascunzându-mi ciuda.

— Așa! mi-a răspuns el. Pentru că versurile sunt ca ale învățătorului meu Vasili Kirilăci Trediakovski și-mi amintesc foarte mult de cupletele lui de amor.

După aceea, mi-a luat caietul și a început să analizeze necruțător fiecare vers și chiar fiecare cuvânt, bătându-și joc de mine în felul cel mai usturător. N-am putut răbda și i-am smuls caietul din mâini, spunându-i că n-am să-i mai arăt cât oi trăi nici o poezie de-a mea. Șvabrin a râs și de amenințarea asta.

— Vom vedea, a spus el, dac-ai să te ții de cuvânt, căci poeții au

nevoie de ascultători, ca Ivan Kuzmici de sticla de rachiu înainte de masă. Dar cine-i Mașa asta, față de care îți mărturisești delicatul și nefericitul tău amor? N-o fi cumva Maria Ivanovna?

— Nu te privește, oricine ar fi această Mașa! i-am răspuns încruntându-mă. Nu am nevoie nici de părerea ta, nici de presupunerile tale.

— Oho, poet trufaș și îndrăgostit modest! a continuat Șvabrin, mâniindu-mă din ce în ce mai tare. Ascultă un sfat prietenesc: dacă vrei să ai succes, nu umbla cu cântecele!

— Ce-nseamnă asta, domnule? Te rog să te explici!

— Cu plăcere! Asta înseamnă că dacă vrei ca Mașa Mironova să vină la tine seara, în loc de versuri gingașe, fă-i cadou o pereche de cercei.

Îmi clocotea sângele.

— Dar de ce ai părerea asta despre ea? l-am întrebat, abia stăpânindu-mi indignarea.

— Așa..., a răspuns el, cu un zâmbet drăcesc. Pentru că-i știu din experiență firea și apucăturile.

— Minți, ticălosule! am strigat scos din fire. Minți în chipul cel mai nerușinat!

Șvabrin s-a făcut palid.

— Asta nu ți-o iert! a spus strângându-mă de mână. Îmi vei da satisfacție!

— Poftim! Oricând dorești! am răspuns eu bucuros.

În clipa aceea eram în stare să-l sfâșii. M-am dus îndată la Ivan Ignatici și l-am găsit cu acul în mână; înșira, din ordinul doamnei comandant, hribi pe o ață, pentru iarnă.

— A... Piotr Andreici... a spus el, văzându-mă, bine-ai venit! Cu ce te-adeuce Dumnezeu? Cu ce treabă, dacă-mi dai voie?

I-am explicat în câteva cuvinte că m-am certat cu Alexei Ivanovici și că-l rog pe dumnealui, Ivan Ignatici, să-mi servească de martor.

Ivan Ignatici m-a ascultat cu atenție, holbându-și ochiul unic.

— Spui, rosti el, că vrei să-l înjunghii pe Alexei Ivanovici și vrei ca eu să fiu martor la asemenea faptă? Așa-i? îndrăznesc să te-ntreb...

— Întocmai.

— Vai de mine, Piotr Andreici! De ce te-ai apucat? Te-ai certat cu Alexei Ivanovici? Ei, și?! Mare nenorocire! De ocară nu-ți cade coroana de pe cap! Dacă te-a batjocorit, injură-l; de-ți trage una în bot, plesnește-l peste ureche, îi mai tragi una... Încă una... și vă despărțiți, iar noi vom avea grijă să vă împăcăm. Pe când așa, treabă-i asta, să-l înjunghii pe aproapele tău? Îmi dai voie să te întreb?!... Și măcar de l-ai înjunghia dumneata pe el, mare pagubă n-ar fi; nici eu nu-l prea am la inimă... Dar dacă te străpunge el pe dumneata? Ce are să fie atunci? Cine are să fie cel tras pe sfoară? îmi dai voie să te întreb?!

Drept era ce-mi spunea locotenentul, dar asta nu mi-a schimbat hotărârea.

— Cum dorești! a răspuns Ivan Ignatici. Fă cum crezi. Dar de ce să fiu eu martor la treaba asta? Pentru ce? Ce, e lucru nemaivăzut că niște oameni se bat? Dă-mi voie să te întreb! Slavă Domnului! Am luptat împotriva șvedului, împotriva turcului, și-am văzut de toate...

Am început totuși să-l lămuresc ce îndatoriri are martorul la un duel, însă Ivan Ignatici nu voia să mă înțeleagă.

— Voia dumneavoastră! Dacă ar fi să mă amestec totuși și eu în afacerea asta, apoi atunci m-aș duce la Ivan Kuzmici, după cum mă obligă serviciul, și i-aș raporta că în fortăreață se pune la cale o crimă potrivnică intereselor statului; și oare atunci nu va binevoi cumva domnul

comandant să ia măsurile cuvenite?

M-am speriat și am început să-l rog să nu raporteze comandantului nimic; l-am convins cu greu; mi-a dat cuvântul și m-am hotărât să renunț la serviciile lui.

Mi-am petrecut seara, ca de obicei, în casa comandantului.

Mă străduiam să par vesel și indiferent, spre a nu da loc la bănuieli și spre a scăpa de întrebări plictisitoare, dar recunosc că n-am avut deloc acel sânge rece cu care se laudă aproape totdeauna cei aflați într-o situație ca a mea. În seara aceea mă simțeam înclinat spre duioșie și tandrețe. Maria Ivanovna îmi plăcea mai mult ca de obicei. Mă gândeam că poate o văd pentru ultima dată și, privind-o, mă simțeam mișcat. Șvabrin a venit și el. L-am luat la o parte și i-am comunicat convorbirea cu Ivan Ignatici.

— Ce ne trebuie? mi-a răspuns el sec. Se va face și fără martori.

Am hotărât să ne batem după stogurile de lângă fortăreață și să ne întâlnim acolo a doua zi dimineața la ora 7. Vorbeam unul cu altul atât de prietenos în aparență, încât, de bucurie, Ivan Ignatici ne-a dat de gol.

— De mult trebuia... mi-a spus el radios. Mai bine o pace rea decât o ceartă bună; și chiar dacă pacea aceea nu-i mai onorabilă, e mai sănătoasă.

— Ce-i?! Ce-i, Ivan Ignatici?! a întrebat doamna comandant, care întindea cărțile într-un colț. N-am prea fost atentă.

Ivan Ignatici, văzându-mi nemulțumirea și aducându-și aminte de cuvântul dat, s-a fâstăcit, neștiind ce să răspundă. Șvabrin s-a grăbit să-i vină în ajutor.

— Ivan Ignatici ne aprobă împăcarea.

— Dar cu cine te-ai certat, maică?

— Am avut o discuție destul de serioasă cu Piotr Andreici.

— Și pentru ce, mă rog?

— Pentru un fleac de nimic: pentru un cântec, Vasilisa Egorovna.

— Ați și găsit pentru ce să vă certați! Pentru un cântec! Cum s-a întâmplat?

— Iac-așa: Piotr Andreici a compus un cântec și l-a cântat azi în fața mea, dar eu am început să-i cânt cântecul care-mi place mie:

*Fată de căpitan, fată mare,
Nu te duce noaptea târziu la plimbare.*

S-a ivit o neînțelegere, Piotr Andreici s-a supărat; pe urmă însă și-a dat seama că fiecare poate să cânte ce-i place. Și cu asta treaba s-a încheiat.

Era cât pe ce să mă-nfurie nerușinarea lui Șvabrin, dar nimeni afară de mine nu i-a înțeles insinuările grosolane; sau, cel puțin, nimeni nu le-a dat atenție.

De la cântece, conversația a trecut la poezi și comandantul a spus că toți sunt niște oameni fără căpătâi și niște bețivi fără leac, și m-a sfătuit prietenește să mă las de versuri, ca de o treabă dăunătoare serviciului și care nu duce la nimic bun.

Prezența lui Șvabrin îmi era nesuferită și curând mi-am luat rămas bun de la comandant și de la familia lui; apoi, acasă, mi-am examinat spada, i-am încercat vârful și m-am culcat, dând ordin lui Savelici să mă trezească spre ora șapte.

A doua zi, la ceasul hotărât, stăteam după stoguri, așteptându-mi adversarul. Nu după mult timp, acesta a sosit.

— S-ar putea să ne surprindă, a spus el. Trebuie să ne grăbim.

Ne-am dezbrăcat de tunici și așa, numai în veste, am tras spadele. În

clipa aceea, de după stog a apărut Ivan Ignatici cu vreo cinci invalizi. Ne-a ordonat să ne prezentăm la comandant. Ne-am supus în ciudați. Soldații ne-au înconjurat și am plecat către fortăreață, în urma lui Ivan Ignatici, care conducea procesiunea, pășind cu un aer grozav de important. Am intrat în casa comandantului. Ivan Ignatici a deschis ușile anunțând solemn:

— I-am adus...

Vasilisa Egorovna ne-a ieșit înainte:

— Ah, dragii mei! Ah, ce înseamnă asta?! Cum! Ce?! Să se săvârșească omoruri în fortăreața noastră! La arest cu ei, Ivan Kuzmici! Piotr Andreici! Alexei Ivanâci! Dați-mi spadele! Da-ți-le! Dați-le înapoi! Palașka, du-le în cămară! Piotr Andreici! Nu m-am așteptat la așa ceva din partea dumitale! Cum de nu ți-i rușine? De Alexei Ivanâci nu mai vorbesc, căci pentru omor a fost scos din gardă. Și nici în Dumnezeu nu crede. Dar dumneata, cum?! Tot într-acolo bați?!

Ivan Kuzmici, în totul de acord cu nevastă-sa, a adăugat:

— Vasilisa Egorovna spune adevărul: duelurile sunt oprite formal de regulamentele militare!

Palașka ne-a luat spadele și le-a dus în cămară. Nu m-am putut stăpâni să nu râd. Șvabrin avea o figură gravă.

— Cu toată stima ce v-o păstrez, a spus el cu răceală, nu pot să nu vă atrag atenția că vă deranjați de pomană judecându-ne. Lăsați s-o facă Ivan Kuzmici; asta-i treaba domniei-sale.

— Ei, na, maică! a răspuns nevasta comandantului. Oare soțul și soția nu sunt amândoi un suflet și un trup? Ce mai zăbovești, Ivan Kuzmici? Pune-i chiar acum la pâine și apă, pe fiecare în altă parte, să le treacă gârgăunii! Trebuie să-i pună și părintele Gherasim la pocăință, să se roage lui Dumnezeu de iertare și să-și recunoască greșeala față de oameni.

Ivan Kuzmici nu știa ce hotărâre să ia. Maria Ivanovna era peste măsură de palidă. Încet-încet, furtuna s-a potolit. Soția comandantului s-a liniștit și ea și ne-a pus să ne sărutăm. Palașka ne-a adus spadele. Am ieșit de la comandant cu aerul că neam împăcat.

Ivan Ignatici ne-a petrecut.

— Cum de nu v-a fost rușine, i-am spus eu supărat, să ne raportați comandantului, după ce v-ați dat cuvântul că nu o veți face?

— Cum, Doamne Sfinte! Nu i-am spus lui Ivan Kuzmici nimic! M-a iscodit Vasilisa Egorovna. A pus totul la cale fără știrea comandantului. La urma urmei, slavă Domnului că s-a sfârșit așa!

Cu acestea s-a întors spre casă; eu și Șvabrin am rămas singuri.

— Chestiunea nu s-a sfârșit cu asta, i-am spus eu.

— Sigur! a răspuns Șvabrin. Vei răspunde pentru obraznicie cu sângele dumitale! Însă, probabil, ne vor supraveghea. Trebuie să ne prefacem câteva zile. La revedere!

Și ne-am despărțit, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

M-am întors la comandant și m-am așezat ca de obicei lângă Maria Ivanovna. Ivan Kuzmici nu era acasă. Vasilisa Egorovna era ocupată cu gospodăria. Vorbeam încet. Maria Ivanovna m-a dojenit cu multă gingășie pentru neliniștea ce-o pricinuisem tuturor, prin cearta mea cu Șvabrin.

— Eu, a spus ea, am încremenit când am aflat că aveți de gând să vă bateți cu spadele! Cât de ciudați sunt bărbații! Pentru o vorbă, pe care peste o săptămână ar uita-o, sunt gata să se taie și să-și jertfească nu numai viața, dar chiar și cinstea lor și fericirea celor care... Sunt sigură însă că nu dumneata ai început cearta. Cred că Alexei Ivanovici e vinovat!

— Ce te face să crezi așa, Maria Ivanovna?

— Așa... Își bate joc de toate... Nu-mi place Alexei Ivanovici! Mă scârbește! Și totuși, ce curios, m-aș necăji să știu că nu-i plac nici eu lui! M-aș necăji grozav.

— Dar ce crezi, Maria Ivanovna: îi placi sau nu?

Ea s-a înroșit încurcată.

— Mi se pare, a răspuns ea, cred că-i plac.

— Pentru ce ți se pare?

— Pentru că m-a cerut în căsătorie.

— Te-a cerut în căsătorie?! Când?!

— Anul trecut. Cu două luni înainte de sosirea dumitale.

— Și n-ai primit?

— După cum vezi. Alexei Ivanovici e de bună seamă om deștept, de familie bună și cu avere, însă când mă gândesc că ar trebui să mă sărut cu dânsul la cununie în fața tuturor... Pentru nimic în lume! Nici pentru toate bogățiile!

Vorbele ei mi-au deschis ochii, făcându-mă să pricep multe lucruri. Am înțeles de ce Șvabrin o urmărea cu atâta stăruință cu clevetirile. Pesemne că băgase de seamă apropierea noastră sufletească și voia să ne îndepărteze pe unul de altul. Vorbele care au iscat cearta mi s-au părut și mai urâte acum, când vedeam că ceea ce mi se păruse a fi o glumă vulgară, nedemnă, era de fapt o clevetire cugetată.

Dorința de a-l pedepsi pe acest obraznic rău de gură a devenit și mai puternică, și așteptam cu nerăbdare momentul potrivit.

N-am așteptat mult. A doua zi, pe când compuneam o elegie, rozându-mi pana în așteptarea rimei, Șvabrin mi-a bătut în geam. Am lăsat pana, mi-am luat spada și am ieșit.

— Pentru ce să mai amânăm? mi-a spus el. Nu mai suntem urmăriți. Să coborâm la râu. Acolo nu ne va împiedica nimeni.

Am pornit tăcuți. Am coborât pe o cărare abruptă, ne-am oprit chiar lângă râu și am tras spadele.

Șvabrin era mai dibaci Ca mine, însă eu eram mai puternic și mai îndrăzneț; *monsieur* Beaupré, ca fost ostaș, îmi dăduse câteva lecții de scrimă și acum îmi prindeau bine.

Șvabrin nu se aștepta să găsească în mine un adversar atât de periculos. Mult timp n-am putut să ne facem unul altuia nici un rău și, în sfârșit, văzând că Șvabrin slăbește, am început să-l atac cu energie și l-am împins foarte aproape de râu.

Deodată m-a strigat cineva, tare; m-am întors și l-am văzut pe Savelici alergând pe cărăruia de pe mal...

În clipa aceea am simțit o împunsătură puternică mai jos de umărul drept; am căzut și mi-am pierdut cunoștința.

CAPITOLUL V

IUBIREA

Ah, fată, fată prea frumoasă,
Tu te măriți și pleci de-acasă.
După cuvântul cuviinței,
Întreabă-ți rudele, părinții...
Tu te măriți, dar mai-nainte,
În loc de zestre — adună-ți minte.
Cântec din popor

O să mă uiți, precum îți spun,
De vei găsi altul mai bun...
Unul mai rău de-o să găsești,
Mereu o să mă pomenești.
Cântec din popor

Când m-am dezmeticit, o vreme nu mi-am putut da seama și nu înțelegeam ce se întâmplase. Stăteam în pat într-o cameră necunoscută și mă simțeam foarte slăbit. Savelici sta în fața mea cu lumânarea-n mână. Cineva îmi desfăcea cu băgare de seamă pansamentul, care-mi lega pieptul și umărul. Puțin câte puțin, gândurile mi s-au limpezit. Mi-am amintit de duel și-am priceput că eram rănit. În clipa aceea ușa a scârțâit.

— Cum îi merge? a șoptit un glas, și eu am trăsărit, auzindu-l.

— E tot în aceeași stare, a răspuns Savelici, oftând, tot fără cunoștință; iată, au trecut cinci zile.

Am vrut să mă întorc pe-o parte, dar n-am putut.

— Unde sunt și cine-i acolo? am rostit cu greu.

Maria Ivanovna s-a apropiat de pat și s-a aplecat asupra-mi.

— Cum te simți? m-a întrebat ea.

— Slavă Domnului, am răspuns eu, cu glas slab. Dumneata ești, Maria Ivanovna? Spune-mi...

Dar n-am mai avut putere să continuu și am tăcut. Savelici a răsuflat ușurat. Fața i s-a luminat de bucurie.

— Și-a venit în fire! Și-a venit în fire! spunea el mereu. Slavă ție, Doamne! Tăicuță, Piotr Andreici! M-ai speriat. E puțin lucru? A cincea zi de când...

Maria Ivanovna l-a întrerupt:

— Nu vorbi mult cu dânsul, Savelici. E încă slab.

Apoi a ieșit și a tras încet ușa după ea. Eram tare tulburat. Va să zică, mă găseam în casa comandantului și Maria Ivanovna intra să mă vadă. Doream să-l întreb câte ceva pe Savelici, însă bătrânul a dat din cap și și-a astupat urechile. De ciudă, am închis ochii și am adormit repede.

Când m-am trezit l-am chemat pe Savelici, dar, în locul lui, mi-a răsărit în față Maria Ivanovna și m-a salutat cu glasul ei îngeresc. Nu pot arăta încântarea ce m-a cuprins în clipa aceea. I-am luat mâna, i-am sărutat-o, udându-i-o cu lacrimi de înduioșare. Masa nu și-a retras mâna... și deodată buzele ei mi-au atins obrazul și le-am simțit sărutul fierbinte și proaspăt. Un foc mi-a străbătut tot trupul.

— Dragă și bună Maria Ivanovna, i-am spus eu, fii soția mea! Spre fericirea mea, primește.

Ea și-a venit în fire.

— Pentru Dumnezeu, liniștește-te, a rostit, retrăgându-și mâna. Ești încă în primejdie. Rana se poate deschide. Păzește-te, măcar pentru mine.

Apoi a plecat, lăsându-mă îmbătat de bucurie. Fericirea îmi reda viața! Ea mă iubea! Și va fi a mea!

Gândul acesta mi-a umplut toată ființa. De-atunci m-am simțit din ce în ce mai bine.

Mă trata bărbierul regimentului, fiindcă în fortăreață nu era doctor. Și, slavă Domnului, nu-l făcea pe deșteptul. Tinerețea și natura mi-au grăbit vindecarea. Mă îngrijea toată familia comandantului. Maria Ivanovna nu mă mai părăsea nici o clipă. Bineînțeles, la primul prilej, mi-am reînceput declarația întreruptă și ea m-a ascultat mai cu răbdare. Și-a mărturisit sentimentele cu vorbe simple, spunându-mi că și părinții ei vor fi foarte bucuroși s-o vadă fericită.

— Dar gândește-te bine, a adăugat ea, din partea părinților tăi nu va

fi nici o piedică?

Am căzut pe gânduri. De afecțiunea mamei nu mă îndoiam, însă, știind firea și felul de a gândi al tatei, am simțit că dragostea mea n-o să-l miște, că o va socoti drept vânturare a tinereții.

I-am mărturisit foarte deschis îngrijorarea asta Mariei Ivanovna și m-am hotărât să-i scriu tatei cât mai frumos și să-i cer binecuvântarea părintească.

I-am arătat Mariei Ivanovna scrisoarea și ea a găsit-o atât de convingătoare și de mișcătoare, încât era sigură de succes.

După aceea s-a lăsat în voia sentimentelor inimii ei duioase, cu toată încrederea tinereții și a dragostei.

Cu Șvabrin m-am împăcat chiar în primele zile după însănătoșire.

— Piotr Andreici! mi-a spus Ivan Kuzmici, dojenindu-mă pentru duel. Trebuie să te bag la arest, pentru fapta asta, dar ești pedepsit și așa... Alexei Ivanovici stă închis sub paza în hambar; sabia lui se găsește sub cheie la Vasilisa Egorovna. Lasa-l să se mai gândească și să se pocăiască.

Eram prea fericit pentru a putea păstra dușmănie. L-am rugat să-i dea drumul lui Șvabrin, și bunul comandant, cu aprobarea nevestei, a hotărât să-l elibereze. Șvabrin a venit la mine și și-a arătat regretul adânc pentru cele întâmplare între noi; a recunoscut că a fost cu totul vinovat și m-a rugat să uităm trecutul. Nefiind pizmaș de felul meu, l-am iertat sincer și pentru ceartă, și pentru rană.

În clevetirile lui am văzut ciuda pricinuită de amorul propriu rănit și de dragostea respinsă, așa că l-am iertat cu mărinimie pe nefericitul meu rival.

M-am însănătoșit curând și m-am mutat în locuința mea. Așteptam cu nerăbdare răspunsul la ultima scrisoare, neîndrăznind să sper și străduindu-mă să înăbuș presimțirile negre.

Cu Vasilisa Egorovna și cu bărbatul ei încă nu mă explicasem, dar propunerea mea nu putea să-i uimească. Nici eu, nici Maria Ivanovna nu ne străduiam să ne ascundem de ei sentimentele. De consimțământul lor eram siguri dinainte. În sfârșit, într-o dimineață, Savelici a intrat la mine ținând în mână scrisoarea așteptată. Am luat-o cu emoție. Adresa era scrisă de tata. Lucrul acesta m-a făcut să bănuiesc ceva grav, căci de obicei scrisorile erau scrise de mama, el adăugându-le doar câteva rânduri la urmă.

N-am deschis plicul mult timp, recitind vorbele solemne așternute pe el: *"Fiului meu Piotr Andreici Griniiov. Gubernia Orenburg, fortăreața Belogorskaia"*. Mă străduiam să ghicesc după scris gândurile cu care fusese alcătuită scrisoarea; în sfârșit, m-am hotărât s-o deschid și, de la primele rânduri, am văzut că totul s-a sfârșit.

Iată conținutul scrisorii:

"Fiul meu Piotr! Scrisoarea ta prin care ne ceri consimțământul și binecuvântarea părintească pentru a te căsători cu Maria Ivanovna, fiica lui Mironov, am primit-o la 15 ale acestei luni și nu numai că nu-ți dau nici consimțământul și nici binecuvântarea mea, dar mă și pregătesc să vin până la tine, să te învăț minte pentru șotiile tale, ca pe un băiețandru, fără să țin seama de gradul tău ofițeresc, căci ai dovedit că nu meriți încă să porți sabia, care îți este dată spre apărarea patriei și nu pentru dueluri cu derbedei la fel cu tine. Am să-i scriu imediat și lui Andrei Karlovici, rugându-l să te transfere din fortăreața Belogorskaia undeva mai departe, unde ți-ar ieși nebuneala din cap. Maică-ta, auzind despre duelul tău și că ești rănit, s-a îmbolnăvit de supărare și stă în pat. Ce se va alege de tine? Rog pe Dumnezeu să te îndrepte, deși nu îndrăznesc să sper în marea lui milă."

Tatăl tău, A.G."

Citirea acestei scrisori mi-a trezit cele mai felurite sentimente. Vorbele aspre cu care mă dăruia din belșug tata m-au jignit adânc. Disprețul cu care amintea de Maria Ivanovna îl socoteam necuviincios și nedrept. Gândul că aş putea fi mutat din fortăreața Belogorskaia mă îngrozea; dar mai mult ca toate mă întrista boala mamei.

Eram indignat de purtarea lui Savelici, convins fiind că el le făcuse cunoscut părinților mei duelul.

Cum mă plimbam prin încăperea strâmtă, m-am oprit în fața lui și i-am spus, privindu-l amenințător:

— După cum se vede, nu ți-i destul că din pricina ta am fost rănit și-am stat o lună întreagă între viață și moarte; acum vrei s-o omori și pe mama.

Savelici a rămas trăsnit.

— Te rog, boierule, a rostit el aproape plângând. Ce vrei să spui cu asta? Sunt eu vinovat c-ai fost rănit? Dumnezeu vede! Am alergat să te apăr cu pieptul meu de spada lui Alexei Ivanâci! Dar m-a împiedicat afurisita de bătrânețe. Și ce i-am făcut eu mamei tale?

— Ce i-ai făcut? Cine te-a rugat să mă pârâști? Mi-ai fost dat ca spion?

— Te-am pârât eu?! Savelici avea lacrimi în ochi. Doamne, împărate ceresc! Poftim, citește ce-mi scrie boierul și vei vedea în ce fel te-am pârât.

A scos din buzunar o scrisoare; am citit următoarele:

"Să-ți fie rușine, câine bătrân, că n-ai ținut socoteală de poruncile mele aspre și nu mi-ai adus la cunoștință șotile fiului meu, Piotr Andreici, și-au trebuit să mă anunțe oameni străini. Astfel îți faci datoria și îndeplinești voința stăpânului? Pe tine, câine bătrân, am să te trimit să paști porcii, pentru că mi-ai ascuns adevărul și l-ai încurajat la rele pe tânărul meu fiu. Cum primești scrisoarea asta, să-mi scrii îndată cum îi merge cu sănătatea, despre care am fost înștiințat că s-a îndreptat; să-mi scrii în ce loc anume a fost rănit și dacă s-a lecuit bine. "

Era limpede că Savelici era nevinovat și eu îl jignisem degeaba cu bănuiala și mustrarea mea.

I-am cerut iertare, dar bătrânul a rămas nemângâiat.

— Iată unde am ajuns, iată ce milostivire am căpătat de la stăpâni! Iată-mă câine bătrân și păzitor de porci! Iată-mă-s pricina rănirii tale! Nu, tăicuță Piotr Andreici! Nu eu sunt cel vinovat, ci blestematul de "musie" e vinovat de toate. El te-a învățat să te împungi cu frigări și să țopăi, parcă de omul rău te-ai putea păzi împungând și țopăind. Trebuia să-ți tocmească un "musie" și să cheltuiască banii de pomană!...

Cine oare își luase sarcina de a-i anunța pe părinți de purtarea mea? Generalul? El nu se prea ocupa de mine; Ivan Kuzmici nu găsisese de cuviință să raporteze despre duel. Mă frământam cu presupunerile. Bănuiala cădea asupra lui Șvabrin. Numai lui i-ar fi adus folos denunțul, de pe urma căruia s-ar fi putut să fiu mutat, și astfel legăturile mele cu familia comandantului s-ar fi rupt de la sine. M-am dus să spun totul Mariei Ivanovna. Ea mi-a ieșit înainte în pridvor.

— Ce s-a întâmplat cu dumneata? Cât ești de palid!

— Totul s-a sfârșit! i-am răspuns, dându-i scrisoarea tatei.

Ea s-a făcut palidă la rândul-i. A citit scrisoarea și mâna îi tremura când mi-a înapoiat-o. Îi tremura și glasul când mi-a spus:

— După cum se vede, așa mi-i soarta... Părinții dumitale nu mă vor în

familia lor... Fie în toate voia Domnului! Dumnezeu știe mai bine decât noi ce ni se cuvine. N-avem ce face, Piotr Andreici; fii măcar dumneata fericit...

— Asta n-o să se întâmple! am strigat eu apucând-o de mână. Mă iubești, sunt gata la orice! Vom merge și vom cădea la picioarele părinților tăi; ei sunt oameni simpli, nu sunt cruzi, nici trufași... ne vor blagoslovi; ne vom cununa... și-apoi, cu timpul, sunt sigur că îl vom îndupleca și pe tatăl meu; mama va fi de partea noastră; el mă va ierta...

— Nu, Piotr Andreici, nu mă voi căsători cu tine fără consimțământul părinților tăi. Fără blagoslovirea lor vei fi nenorocit! Să ne supunem voinței lui Dumnezeu. Dacă vei găsi o alta și o vei iubi, Dumnezeu cu tine, Piotr Andreici; iar eu, pentru voi amândoi...

A început să plângă și după aceea a plecat. Am vrut să mă duc după dânsa, în casă, dar simțeam că nu mai sunt în stare să mă stăpânesc, și m-am întors la locuința mea.

Savelici mi-a întrerupt șirul gândurilor în care eram adâncit:

— Poftim, domnule, a rostit el, dându-mi o foaie de hârtie scrisă, vezi dacă pârătorul sunt eu, dacă eu vreau să bag vrajbă între tată și fiu!

Am luat hârtia; era răspunsul lui la scrisoarea primită. Iată-l, cuvânt cu cuvânt:

"Stăpâne Andrei Petrovici, părintele nostru milostiv!

Am primit scrisoarea dumneavoastră milostivă în care binevoii să vă mâniați pe mine, robul dumneavoastră, că nu mi-e rușine să nu vă îndeplinesc poruncile de stăpân; eu nu sunt câine bătrân, ci credincioasa dumneavoastră slugă, poruncile de stăpân le-am îndeplinit întotdeauna și slujba mi-am făcut-o cu osârdie și astfel am încărunit!

N-am scris despre rana lui Piotr Andreici, fiindcă n-am voit să vă sperii degeaba; și aflu că stăpâna, mama noastră, Avdotia Vasilievna, și-așa s-a îmbolnăvit de spaimă, și am să-l rog pe Dumnezeu pentru sănătatea ei. Cât despre Piotr Andreici, a fost rănit în piept, sub umărul drept, rana a avut o adâncime de trei degete și a fost îngrijit în casa comandantului unde l-am adus de pe mal, și l-a lecut bărbierul de aici, Stepan Paramonov. Acum, Piotr Andreici este sănătos, slavă Domnului, și nu pot scrie despre el decât de bine. Se aude că și comandantii sunt mulțumiți de dânsul, iar cât despre Vasilisa Egorovna, îi este ca un fiu. Că s-a întâmplat cu el una ca asta, să nu-i fie tânărului de ocară: calul are patru picioare și tot se poticnește. Dumnea voastră binevoii a scrie că mă veți trimite să pasc porcii; fie și asta voia dumneavoastră boierească.

După aceste rânduri, mă închin ca o slugă supusă.

Credinciosul dumnea voastră rob, Arhip Saveliev."

N-am putut să nu zâmbesc de câteva ori, citind răvașul bunului bătrân.

Nu eram în stare să-i răspund tatei; iar pentru a o liniști pe mama, socoteam că scrisoarea lui Savelici ajunge. De-atunci, situația mea s-a schimbat.

Maria Ivanovna aproape nu mai vorbea cu mine și mă ocolea. Casa comandantului mi se părea de nesuferit. Puțin câte puțin, m-am obișnuit să stau singur acasă. La început Vasilisa Egorovna îmi făcea reproșuri, dar văzându-mi îndărătnicia, m-a lăsat în pace. Cu Ivan Kuzmici mă întâlneam numai în timpul serviciului. Cu Șvabrin mă întâlneam rar și niciodată cu plăcere, fiindcă vedeam la dânsul o dușmănie ascunsă, care-mi întărea bănuielile. Viața mi-a devenit de nesuferit. Mă copleșeau tot felul de gânduri negre, pe care le hrăneau singurătatea și lipsa de activitate. În izolarea asta, dragostea se aprindea din ce în ce și era tot mai

chinuitoare. Am pierdut pofta de a citi și de a vorbi. Eram foarte abătut. Mă temeam să nu înnebunesc sau să nu cad în desfrâu.

Dar evenimente neașteptate, care mi-au influențat toată viața, au dat sufletului meu o binevenită și puternică zguduire.

CAPITOLUL VI RĂSCOALA LUI PUGACIOV

Deschideți-vă urechile bine, flăcăi,
Și ascultați ce povestesc bătrânii.
Cântec

Înainte de a trece la descrierea întâmplărilor ciudate la care am fost martor, trebuie să spun câteva cuvinte despre starea guberniei Orenburgului la sfârșitul anului 1773.

Gubernia asta mare și bogată era locuită de o mulțime de neamuri pe jumătate sălbatice, care recunoscuseră nu demult stăpânirea țarilor ruși. Se răsculau mereu; nu erau deprinși cu legile și cu viața civică; cruzimea și firea lor nestatornică cereau din partea conducerii multă supraveghere pentru a-i putea stăpâni. Fortărețele erau construite în locuri potrivite, cu populație compusă mai cu seamă din cazaci, vechii stăpânitori ai malurilor Iaikului. Dar cazacii de pe Iaik, în loc să păstreze liniștea și ordinea ținutului, se răzvrătiseră și ei de la o vreme și erau primejdioși pentru cârmuire.

În anul 1772 s-a petrecut o răscoală în principalul lor orașel, din pricina măsurilor drastice luate de generalul-maior Traubenberg, pentru a aduce armata la supunerea cuvenită. Rezultatul a fost omorârea barbară a lui Traubenberg, schimbarea arbitrară a conducerii și, în sfârșit, potolirea revoltei prin foc de mitralii și pedepse grele. Acestea se întâmplaseră cu câțva timp înainte de sosirea mea în fortăreața Belogorskaia. Acum totul era liniștit sau cel puțin părea așa; conducerea se încrezuse prea ușor în falsa pocăință a viclenilor răsculați, dar ei își mocneau ura, așteptând momentul prielnic pentru a isca o nouă răscoală. Mă reîntorc la povestirea mea.

Într-o seară (asta era pe la începutul lui octombrie 1773), stam singur acasă, ascultând vuietul vântului de toamnă, și mă uitam pe fereastră cum aleargă norii în preajma lunii. Am fost chemat la comandant. M-am dus îndată. Erau acolo Șvabrin, Ivan Ignatici și uriadnicul cazacilor. Nu se aflau de față nici Vasilisa Egorovna, nici Maria Ivanovna. Comandantul mi-a dat mâna, cu o față îngrijorată. A închis ușa. I-a rugat să șadă pe toți în afară de uriadnic, care sta în prag.

— Domnilor ofițeri, am o veste importantă! ne-a spus comandantul și a scos o hârtie din buzunar. Ascultați ce scrie generalul. Și-a pus ochelarii și a citit următoarele:

*"Domnului căpitan Mironov, comandant al fortăreței Belogorskaia.
Confidențial.*

Prin aceasta vă anunț că Emilian Pugaciov, cazacul de la Don și instigatorul fugit de sub escortă, a avut neiertata îndrăzneală de a se da drept decedatul împărat Petru al III-lea; a adunat o bandă de răufăcători, a răsculat cazacii din satele de pe Iaik și a cucerit și distrus câteva fortărețe, omorând și jefuind pe unde a trecut. La primirea acesteia, domnule căpitan, vei lua imediat măsurile cuvenite pentru respingerea numitului răufăcător și

impostor, și chiar pentru nimicirea lui, dacă va fi cu putință, în caz că se îndreaptă asupra fortăreței încredințate oblăduirii dumitale."

— Vei lua măsurile convenite..., a spus comandantul, scoțându-și ochelarii și strângând hârtia. Auzi! Ușor de spus. După cum se vede, răufăcătorul e puternic, în timp ce noi n-avem decât o sută treizeci de oameni, fără să-i punem la socoteală pe cazaci, pe cari nu ne putem bizui... Nu vreau să te jignesc, Maximâci (uriadnicul zâmbi). Dar n-avem încotro, domnilor ofițeri! Fiți disciplinați, puneți santinele și organizați posturi de veghe noaptea, iar în caz de atac, închideți poarta și scoateți soldații. Tu, Maximâci, supraveghează-ți aspru cazacii. Să se controleze tunul și să fie bine curățat. Mai mult ca toate, țineți lucrul acesta secret, pentru ca nimeni din fortăreață să nu afle înainte de vreme.

După aceste instrucțiuni, Ivan Kuzmici ne-a dat drumul. Am ieșit împreună cu Șvabrin, discutând despre cele auzite.

— Cum crezi că se va sfârși asta? l-am întrebat.

— Dumnezeu știe! a răspuns el. Vom vedea. Deocamdată nu văd nimic important. Dacă însă...

Și a căzut pe gânduri, fluierând distrat o arie franțuzească.

Cu toate măsurile de precauțiune pe care le luasem, vestea apariției lui Pugaciov s-a răspândit în toată fortăreața. Ivan Kuzmici, cu toate că-și respecta foarte mult nevasta, nu i-ar fi destăinuit pentru nimic în lume vreun secret în legătură cu serviciul. După ce-a primit scrisoarea generalului, a expediat-o cu multă iscusință pe Vasilisa Egorovna, spunându-i cum că părintele Gherasim ar fi primit de la Orenburg niște noutăți senzaționale, pe care le ține în mare taină.

Vasilisa Egorovna a vrut să plece numaidecât în ospetie la preoteasă și, în urma sfatului lui Ivan Kuzmici, a luat-o și pe Maria Ivanovna, ca să nu-i fie urât singură.

Cum a rămas numai el stăpân în casă, Ivan Kuzmici a trimis îndată după noi, iar pe Palașka a închis-o în cămară, să nu poată trage cu urechea la ceea ce aveam să vorbim...

Însă Vasilisa Egorovna, neputând scoate nimic de la preoteasă, s-a întors acasă și a aflat că în lipsa ei Ivan Kuzmici avusese o consfătuire, în timpul căreia Palașka fusese închisă în cămară; și-a dat repede seama că a fost păcălită de bărbatu-său și a început să-l descoasă. Ivan Kuzmici însă era pregătit să facă față atacului. I-a răspuns calm și fără cea mai mică șovăială curioasei tovarășe de viață:

— Auzi, măicuță! Babelor din sat le-a trăs nit prin minte să facă focul cu paie și se poate întâmpla o nenorocire! De aceea am dat ordin aspru ca pe viitor să se facă focul numai cu vreascuri și cu copacii doborâți de furtună.

— Dacă-i așa, pentru ce-a trebuit s-o închizi pe Palașka? a întrebat ea. De ce a stat biata fată în cămară până la întoarcerea noastră?

Ivan Kuzmici nu se aștepta la întrebarea asta; încurcat, mormăi ceva fără șir... Vasilisa Egorovna i-a simțit minciuna, dar, știind că nu va putea scoate de la el nimic, a întrerupt vorba și a început să grăiască despre deosebitul meșteșug al Akulinei Pamilovna la muratul castraveților. Nu putu dormi toată noaptea, chinându-se să ghicească ce mare secret o fi în capul bărbatului ei, încât nici ea nu trebuie să știe.

A doua zi, pe când se întorcea de la biserică, l-a văzut pe Ivan Ignatici scoțând din tun cârpe, pietricele, surcele, arșice și tot felul de gunoaie băgate acolo de copii. "Ce-or fi însemnând pregătirile astea militare? s-a întrebat căpităneasa. Oare nu s-așteaptă cumva vreun atac al kirghizilor? Nu cumva Kuzmici îmi ascunde astfel de fleacuri?" L-a strigat pe Ivan

Ignatici, hotărâtă să afle de la dânsul secretul care-i chinuia femeiasca nerăbdare de a afla...

Întâi i-a făcut lui Ivan Ignatici câteva observații referitoare la gospodărie, ca un judecător de instrucție care-și începe cercetările cu vorbe ocolite pentru a risipi bănuiala; apoi, făcând o mică pauză, a oftat adânc și a continuat, clătinând din cap:

— Doamne, Dumnezeu meu! Ai auzit ce vești! Ce va ieși din asta?

— Măicuță, i-a răspuns Ivan Ignatici, Dumnezeu e milostiv, soldați avem destui, pulbere destulă, tunul l-am curățat. Poate că-l vom respinge pe Pugaciov. Mare-i Dumnezeu, nu ne lasă el!

— Ce fel de om e Pugaciov ăsta? a întrebat nevasta comandantului.

Atunci, înțelegând că a vorbit prea mult, Ivan Ignatici și-a mușcat limba. Dar era prea târziu. Vasilisa Egorovna l-a făcut să spună totul, dându-i cuvântul că nu va mai afla nimeni.

Într-adevăr, și-a ținut făgăduiala, n-a spus nici un cuvânt nimănui, decât doar preotesei, și nu de alta, dar ca să nu-i ia răufăcătorii vaca de pe câmp...

Curând, toată lumea vorbea de Pugaciov. Părerile erau diferite. Comandantul a trimis uriadnicul să afle ce se-ntâmplă prin satele și fortărețele din jur. Când s-a întors, după două zile, acesta a raportat că a văzut în câmp, la o depărtare de șaiszeci de verșe de fortăreață, o mulțime de focuri și că a aflat de la bașkiri că se apropie o armată de-o putere nemaivăzută. În sfârșit, nu putea spune nimic precis, fiindcă se temuse să meargă mai departe.

Printre cazacii din fortăreață era o frământare neobișnuită; se strângeau grămadă pe toate ulițele, vorbeau în șoaptă și, îndată ce se apropia vreun dragon sau alt soldat din garnizoană, se împrăștiau. Au fost trimise la ei iscoade. Iulai, un calmuc botezat, a adus comandantului informații prețioase. După Iulai, informațiile uriadnicului erau false; după ce s-a întors, vicleanul cazac a spus tovarășilor lui că a fost la răsculați și că s-a prezentat chiar conducătorului acestora, care i-a dat voie să-i sărute mâna și a stat mult de vorbă cu dânsul.

Comandantul a pus de îndată uriadnicul sub pază, numindu-l pe Iulai în locul lui. Noutatea asta a fost primită de cazaci cu vădită nemulțumire. Protestau cu glas tare, și Ivan Ignatici, executorul ordinelor comandantului, i-a auzit spunând:

— Ți-om arăta noi, șobolan de garnizoană!

Comandantul a vrut să-l cerceteze pe arestat în aceeași zi, dar el a fugit de sub pază, pesemne cu ajutorul tovarășilor săi.

Noua întâmplare a mărit și mai tare îngrijorarea comandantului.

Un bașkir a fost prins răspândind manifeste ațâțătoare. Cu acest prilej, căpitanul a vrut să strângă din nou ofițerii și căuta un pretext ca s-o poată îndepărta pe Vasilisa Egorovna. Om sincer și lipsit de viclenie, Ivan Kuzmici n-a găsit alt mijloc decât tot cel întrebuintat înainte. I-a spus, tușind încurcat:

— Auzi tu, Vasilisa Egorovna... se zice că părintele Gherasim a primit de la oraș...

— Lasă minciunile, Ivan Kuzmici! l-a întrerupt ea. Știu. Vrei să faci adunare și să discuți despre Emelian Pugaciov în lipsa mea, dar n-ai să mă mai păcălești!

Ivan Kuzmici și-a holbat ochii:

— Ei, măicuță, dacă știi, atunci poftim, rămâi! Vom vorbi și față de tine.

— Asta-i, tăicuță, a răspuns ea; n-ai să mă duci de nas tocmai tu. Trimite după ofițeri!

Ne-am adunat din nou. Ivan Kuzmici ne-a citit în prezența nevestei lui proclamația lui Pugaciov, scrisă pesemne de vreun cazac cu foarte puțină știință de carte. Răzvrătitul își arăta hotărârea de a ne ataca fortăreața cât de curând; chema cazacii și soldații să se alipească bandei lui, iar comandanților le cerea să nu se opună, căci altfel îi va omori.

Proclamația era scrisă în termeni grosolani, dar tari, spre a speria mințile unor oameni simpli.

— Ce pungaș! a strigat nevasta comandantului. Uite ce îndrăznește să ne propună! Să-i ieșim înainte, și să-i depunem steagurile la picioare! Ei! Neam de câine! Oare nu știe că suntem de patruzeci de ani aici, la datorie, și că, slavă Domnului, am văzut multe? Nu cumva s-au și găsit comandanți care s-asculte de acest tâlhar?

— N-ar trebui să fie așa, a răspuns Ivan Kuzmici, dar s-aude că răufăcătorul a și pus stăpânire pe multe fortărețe.

— După cât se vede, e într-adevăr puternic! a remarcat Șva-brin.

— Îndată îi vom afla adevărata putere! a rostit comandantul. Vasilisa Egorovna, dă-mi cheia de la hambar; Ivan Ignatici, adă bașkirul și poruncește-i lui Iulai s-aducă cnuturile...

— Stai, Ivan Kuzmici! a rostit nevestă-sa sculându-se. Dă-mi voie s-o trimit undeva pe Mașa, să nu se sperie când va auzi strigăte... Și nici mie, drept să vă spun, nu-mi prea place să iau parte la cercetări! Cu bine...

În vechime, schingiuirea era un obicei atât de înrădăcinat în justele, încât ucazul binefăcător care a desființat-o a rămas multă vreme fără nici un efect.

Pe atunci se credea că era neapărat nevoie să-ți recunoști vina, pentru a fi socotit vinovat; idee cu totul lipsită de temei și potrivnică principiilor juridice elementare! Căci dacă tăgada acuzatului nu dovedește nevinovăția, cu atât mai puțin mărturisirea lui nu poate fi luată drept dovadă a vinovăției.

Chiar și azi mi se întâmplă s-aud judecători bătrâni regretând părăsirea acestui obicei barbar.

În vremurile de-atunci nimeni nu se îndoia de trebuința caznelor; nici judecătorii, nici împricinații. Astfel că ordinul comandantului nu ne-a surprins și nu ne-a tulburat pe nici unul. Ivan Ignatici se duse s-aducă bașkirul închis în hambar la soția comandantului, sub cheie; după câteva minute, arestatul se și afla în tindă. Comandantul a poruncit să fie adus înaintea lui.

Başkirul a trecut cu greu pragul, căci un picior îi era prins în butuc; și-a scos căciula înaltă de pe cap și a rămas la ușă. L-am privit și m-am cutremurat. Nu-l voi uita niciodată pe omul acela! Arăta ca de șaptezeci de ani. N-avea nici nas, nici urechi; capul îi era ras; în loc de barbă, câteva fire de păr cărunt; era mic de statură, slab, gheboșat. Numai ochii înguști îi ardeau ca focul.

— Ehe! a rostit comandantul, recunoscându-l după acele semne grozave că era unul din răsculații pedepsiți în 1741⁶. După câte văd, ești lup bătrân și-ai mai fost la noi în capcană. Se vede că nu te răscoli pentru prima dată, dacă ți-i căpățâna atât de bine geluită! Vino mai aproape și spune-mi cine te-a trimis!

Bătrânul bașkir tăcea, uitându-se la comandant cu un aer lipsit de orice expresie.

— Ce taci? a continuat Ivan Kuzmici. Poate nu pricepi rusește, prostule? Iulai, întreabă-l pe limba voastră cine l-a trimis la noi în fortăreață!

Iulai a repetat întrebarea comandantului în limba tătărească. Bașkirul însă nu scotea o vorbă, uitându-se la comandant cu aceeași

privire de mai înainte.

— *Iacși!*, a rostit comandantul. Ai să vorbești îndată! Băieți, scoateți-i halatul acesta vărgat și caraghios! Trageți-i peste spinare câteva! Vezi să-i tragi bine, Iulai!

Doi invalizi l-au dezbrăcat pe bașkir. Fața nenorocitului s-a neliniștit. Se uita în toate părțile, ca un pui de sălbăticiune încolțit de copii. Când un invalid l-a apucat de mâini și l-a aburcat în spinare, și când Iulai a luat biciul și i-a făcut vânt, bașkirul a gemut cu glas slab și rugător; a dat din cap și a deschis gura, și atunci am văzut cum, în loc de limbă, i se mișca un ciot scurt.

Când mi-aduc aminte că aceste lucruri s-au petrecut în veacul meu și că am ajuns și eu să trăiesc sub blânda domnie a împăratului Alexandru, nu pot să nu mă mir de iuțea cu care s-au răspândit cultura și legile umane!

— Tinere! Când îți vor cădea în mână aceste rânduri, adu-ți aminte că prefacerile cele mai bune și mai trainice vin din împlânzirea moravurilor, fără zguduri violente!

Am rămas cu toții uimiți.

— Ei! a spus comandantul. După câte văd, n-o să aflăm de la el nimic! Iulai, du-l la loc în hambar! Noi, însă, domnilor, mai avem de grăit.

Abia începusem să discutăm situația în care ne găseam, când Vasilisa Egorovna a venit într-un suflet, cu o față peste măsură de îngrijorată.

— Ce-i cu tine? a întrebat mirat comandantul.

— E rău, tăicuță! Nijneoziornaia a fost cucerită azi-dimineață. Un argat de-al părintelui Gherasim s-a întors de acolo chiar acum. A văzut cu ochii lui cum a fost cucerită. Comandantul și ofițerii au fost spânzurați! Toți soldații luați prizonieri. Curând, răufăcătorii vor fi aici!

Neașteptata veste m-a zguduit peste măsură. Comandantul fortăreței Nijneoziornaia era un ofițer tânăr, liniștit și modest, și-l cunoșteam. Cu vreo două luni înainte trecuse cu tânăra lui soție dinspre Orenburg și se oprise la Ivan Kuzmici. Fortăreața Nijneoziornaia se găsea la vreo 25 verste de fortăreața noastră. Din clipă în clipă ne puteam aștepta la atacul lui Pugaciov. Am întrezărit soarta Mariei Ivanovna și mi s-a strâns inima.

— Ascultă, Ivan Kuzmici! i-am spus comandantului. Datoria noastră e să apărăm fortăreața până la cea din urmă suflare. Despre asta nu încapе vorbă! Însă trebuie să punem femeile la adăpost. Trimiteți-le la Orenburg, dacă drumul mai e liber, sau într-o fortăreață mai depărtată și mai sigură, unde n-ar putea ajunge răufăcătorii...

Ivan Kuzmici s-a întors spre nevastă-sa.

— Auzi, măicuță?! Într-adevăr, n-ar fi bine să vă trimit undeva mai departe, până ce ne-om răfui cu răsculații?

— Ce prostie! a răspuns nevasta comandantului. Se află undeva vreo fortăreață unde să nu ajungă gloanțele? De ce ar fi Belogorskaia mai puțin sigură ca altele? Slavă Domnului, locuim în ea de douăzeci și doi de ani! Am văzut și bașkiri, și kirghizi!... Are să-i reziste și lui Pugaciov!

— Bine, măicuță! Poftim, rămâi, dacă ai încredere în fortăreața noastră! Dar ce să facem cu Mașa? Bine-ar fi dacă vom putea rezista sau dacă vom primi întăriri! Dar dacă răufăcătorii vor lua fortăreața?

— Atunci...

Aici Vasilisa Egorovna s-a bâlbâit și a tăcut grozav de tulburată.

— Nu, Vasilisa Egorovna, a continuat comandantul, băgând de seamă că vorbele lui își ating ținta, poate pentru întâia dată în viață. Mașa nu trebuie să rămână aici. O trimitem la nașa ei, în Orenburg; acolo se află oaste și tunuri destule, iar zidurile sunt de piatră... Te sfătuiesc să te duci cu dânsa. Dacă iau fortăreața, ai vedea ce ți s-ar întâmpla, cu toate că ești

bătrână...

— Bine..., a rostit nevasta comandantului, așa să fie. O trimitem pe Mașa. Pe mine însă degeaba mă rogi. Nu mă duc. Nu mă despart eu de tine la bătrânețe, să-mi caut mormânt singuratic printre străini. Împreună am trăit, împreună să murim!

— Fie și așa! Hai, n-avem timp de stat! Du-te și pregătește-o pe Mașa! O s-o trimitem mâine dis-de-dimineată cu câțiva oameni de pază, cu toate că nu prea avem oameni. Unde-i Mașa?

— La Akulina Pamfilovna! I s-a făcut rău când a auzit că a căzut Nijneoziornaia... Mă tem să nu se îmbolnăvească. Doamne, Dumnezeu, ce zile trăim!

Vasilisa Egorovna s-a dus să-și pregătească fata de drum. Discuția a continuat. Însă eu nu mai luam parte la ea și nici nu mai auzeam ce se vorbește.

Maria Ivanovna a venit la cină palidă și plânsă. Am mâncat în tăcere, ne-am ridicat de la masă mai devreme ca de obicei, ne-am luat rămas bun de la întreaga familie și ne-am dus pe la casele noastre. Mi-am lăsat înadins spada și m-am întors să mi-o iau, presimțind că voi găsi-o pe Maria Ivanovna singură. Într-adevăr, ea m-a întâmpinat în prag și mi-a dat-o.

— Rămâi cu bine, Piotr Andreici!, mi-a spus lăcrimând. Pe mine mă trimit la Orenburg. Rămâi sănătos și fii fericit! Poate va da Dumnezeu să ne revedem! Dacă nu...

A izbucnit în hohote de plâns. Am îmbrățișat-o.

— Adio, îngerul meu! Adio, draga mea! Mult dorita mea! Orice mi s-ar întâmpla, să știi că ultimul meu gând și ultima mea rugăciune vor fi pentru tine!

Mașa plângea în hohote, lipindu-mi-se de piept. Am sărutat-o fierbinte și am ieșit repede din odaie.

CAPITOLUL VII ASALTUL

O, capul — căpușorul meu!
Slujitu-m-ai și mult și greu,
Treizeci și trei de ani, mereu,
O, capul — căpușorul meu!
Și nu-i de-ajuns cât m-ai slujit?
Căci laude tu n-ai primit
Și nici răsplată îndeajuns,
Nici ranguri-nalten-ai ajuns!
Dar ți s-au dat doi stâlpușori,
Doi stâlpușori înălțișori,
O grindă de arțar aleasă
Și-o frânghioară de mătăasă.
Cântec din popor

În noaptea aceea nu m-am dezbrăcat și n-am dormit deloc. Aveam de gând să mă duc, o dată cu primele raze ale soarelui, la porțile fortăreței, pe unde trebuia să treacă Maria Ivanovna, să-mi iau rămas bun pentru ultima dată. Simțeam în mine o mare schimbare. Zbuciumul sufletesc mă chinuia mai puțin decât acea mâhnire care mă cuprinsese nu demult. În tristețea acelei despărțiri se amestecau speranțe dulci și nedeslușite, se amesteca așteptarea plină de nerăbdare a primejdiilor, și simțeam cum

crește în mine un simțământ de nobilă ambiție.

Noaptea a trecut pe nesimțite. Tocmai când eram gata să ies, ușa s-a deschis deodată și a intrat caporalul; mi-a raportat că peste noapte cazacii noștri au fugit din fortăreață și l-au târât cu sila și pe Iulai; că prin apropiere se văd oameni străini. Gândul că Maria Ivanovna nu va dovedi să fugă îndată m-a înspăimântat. Am dat caporalului câteva ordine în grabă și tot atunci am fugit la comandant.

Se revărsa de ziuă. Cum alergam pe uliță, am auzit deodată că mă strigă cineva. M-am oprit.

— Încotro? m-a întrebat Ivan Ignatici ajungându-mă. Ivan Kuzmici se află pe valul fortăreței și m-a trimis după dumneata. A sosit Pugaci!

— Maria Ivanovna a plecat? l-am întrebat cu inima tremurândă.

— N-a apucat! Drumul către Orenburg e tăiat, fortăreața e înconjurată! E rău, Piotr Andreici!

Ne-am dus la valul fortăreței, o ridicătură naturală, întărită cu un gard de pari.

Acolo se aflau strânși toți locuitorii, cu garnizoana sub arme. Tunul fusese dus acolo încă de cu seară. Comandantul se plimba prin fața puștilor soldați rămași. Aproximarea pericolului îi dădea bătrânului ostaș o vioiciune neobișnuită.

Pe câmpie, la o depărtare nu prea mare, se vedeau vreo douăzeci de călăreți; păreau cazaci, dar printre ei se cunoșteau ușor bașkirii, după cușmele din blană de răs și după tolbe.

— Băieți! spunea comandantul, trecând printre soldați. Luptăm azi pentru maica noastră împărăteasa și vom arăta lumii întregi că suntem viteji și ne ținem jurământul!

Soldații și-au arătat hotărârea cu glas tare. Șvabrin sta lângă mine și se uita drept spre dușman. Cum au văzut mișcarea din fortăreață, călăreții din câmpie s-au strâns grămadă și au început să se sfătuiască între ei.

Comandantul a dat ordin lui Ivan Ignatici să îndrepte tunul într-acolo și a aprins el însuși fitilul.

Ghiuleaua a trecut șuierând pe deasupra lor, nepricinuindu-le nici un rău. S-au împrăștiat în grabă; câmpia a rămas goală. În clipa aceea s-a arătat pe val Vasilisa Egorovna, cu Mșsa, care nu voia să se despartă de ea.

— Ei, ce-i? a întrebat nevasta comandantului. Cum merge bătălia? Unde-i dușmanul?

— Dușmanul nu-i departe, i-a răspuns Ivan Kuzmici. Cu ajutorul lui Dumnezeu, totul se va sfârși cu bine. Ți-i frică, Mașa?

— Nu, tăicuțule! Acasă, singură, mi-i mai frică.

Spunând acestea, m-a privit, silindu-se să zâmbească. Fără să vreau, am strâns mânerul spadei, amintindu-mi că aseară o promisem din mâna ei, ca pentru a o apăra pe ea, iubita mea. Îmi ardea inima. Mă închipuiam cavaler medieval — cavalerul ei. Vream să-i arăt că-i merit încrederea și așteptam cu nerăbdare clipa hotărâtoare.

Atunci, de după o înălțime aflată la o jumătate de verstă de fortăreață, s-au ivit alte cârduri de călăreți, și curând toată stepa s-a umplut de o mulțime de oameni înarmați cu lănci și *sardakari*⁸. Printre ei, pe un cal alb, călărea un om îmbrăcat într-un caftan roșu și cu sabia în mână; era Pugaciov. S-a oprit; călăreții l-au înconjurat îndată; patru dintre ei, pesemne la porunca lui, au pornit în goană spre fortăreață. I-am recunoscut pe trădătorii noștri. Unul ținea o hârtie vârată sub cușmă. Altul aducea capul lui Iulai, înfipt într-o lance. L-a aruncat peste gard și capul nenorocitului calmuc s-a rostogolit la picioarele comandantului. Trădătorii strigau:

— Nu trageți! Ieșiți întru întâmpinarea împăratului. Împăratul e aici!

— Vă arăt eu vouă! a strigat Ivan Kuzmici. Foc, flăcăi!

Soldații au deschis focul. Cazacul care ținea hârtia s-a clătinat și a căzut de pe cal; ceilalți au făcut cale-ntoarsă. M-am uitat la Maria Ivanovna; părea amețită de spaima stărnită de capul însângerat al lui Iulai și de împușcăturile asurzitoare. Comandantul a chemat caporalul și i-a ordonat să-i aducă hârtia de la cazacul ucis. Caporalul a ieșit în stepă; s-a întors, ținând de căpăstru calul celui ucis, și i-a înmănat lui Ivan Kuzmici scrisoarea. El a citit-o și a rupt-o în bucăți. În vremea asta răsculații se pregăteau de atac. Curând, gloanțele au început să ne șuiere pe la urechi, câteva săgeți s-au înfipt în apropierea noastră, în pământ și în gard.

— Vasilisa Egorovna, a spus comandantul, aici nu au ce face femeile! Du-o de-aici pe Mașa! N-o vezi? E mai mult moartă decât vie!

La șuieratul gloanțelor, Vasilisa Egorovna se făcuse parcă mai mică; privea stepa plină de o mare frământare; s-a întors spre soțul ei:

— Ivan Kuzmici! Dumnezeu e stăpân și peste viață și peste moarte! Blagoslovește-o pe Mașa. Hai, Mașa, vino la tatăl tău!

Fata s-a apropiat de Ivan Kuzmici, a căzut, palidă și tremurând, în genunchi și s-a închinat până la pământ.

Bătrânul comandant a făcut semnul crucii peste ea, de trei ori, apoi a ridicat-o, a sărutat-o și i-a spus cu glas schimbat:

— Fii fericită, Mașa! Roagă-te lui Dumnezeu, și el nu te va lăsa! De vei găsi un om bun, să vă dea Dumnezeu dragoste și bună înțelegere, și să trăiți cum am trăit eu cu Vasilisa Egorovna! Rămâi cu bine, Mașa! Vasilisa Egorovna, du-o mai repede.

Mașa s-a aruncat de gâtul lui și a început să plângă în hohote.

— Să ne sărutăm și noi..., a rostit plângând soția comandantului. Rămâi cu bine, Ivan Kuzmici al meu! Iartă-mă dacă te-am supărat cu ceva!

— Cu bine, cu bine, măicuță! a spus comandantul, îmbrățișându-și bătrâna soție! Destul! Duceți-vă acasă! Dacă mai dovedești, îmbrac-o pe Mașa cu sarafanul!

Amândouă femeile s-au îndepărtat. Eu mă uitam în urma Mariei Ivanovna. Ea s-a întors și mi-a făcut semn din cap. Ivan Kuzmici s-a îndreptat spre noi și și-a încordat toată atenția asupra inamicului. Răsculații s-au strâns în jurul căpeteniei și deodată au început să sară de pe cai.

— Acum fiți tari! ne-a spus căpitanul. Începe asaltul.

În clipa aceea, răsculații au năvălit asupra fortăreței, cu răcnete și strigăte înspăimântătoare.

Tunul nostru era încărcat cu mitralii. Comandantul i-a lăsat să se apropie cât mai mult și deodată a tras din nou. Mitralia a lovit în plin. Răsculații s-au desfăcut parcă în două și s-au retras. Doar căpetenia lor a rămas pe loc... Flutura sabia și părea că-i îndeamnă cu mare aprindere; strigătele și răcnetele au încetat o clipă, apoi au reînceput.

— Haideți, băieți! a spus comandantul. Deschideți poarta și bateți toba... Înainte, băieți, la atac! După mine!

Și astfel, căpitanul, Ivan Ignatici și cu mine am fost într-o clipă dincolo de împrejmuire, dar garnizoana speriată nici nu s-a clintit.

— Ce stați, băieți? striga Ivan Kuzmici. Chiar dacă ar fi să murim, asta ni-i datorial!

În clipa aceea, răsculații au dat năvală asupra noastră și au pătruns în fortăreață.

Toba a tăcut. Soldații din garnizoană au lepădat armele; pe mine m-au aruncat la pământ, însă m-am ridicat repede și am intrat în fortăreață, împreună cu răsculații. Rănit la cap, comandantul se afla

înconjurat de-o ceată de răufăcători care îi cereau cheile. M-am repezit în ajutorul lui. Câțiva cazaci zdraveni m-au legat cu curelele lor, spunându-mi:

— Vai de voi cei care nu vreți să vă supuneți împăratului!

Ne-au târât pe străzi; locuitorii ieșiseră din case cu pâine și sare. Se auzea dangăt de clopot. Deodată s-a vestit prin mulțime că împăratul se află în piață, unde așteaptă prizonierii și primește jurământul. Norodul a dat năvală într-acolo; tot într-acolo ne-au mânat și pe noi.

Pugaciov sta într-un jilt, în pridvorul casei comandantului. Era îmbrăcat într-un frumos caftan căzăcesc, cusut cu fireturi. Cușma înaltă de blană de samur cu ciucuri de fir de aur îi era trasă până pe ochii scânteietori. Fața lui îmi păru cunoscută. Șefii cazacilor îl înconjurau. Părintele Gherasim sta palid și tremurând, cu crucea în mână, lângă pridvor, și parcă cerea îndurare, tăcut, pentru victimele care trebuia să fie executate în piață. Spânzurătoarea a fost ridicată îndată. Când ne-am apropiat, bașkirii au împrăștiat norodul, ducându-ne înaintea lui Pugaciov. Clopotul a încetat și s-a lăsat o adâncă tăcere.

— Care-i comandantul? a întrebat impostorul.

Uriadnicul nostru a ieșit din mulțime și l-a arătat pe Ivan Kuzmici.

Pugaciov l-a privit pe bătrân cu ochi înfricoșători.

— Cum ai îndrăznit să mi te împotrivești mie, împăratul tău?

Comandantul, slăbit din cauza rănii, își adună ultimele puteri și-i răspunse cu glas hotărât:

— Tu nu ești împăratul meu! Ești un hoț și un impostor! Auzi tu?

Pugaciov s-a încruntat și a făcut semn cu batista lui albă. Câțiva cazaci l-au înșfăcat pe bătrânul căpitan și l-au târât la spânzurătoare. Sus, pe grindă, a apărut bașkirul mutilat, pe care-l cercetasem cu o seară mai înainte. Ținea frânghia în mână și, după un minut, l-am văzut pe bietul Ivan Kuzmici ridicat în văzduh. Atunci l-au adus înaintea lui Pugaciov pe Ivan Ignatici.

— Jură credință împăratului Piotr Feodorovici! i-a spus Pugaciov.

— Tu nu ești împărat! a răspuns Ivan Ignatici, repetând vorbele căpitanului. Ești hoț, măi frate, și te dai drept împărat!

Pugaciov a făcut din nou semn cu batista și bravul locotenent a fost spânzurat lângă bătrânul său comandant.

Acum îmi venea mie rândul. M-am uitat la Pugaciov cu îndrăzneală, hotărât să repet și eu răspunsul vitejilor mei camarazi. Atunci, cu mare uimire, l-am văzut pe Șvabrin printre șefii răsculaților, tuns rotunjit și îmbrăcat într-un caftan căzăcesc. S-a apropiat de Pugaciov și i-a spus ceva la ureche.

— Spânzurați-l! a rostit Pugaciov, fără a se mai uita la mine.

Mi-au pus șteangul de gât. Am început să murmur o rugăciune, căindu-mă de toate păcatele mele și rugându-l pe Dumnezeu să-i scape pe toți cei ce-mi erau dragi.

M-au târât la spânzurătoare.

— Nu te teme! Nu te teme! îmi spuneau ucigașii, vrând poate într-adevăr să-mi dea curaj.

Deodată am auzit un strigăt:

— Stați, afurisiților! Opriți!

Călăii s-au oprit; m-am uitat și l-am văzut pe Savelici la picioarele lui Pugaciov.

— Tătucule scump! spunea bietul moșneag. Ce câștigi omorând un biet copil de boier? Da-i drumul. Pentru dânsul ți se vor plăti bani buni! Iar pentru pildă și spaimă, dă poruncă să fiu spânzurat eu, un moșneag!

Pugaciov a făcut semn și-ndată am fost dezlegat și lăsat liber.

— Tătucul nostru te iartă, am auzit un glas.

N-aș putea spune că m-am bucurat, în clipa aceea, de mântuirea mea, după cum iarăși n-aș putea spune că-mi părea rău. Sentimentele îmi erau prea tulburi. M-au dus din nou în fața așa-zisului împărat și m-au așezat în genunchi. Pugaciov îmi întinse mâna brăzdată de vine.

— Sărută-i mâna! Sărută-i mâna! spuneau cei din jur.

Eu însă preferam cea mai îngrozitoare pedeapsă decât această înjosire ticăloasă.

— Drăguțule, Piotr Andreici! șoptea Savelici la spatele meu, împingându-mă. Nu fi încăpățânat. Ce te costă? Scuipă, dar sărută-i mâna răufăc... (Ptiu!) Sărută-i mânuța!

Nici nu mă clineam. Pugaciov și-a retras mâna, spunând cu un zâmbet batjocoritor:

— Înălțimea-sa, se vede treaba, a înnebunit de bucurie! Ridicați-l!

M-au ridicat și m-au lăsat liber. Am stat să privesc la continuarea groazniciei comedii. Locuitorii începuseră a depune jurământul. Se apropiau pe rând, sărutau crucea și după aceea se închinau impostorului. Soldații garnizoanei erau și ei acolo. Croitorul companiei, înarmat cu foarfecă lui tocită, le tăia cozile. Care cum se scutura de păr, venea la mâna lui Pugaciov, care-l ierta și-l primea în banda lui. Asta a durat vreo trei ceasuri. În sfârșit, Pugaciov s-a ridicat din jilț și a coborât din pridvor împreună cu căpeteniile.

I-au adus un cal alb cu frâu frumos; doi cazaci l-au luat pe Pugaciov de subsuori și l-au ridicat în șa. Pugaciov l-a vestit pe preotul Gherasim că va lua masa la el. În clipa aceea s-a auzit țipătul unei femei. Câțiva tâlhari o târau în pridvor pe Vasilisa Egorovna, aproape goală, cu părul răvășit. Un tâlhar se și îmbrăcase cu bundița ei, alții duceau pernele, lăzile, serviciul de ceai, așternutul și întregul calabalâc.

— Doamne, Dumnezeule! striga sârmana bătrână. Lăsați-ma în plata Domnului, oameni buni! Duceți-mă la Ivan Kuzmici!

În clipa aceea, a privit spânzurătoarea și l-a văzut pe bărbatu-său.

— Nelegiuitorilor! a strigat ea înnebunită. Ce-ați făcut cu dânsul? Ivan Kuzmici, lumina mea! Soldat vrednic! Nu te-au atins baionetele prusace, nici gloanțele turcești, nu ți-ai pierdut viața într-o luptă cinstită, dar ai căzut răpus de un ocnaș fugar!

— Astupați-i gura acestei zgriptoroaice bătrâne! a spus Pugaciov și un cazac tânăr a lovit-o cu sabia peste cap.

Bătrâna a căzut moartă pe scări.

Pugaciov a plecat mai departe și mulțimea a pornit buluc în urma lui.

CAPITOLUL VIII

UN OASPETE NEPOFTIT

Oaspetele nepoftit pică mai rău ca un tătar.

O zicătoare

Piața se golise. Stăm pe loc și nu-mi puteam aduna gândurile răvășite din cauza acelor clipe de groază.

Cel mai rău mă chinuia gândul că nu știam nimic de soarta Mariei Ivanovna. Unde-o fi? Ce s-o fi întâmplat cu dânsa? O fi izbutit să se ascundă? O fi sigur locul unde s-a ascuns? Am intrat în casa comandantului, plin de neliniște. Totul era pustiit; scaune, mese, cufere, toate erau sfărâmate, vasele sparte, totul furat.

Am alergat pe scara îngustă care ducea sus și-am intrat pentru întâia oară în odaia Mariei Ivanovna. I-am văzut așternutul răscolit de tâlhari, dulapul spart și golit. Numai candela mai ardea în colțul cu icoane, acum gol. Rămăsese întreagă o oglinjoară, atârnată în perete... Unde-o fi stăpâna acestei chilii modeste de fecioară? Mi-a trecut prin minte un gând groaznic, închipuindu-mi-o în mâinile bandiților... Mi s-a strâns inima... Am plâns amarnic și am strigat-o cu glas tare.

În clipa aceea am auzit un zgomot ușor, și Palașa ieși de după dulap, palidă și tremurând.

— Piotr Andreiei! a rostit ea și a pocnit din palme. Ce zi! Câte grozăvii!

— Dar Maria Ivanovna? am întrebat-o eu cu nerăbdare. Ce-i cu Maria Ivanovna?

— Domnișoara trăiește! E ascunsă la Akulina Pamfilovna.

— La preteasă? am strigat îngrozit. Dumnezeu! Pugaciiov e acolo!

Am ieșit repede din odaie; într-o clipă eram în uliță și am luat-o la fugă cât puteam de repede spre casa preotului, nesimțind și nevăzând nimic în juru-mi. Acolo se auzeau strigăte, hohote de răs, cântece; Pugaciiov petrecea cu prietenii săi.

Palașa alerga după mine. Am trimis-o s-o cheme încet pe Akulina Pamfilovna. După o clipă, preteasa, cu o sticlă goală în mână, a ieșit în tindă, unde mă aflam eu.

— Pentru Dumnezeu! Unde-i Maria Ivanovna? am întrebat-o cu o tulburare de nedescris.

— Porumbița noastră stă culcată în patul meu, după paravan, a răspuns preteasa. Piotr Andreiei, era cât pe ce să se întâmple o nenorocire, dar, slavă Domnului, totul a trecut cu bine! Abia se așezase nelegiuitul la masă, și ea, sărăcuța, venindu-și în fire, a început să geamă!... Am încremenit. El a auzit-o.

"Cine geme aici, bătrâno?" M-am închinat până la pământ în fața tâlharului. "Nepoată-mea, măria-ta... e bolnavă și stă în pat, e a doua săptămână."

"E tânără nepoată-ta?"

"E tânără, stăpâne!"

"Arată-mi-o!"

Mi-a sărit inima, dar n-aveam încotro.

"Poftim, măria-ta! Dar fata nu se va putea ridica, spre a veni la măria-ta..."

"Nu-i nimic, bătrâno! Mă duc singur s-o văd!" Și afurisitul, ce crezi? S-a dus după paravan, a dat perdeaua la o parte, s-a uitat cu ochii lui de uliu și... nimic! Dumnezeu ne-a scăpat! Și, crede-mă, eu și părintele ne așteptam la o moarte de mucenici! Din fericire, porumbița mea nu l-a recunoscut. Dumnezeule atotputernic! Ce zi de sărbătoare ne-a fost dat să apucăm noi! N-avem ce spune! Sărmanul Ivan Kuzmici! Cine s-ar fi gândit!... Dar Vasilisa Egorovna? Dar Ivan Ignatici? Pe el, pentru ce?... Cum de te-a cruțat pe dumneata? Dar de Șvabrin Alexei Ivanâci, ce zici? S-a tuns rotunjit și-i aici, la noi, petrece cu dâșii. E dibaci, n-am ce zice! Când am spus de nepoată-mea bolnavă, te rog să mă crezi, mi-a aruncat o privire, parcă mi-a împlântat un cuțit, dar nu m-a dat de gol! Îi mulțumesc și pentru atâta!

În clipa aceea s-au auzit răcnetele musafirilor beți și glasul părintelui Gherasim. Musafirii cereau vin; părintele și-a strigat nevasta; ea a început îndată să alerge de colo-colo.

— Fugi acasă, Piotr Andreici, nu-i de dumneata acum! Beția e în toi și poți cădea în mâna tâlharilor buimăciți de băutură. Cu bine, Piotr Andreici! Ce-o fi, o fi! Poate nu ne-o lăsa Dumnezeu! Și preteasa și-a

văzut de ale sale.

M-am îndreptat către locuința mea, liniștit întrucâtva; trecând prin piață, am văzut câțiva bașkiri îmbulzindu-se sub spânzurătoare și scoțând ciubotele spânzuraților. Mi-am stăpânit cu greu indignarea, dându-mi seama că ar fi fost fără folos să mă amestec.

Tâlharii forfoteau prin toată fortăreața și prădau casele ofițerilor. Pretutindeni s-auzeau strigătele răsculaților beți. Acasă, Savelici m-a întâmpinat în prag.

— Slavă Domnului! Am crezut că te-au înșfăcat nelegiuiții din nou! Tăicuță Piotr Andreici, mă crezi? Tâlharii ne-au furat totul: hainele, rufele, lucrurile, blidele... Nu ne-a mai rămas nimic! Dar ce mai putem spune?! Slavă Domnului că te-au lăsat măcar pe dumneata în viață! L-ai recunoscut pe hatmanul lor?

— Nu l-am recunoscut! Cine-i?

— Cum, tăicuță, ai uitat de bețivul căruia i-ai dat cojocul la han? Cojocul acela nou-nouț... cu blană de iepure... Când l-a îmbrăcat ticălosul, au plesnit toate cusăturile.

M-a cuprins uimirea. Într-adevăr, asemănarea lui Pugaciov cu fosta mea călăuză era izbitoare. M-am convins că Pugaciov și fosta călăuză sunt unul și același om, și-atunci am înțeles de ce m-a cruțat. N-am putut să nu mă mir de înlănțuirea ciudată a evenimentelor: cojocul meu de copil, dăruit unui pribeag, mă scăpase de ștreang, iar bețivul care umbla de la un han la altul împresura acum fortărețe, zguduind întreaga împărăție...

— Nu vrei să mănânci? m-a întrebat Savelici, de fel schimbat în apucăturile lui. Acasă nu mai avem nimic, dar am să mă duc să caut și am să-ți pregătesc ceva.

Cum am rămas singur, am căzut pe gânduri. Ce trebuia să fac? Să rămân în fortăreața aflată sub stăpânirea nelegiuitului, să-i urmez banda? Nici una, nici alta nu era de demnitatea unui ofițer. Datoria îmi cerea să mă duc acolo unde slujba mea putea fi folositoare patriei, în clipele acelea grele. Dragostea însă mă îndemna grozav să rămân lângă Maria Ivanovna, să-i fiu apărător și scut. Deși prevedeam grabnica și neîndoielnica schimbare a împrejurărilor, nu puteam să nu mă cutremur înfățișându-mi pericolul în care se găsea. Gândurile mi-au fost întrerupte de sosirea în fugă a unui cazac care mă anunță:

— Măria-sa împăratul te cheamă la dânsul!

— Unde e acum? am întrebat eu, pregătindu-mă să mă supun.

— În casa comandantului! După masă, tătuțul s-a dus la baie și acum se odihnește. Ei, înălțimea-voastră, se vede din toate celea că-i o persoană sus-pusă: la masă a binevoit să mănânce doi purcei fripți, apoi a făcut o baie atât de fierbinte, de nici Taras Kurocikin n-a putut răbda; i-a dat măturică lui Fomka Bikbaev și cu greu și-a venit în fire, stropindu-se cu apă rece... N-ai ce spune, are apucături de om mare... și se spune că în baie și-a arătat semnele de împărat ce le are pe piept: pe o parte, pajura cu două capete, de mărimea unui ban, iar pe alta — chipul lui!

N-am găsit că trebuie să zdruncin convingerea cazacului, și ne-am dus împreună la casa comandantului; mă gândeam la întâlnirea cu Pugaciov și mă sileam să ghicesc cum se va sfârși. Cititorul își poate închipui, cred, că nu-mi puteam păstra ușor sângele rece. Începuse să se însereze când am ajuns la casa comandantului. Spânzurătoarea cu victimele ei se zărea neagră, înfiorătoare. Cadavrul sârmanei neveste a comandantului mai zăcea sub cerdac, unde stăteau de pază doi cazaci. Cel cu care venisem s-a dus să mă anunțe; s-a întors îndată și m-a introdus în încăperea unde, cu o seară mai-nainte, îmi luasem rămas bun atât de drăgăstos de la Maria Ivanovna.

Am văzut un tablou neobișnuit: la masa așternută, încărcată cu pahare și sticle, sta Pugaciov, împreună cu vreo zece căpetenii de-ale cazacilor, toți cu căciulile pe cap, îmbrăcați cu cămăși colorate și înfierbântați de băutură, cu mutrele roșii și cu ochii aprinși. Printre ei nu se afla nici Șvabrin, nici uriadnicul nostru, trădătorii nou recrutați.

— A... domni a-voastră! a rostit Pugaciov cum m-a văzut. Bine ați venit! Vă oferim locul, cu toată cinstea! Pofțiți, vă rog!

Sfetnicii lui s-au înghesuit și eu m-am așezat tăcut la un colț de masă. Vecinul meu, un cazac tânăr, zvelt și frumos, mi-a turnat un pahar de vin prost de care eu nu m-am atins. Curios, am început a cerceta adunătura. La locul de cinste stătea Pugaciov, cu coatele pe masă, sprijinindu-și cu pumnul lui mare barba neagră. Trăsăturile feței îi erau regulate, destul de plăcute; nu arătau nici o cruzime. Vorbea mereu cu unul de vreo cincizeci de ani, pe care-l numea când conte, când Timofeici, iar uneori îi spunea "unchiule". Toți se purtau între ei ca niște egali, nearătând vreo stimă deosebită față de conducătorul lor. Vorbeau despre asaltul de dimineață, despre succesul răscoalei și despre viitoarele acțiuni militare. Fiecare se lăuda, își expunea părerile, îl contrazicea liber pe Pugaciov.

La această ciudată consfătuire militară s-a hotărât atacul asupra Orenburgului: mișcare îndrăzneată, care era cât pe ce să fie încununată de un fatal succes.

S-au înțeles să pornească a doua zi.

— Fraților! spuse Pugaciov. Înainte de culcare, să cântăm cântecul care-mi place mie! Hai, Ciumakov, începe!

Vecinul meu a început cu glas subțire un cântec de luntraș, un cântec de jale; și toți îl acompaniau în cor:

*Nu fremăta, dumbravă verde, mamă,
Lasă să-mi deapăn gândul greu și-amar,
Că mâine-am să mă duc la judecată,
În fața judelei, cumplitul țar.*

*Și-o să mă-ntrebe țarul — gospodarul:
— "Ian spune, măi voinice din popor,
Cum și cu cine ai furat?
La jaf cu mulți te-ai înhăitat?"*

*— "Nădejdea mea ești, pravoslavnic țar!
Și-oi spune adevăru-adevărat.
Tovarăși patru-avui toți, preamărite,
Întâiul fost-a noaptea-ntunecată,
Al doilea vezi: jungherul ascuțit,
Al treilea, murgul meu cel mai iubit,
Și-al patrilea-mi fu arcul înstrunit,
Iar ca trimiși, avui săgeți călite. "*

*Mi-o spune atunci măritul țar:
— " Doar cinste ție, fecior de plugar,
Că bine ai răspuns și-ai jefuit!
Am să te căftănesc, voinice, drept răsplată,
Și-n mijlocul câmpiei, mari palate
Ți-oi da: doi stâlpi și-o grindă peste ei. "*

N-am cuvinte să vă descriu cum m-a impresionat acest cântec

popular despre spânzurătoare, cântat de niște oameni sortiți spânzurătorii. Fețele lor amenințătoare, glasurile lor armonioase, tonul de adâncă tristețe pe care-l dădeau cuvintelor expresive, toate acestea au făcut ca un fior poetic să-mi zguduie întreaga ființă.

Musafirii au mai băut câte un pahar, după care s-au ridicat de la masă, luându-și rămas bun de la Pugaciov.

Voiam să plec și eu în urma lor, dar acesta mi-a spus:

— Stai! Vreau să-ți grăiesc ceva.

Am rămas singuri. Am tăcut amândoi câteva clipe; Pugaciov se uita țintă la mine și, din când în când, făcea un semn din ochiul stâng cu o deosebită șiretenie și batjocură pe față. În sfârșit, răsese; era de-o veselie atât de naturală, încât, uitându-mă la dânsul, am început să râd și eu, fără să știu de ce.

— Ce-i, înălțimea-ta? m-a întrebat el. Recunoaște că te-ai speriat când flăcăii mei ți-au aruncat ștreangul de gât. Cred că ți s-a făcut inima cât un purice! Dacă n-ar fi fost servitorul tău, te-ai fi legănat în spânzurătoare. L-am recunoscut îndată pe ghiuj. Ai fi crezut vreodată, înălțimea-ta, că omul care te-a scos la drum era însuși marele țar? (Aici, el și-a luat un aer semeț și tainic.) Ești foarte vinovat față de mine, a continuat, dar te-am iertat pentru bunătatea ta, căci mi-ai făcut un bine când eram silit să mă ascund de dușman. Cum te voi mai putea răsplăti, o să vezi după ce voi căpăta stăpânirea! Făgăduiești să-mi servești cu osârdie?

Întrebarea înșelătorului, ca și îndrăzneala lui, mi s-au părut așa de caraghioase, încât nu m-am putut stăpâni să nu surâd.

— De ce zâmbești? m-a întrebat el încruntându-se. Nu crezi, poate, că sunt marele țar? Ia zi!

M-am tulburat. Nu puteam recunoaște un împărat într-un vagabond. Asta mi se părea o lașitate de neiertat. Dacă i-aș fi zis în față impostor, asta ar fi însemnat osândă la moarte; ceea ce vroim să săvârșesc în primul moment de revoltă, în fața spânzurătorii și a întregului popor, aici mi se părea fanfaronadă inutilă. Șovăiam. Pugaciov îmi aștepta răspunsul, încruntat; în sfârșit (și astăzi îmi amintesc cu satisfacție de momentul acela), simțul datoriei a triumfat asupra slăbiciunii omenești. I-am răspuns:

— Ascultă! Am să-ți spun tot adevărul. Judecă: pot să recunosc eu că ești împărat? Ești om deștept și ți-ai da seama că o fac din fățarnicie.

— Atunci, cine sunt eu, după părerea ta?

— Dumnezeu știe! Însă oricine-ai fi, joci o carte primejdioasă!

Pugaciov m-a privit deodată.

— Va să zică, nu crezi că sunt împăratul Piotr Feodorovici? Bine. Dar un viteaz nu poate izbuti? Parcă Grișka Otrepiev⁹ n-a domnit în vechime? Crede despre mine ce vrei, dar ține-te de mine. Ce te privesc celelalte? Oricine ar fi popa, tot părinte i se spune. Slujește-mi cu credință și te voi face feldmareșal și chiar cneaz. Ce zici?

— Nu! i-am răspuns hotărât. Sunt nobil de obârșie. Am depus jurământul către împărăteasă. Nu pot să-ți slujesc. Dacă-mi vrei binele cu adevărat, dă-mi drumul să mă duc la Orenburg.

Pugaciov se gândea.

— Dar, dacă îți voi da drumul, îmi făgăduiești că măcar nu vei merge împotriva mea?

— Cum aș putea făgădui? i-am răspuns. Doar știi că nu e după voia mea: dacă mi se va da ordin să merg împotriva ta, n-o să am încotro și mă voi duce... Tu însuși ești conducător și ceri supunere de la ai tăi. Dacă ar fi nevoie de mine, și nu mi-aș face datoria, ce-ar însemna asta? Capul meu e

în puterea ta. Dacă mă vei elibera, îți mulțumesc; dacă ai să mă ucizi, te va judeca Dumnezeu! Ți-am spus adevărul...

Sinceritatea mea l-a uimit.

— Fie! a rostit el, bătându-mă pe umăr. Când e să pedepsesc, pedepsesc. Când e să iert, iert. Du-te în tuspatru vânturile și fă ce vrei! Vino mâine și-ți ia rămas bun. Acum, la culcare. Și mie mi-i somn.

L-am lăsat și am ieșit în uliță. Noaptea era liniștită și friguroasă. Luna și stelele străluceau luminând piața și spânzurătoarea. În fortăreață totul era liniștit și întunecat. Mai era lumină numai în crâșmă, unde s-auzeau strigătele bețivanilor întârziați. M-am uitat la casa preotului. Obloanele și poarta erau închise. Se părea că totul e liniștit înăuntru.

Acasă, l-am găsit pe Savelici tânguindu-se din cauza lipsei mele. Vestea că sunt liber l-a bucurat nespus.

— Slavă ție, Doamne! a rostit el și și-a făcut cruce. O să părăsim fortăreața îndată ce se va lumina și o să mergem încotro ne-or duce ochii. Ți-am pregătit ceva de mâncare; mănâncă, taică, și odihnește-te până la ziuă ca-n sânul lui Avram!

I-am urmat sfatul și, după ce am cinat cu mare poftă, am adormit foarte repede pe dușumeaua goală, ostenit trupește și sufletește.

CAPITOLUL IX

DESPĂRȚIREA

Ce dulce-a fost să ne cunoaștem,
Frumoaso, preafrumoasa mea,
Și-așa-i de tristă despărțirea
Și-atât de grea, atât de grea!
Heraskov

M-am trezit dis-de-dimineată, în bătaia tobei. M-am dus la locul de adunare. Cetele lui Pugaciov se strâneau lângă spânzurătoare, unde mai atârnavă victimele din ajun. Cazacii erau călări. Soldații, înarmați. Drapelele fluturau. Erau și câteva tunuri puse pe afet, printre care am recunoscut și tunul nostru. Toți locuitorii erau acolo, așteptându-l pe impostor.

Lângă pridvorul casei comandantului, un cazac ținea de căpăstru un cal alb, minunat, de rasă kirghiză. Am căutat cu ochii cadavrul nevastei comandantului. Era tras ceva mai la o parte și acoperit cu o rogojină. În sfârșit, s-a arătat și Pugaciov. Norodul s-a descoperit. El s-a oprit în pridvor și le-a dat bună ziua oamenilor. Una dintre căpetenii i-a întins un sac cu bani de aramă și el a început să-i arunce norodului cu pumnii.

Norodul s-a năpustit să-i adune, strigând, dar faptul acesta nu s-a petrecut fără schilodiri. Pe Pugaciov l-au înconjurat complicii lui cei mai de seamă. Printre ei era și Șvabrin. Privirile ni s-au întâlnit. În ochii mei n-a putut citi decât dispreț și s-a întors cu fața plină de ură sinceră și de prefăcută batjocură. Văzându-mă în mulțime, Pugaciov mi-a făcut semn cu capul și m-a chemat la dânsul.

— Ascultă, mi-a spus el. Du-te chiar acum la Orenburg și anunță din partea mea pe guvernator și pe toți generalii să mă aștepte peste o săptămână. Sfătuiește-i să mă întâmpine cu dragoste fiască și supunere; dacă nu vor face așa, nu vor scăpa de grea osândă. Drum bun, înălțimea-ta!... Apoi s-a întors către norod și a spus, arătându-l pe Șvabrin: Copii, iată-l pe comandantul cel nou! Ascultați-l în totul! Iar el va răspunde, în fața mea, de voi și de fortăreață!

Am ascultat aceste cuvinte cu groază: Șvabrin devenea comandantul fortăreței! Maria Ivanovna rămânea în puterea lui! Ce se va întâmpla oare cu ea, Doamne?

Pugaciov a coborât de pe pridvor. I s-a adus calul. A sărit repede în șa, fără să mai aștepte ajutorul cazacilor care voiau să-l ridice.

În timpul acesta l-am văzut pe Savelici al meu ieșind din mulțime, ducându-se de-a dreptul la Pugaciov și întinzându-i o foaie de hârtie. Nu-mi puteam închipui ce voia.

— Ce-i asta? a întrebat Pugaciov grav.

— Citește și ai să vezi! i-a răspuns Savelici.

Pugaciov a luat hârtia și a privit-o îndelung, cu un aer important.

— De ce scrii așa de încurcat? a întrebat el în sfârșit. Luminoșii noștri ochi nu pot înțelege nimic. Unde-i secretarul-șef?

Un tânăr mărunț, în uniformă de caporal, a alergat îndată la dânsul.

125

— Citește tare! i-a spus impostorul dându-i hârtia.

Eram foarte curios să aflu ce i-a venit în cap bătrânului meu să-i scrie.

Secretarul-șef a început a silabisi cu glas tare următoarele:

— *"Două halate, unul de barchet și unul de mătase vărgată, prețul 6 ruble..."*

— Ce înseamnă asta? a întrebat Pugaciov încruntându-se.

— Dă ordin să citească mai departe! a răspuns liniștit Savelici.

Secretarul-șef a continuat:

— *"Tunică de postav fin, verde, prețul 7 ruble. Pantaloni de postav alb, prețul 5 ruble, 12 cămăși de pânză de olandă cu manșete, prețul 10 ruble. Lădița cu serviciul de ceai, 2 ruble și jumătate..."*

— Ce-s prostiile astea?... a întrerupt Pugaciov citirea. Ce ma privesc pe mine lădița și pantalonii cu manșetă?

Savelici a tușit și a început să-l lămurească:

— Vă rugăm să binevoiți a cunoaște, tătucule, cum că acesta este inventarul lucrurilor furate de către nelegiuți...

— Care nelegiuți? l-a întrebat Pugaciov amenințător.

— Iertați-mă! M-a luat gura pe dinainte, a răspuns Savelici. Nelegiuți sau nu, băieții tăi au scotocit totuși prin lucrurile noastre și au luat din ele. Nu te supăra. Calul, că are patru picioare, și tot se poticnește. Dă ordin să citească până la capăt!

— Citește mai departe! a spus Pugaciov, și secretarul a citit mai departe:

— *"O plapumă de stambă, altă plapumă de mătase cu vată, 4 ruble; o șubă de vulpe cu fața de postav roșu, 40 ruble; și cojocul de blană de iepure, pe care ți l-a dăruit domniei-tale la han, 15 ruble "*

— Ce mai e și asta? a strigat Pugaciov, și ochii îi scăpărau.

Recunosc că mi-a fost frică pentru moșneagul meu. El voia să-nceapă din nou explicațiile, însă Pugaciov i-a tăiat vorba:

— Cum îndrăznești să vii la mine cu asemenea fleacuri? a strigat el, smucind hârtia din mâna secretarului și azvârlindu-i-o lui Savelici în obraz. Moșneag prost! Mare pagubă că ți le-au furat! Trebuie să te rogi lui Dumnezeu, ghiujule, pentru mine și pentru flăcăii mei, că nu atârnați, tu și cu boierul tău, în spânzurătoarea asta, împreună cu aceia care nu mi s-au supus... Cojocul de iepure! Ți-oi da eu cojoc cu blană de iepure, să mă pomenești! Știi tu că pot da ordin să ți se jupoaie pielea și să se facă din ea cojoc?

— Cum dorești! a răspuns Savelici. Eu sunt slugă și trebuie să

răspund pentru averea boierului.

Pugaciov, care după cum se vedea se afla într-o clipă de bunătațe, s-a întors și a plecat, fără a mai adăuga vreun cuvânt.

Șvabrin și celelalte căpetenii l-au urmat. Ceata a ieșit din fortăreață, în ordine. Norodul s-a dus să-l petreacă pe Pugaciov. Am rămas în piață numai eu și Savelici. Bătrânul meu ținea inventarul în mână și-l cerceta cu mare regret. Văzând ce bine mă înțelegeam cu Pugaciov, voise să se folosească de asta, dar intenția lui înțeleaptă dăduse greș.

Am început să-l cert pentru nepotrivitu-i zel, totuși nu-mi puteam stăpâni râsul.

— Râzi, boierule, râzi, mi-a răspuns el, însă când va trebui să cumpărăm gospodăria din nou ai să vezi dacă ai să ai de ce râde!

M-am grăbit spre casa părintelui Gherasim, s-o văd pe Maria Ivanovna. Preoteasa mi-a dat o veste tristă. Noaptea, Maria Ivanovna se îmbolnăvise rău, avea febră mare, era fără cunoștință, delira. Preoteasa m-a dus la ea în cameră. M-am apropiat încet de pat. Chipul ei schimbat m-a tulburat adânc. Nu m-a recunoscut. Am stat mult timp în fața ei, fără a auzi ce-mi spunea părintele Gherasim și buna lui soață, însă mi se părea că încercau să mă liniștească. Mă frământau gânduri negre. Starea sărmanei orfane, lipsită de apărare, lăsată printre răsculații înrăiți și, pe lângă toate acestea, neputința mea de a o ajuta mă înspăimântau. Mai mult decât orice îmi chinuia închipuirea Șvabrin!

Împuternicit de impostor să conducă fortăreața în care se afla sărmana fată, devenită, fără să vrea, obiectul urii lui, el era în stare de orice. Ce să fac? Cum s-o ajut? Cum s-o scap din mâinile nelegiuitului? Rămânea o singură ieșire: să plec imediat la Orenburg, pentru a grăbi eliberarea fortăreței Belogorskaia, contribuind și eu la asta în măsura puterilor mele. Mi-am luat rămas bun de la preot și de la Akulina Pamfilovna, incredințându-le-o cu inima aprinsă pe aceea pe care o și socoteam soția mea. Luând mâna nenorocitei fete, i-am sărutat-o, scâldând-o în lacrimi.

— Mergi cu bine! îmi spunea preoteasa, petrecându-mă. Cu bine, Piotr Andreici! Poate ne-om revedea în vremuri mai bune! Nu ne uita și scrie-ne des. Biata Maria Ivanovna nu mai are nici o mângâiere și nici o ocrotire în afară de dumneata.

În piață m-am oprit o clipă și m-am uitat la spânzurătoare; m-am înclinat în fața ei; apoi am ieșit din fortăreață și am luat drumul Orenburgului, însoțit de Savelici, care nu se despărțea de mine. Mergeam adâncit în gânduri, când deodată am auzit în urmă un tropot de cal. M-am întors să văd ce-i: din fortăreață, un cazac gonea călări spre mine, ținând de căpăstru un cal bașkir și făcându-mi semne de departe. M-am oprit, și curând l-am recunoscut pe uriadnicul nostru. Cum m-a ajuns, a sărit de pe cal și mi-a spus, înmânându-mi frâul calului celălalt:

— Înălțimea-voastră, tătucul vă dăruiește acest cal și șuba de pe umerii lui (la șa era legată o șubă de oaie). Și uriadnicul a continuat, încurcându-se: Vă mai dăruiește o jumătate de rublă... dar am pierdut-o pe drum... iertați-mă...

Savelici a mormăit, privind-l pieziș:

— Ai pierdut-o pe drum? Dar ce-ți sună în sân, nerușinatule?

— Ce-mi sună în sân? a răspuns uriadnicul, fără să se tulbure. Ce spui, moșneagule?! Sună căpăstrul, nu jumătatea de rublă!

— Bine! am spus eu, curmând sfada. Mulțumește din partea mea celui care te-a trimis. Cât privește banul pierdut, străduiește-te să-l găsești la întoarcere, să-l ai pentru votcă.

— Vă foarte mulțumesc, înălțimea-voastră..., a răspuns el,

întorcându-și calul. Mă voi ruga totdeauna lui Dumnezeu pentru dumneavoastră!

Cu aceste cuvinte, a făcut cale-ntoarsă, ținându-se cu mâna de piept, și peste un minut ne-a pierit din ochi. M-am îmbrăcat cu șuba și m-am suit pe cal, luându-l și pe Savelici la spatele meu.

— Vezi, boierule?! spunea bătrânul. Nu degeaba i-am dat eu jalba șarlatanului. I-a fost rușine hoțului, cu toate că gloaba asta bașkiră cu coastele ieșite și șuba nu fac nici cât jumătate din ceea ce au furat de la noi pungășii și din ceea ce ai binevoit a-i dărui; totuși ne prinde bine acum; de la un câine rău, fii mulțumit și cu un smoc de păr!

CAPITOLUL X ASEDIUL ORAȘULUI

Țintindu-și ochii lui de vultur, crunți,
Pândea orașul peste văi și munți.
Și-apoi cu tunurile, pe ascuns,
Până sub ziduri a ajuns.
Heraskov

Apropiindu-mă de Orenburg, am văzut o mulțime de ocnași cu capetele rase și cu fețele stâlcite de cleștele călăului. Lucrau lângă fortificații, sub paza invalizilor din garnizoană. Unii cărau cu căruțele gunoiul de prin șanțuri, alții săpau pământul cu hârlețele; sus, pe val, zidarii cărau cărămizi și reparau zidul orașului.

Santinelele de la poartă ne-au oprit, cerându-ne actele de identitate. Cum a auzit că vin din fortăreața Belogorskaia, sergentul m-a dus de-a dreptul la locuința generalului.

Generalul era în grădină; cerceta merii dezgoliți de vântul toamnei și îi învelea cu grijă în paie călduroase, cu ajutorul unui grădinar bătrân. Fața lui arăta liniște, sănătate, bunătate.

Când m-a văzut, s-a bucurat și a început să mă întrebe despre groaznicele întâmplări la care fusesem martor. I-am povestit totul. Bătrânul m-a ascultat cu atenție, tăind niște crenguțe uscate.

— Bietul Mironov! a spus el după ce mi-am sfârșit trista istorisire. Păcat de dânsul! Era ofițer bun, iar madame Mironova era o femeie bună și mare meșteră în ciuperci murate! Dar ce-i cu Mașa, fata căpitanului?

I-am răspuns că a rămas în fortăreață, în grija preotesei.

— Vai, vai, vai! Asta-i rău! Asta-i foarte rău! Nu te poți baza pe disciplina bandiților! Ce se va întâmpla cu biata fată?

Am răspuns că până la fortăreața Belogorskaia nu-i departe și că excelența-sa nu va întârzia probabil să trimită armată pentru eliberarea bieților ei locuitori. Generalul a clătinat din cap a îndoială.

— Vom vedea... vom vedea... Despre asta mai avem timp să vorbim. Te rog, pofteste să luăm un pahar de ceai. Astăzi, va fi la mine un consiliu militar. Ne vei putea da informații precise despre nemernicul de Pugaciov și oastea lui. Deocamdată, du-te și te odihnește!

M-am dus la locuința care-mi fusese dată, unde Savelici se și apucase de trebăluit; așteptam cu nerăbdare ora fixată. Cititorul își poate lesne închipui că n-am întârziat să mă prezint la acest consiliu, care trebuia să aibă atâta influență asupra soartei mele. La ora indicată eram la general.

Îmi aduc aminte că se mai afla acolo unul dintre slujbașii orașului, directorul vămii, un bătrân gras și rumen la față, îmbrăcat într-un caftan de brocart. A început să mă întrebe despre soarta lui Ivan Kuzmici, pe

care-l numea "cumătru", și-mi întrerupea adeseori povestirea cu întrebări complementare și cu observații moralizatoare, care, dacă nu dovedeau că are cunoștințe militare, arătau cel puțin o agerime a minții și o inteligență înnăscută.

Între timp, au sosit și ceilalți invitați. În afară de general, printre ei nu se afla nici un miliar. După ce s-au așezat toți și s-a servit ceaiul, generalul a expus extrem de clar și de amănunțit cum stăteau lucrurile.

— Acum, domnilor, a continuat el, trebuie să hotărâm cum să acționăm împotriva răsculaților *ofensiv* sau *defensiv*? Amândouă aceste tactici au și avantaje și dezavantaje. Acțiunea ofensivă dă mai multă nădejde în distrugerea rapidă a inamicului, iar cea defensivă este mai sigură și mai lipsită de pericole. Să începem prin a cere părerile, în ordinea firească, legală, începând cu cei mai mici în grad. Domnule sublocotenent, a spus adresându-mi-se, poftește și spune-ne părerea dumitale.

M-am ridicat și l-am descris pe scurt pe Pugaciov și pe cei din banda lui, susținând hotărât că impostorul n-ar putea rezista unui atac din partea unei armate regulate.

Părerea mi-a fost primită de slujbași cu vădită nemulțumire. Au luat-o drept nesocotință și îndrăzneală tinerească. S-a ridicat chiar un murmur și am deslușit cuvântul "mucos", rostit de către cineva cu jumătate glas. Generalul mi s-a adresat zâmbind:

— Domnule sublocotenent, într-un consiliu militar cele dintâi păreri sunt, de obicei, pentru o acțiune ofensivă. E în ordinea lucrurilor. Să ascultăm acum și celelalte păreri. Domnule consilier de colegiu, vă rog...

Bătrânelul cu caftan strălucitor și-a terminat în grabă a treia ceașcă de ceai, la care adăugase rom din belșug, și s-a adresat generalului:

— Eu cred, excelență, că nu trebuie să acționăm nici ofensiv, nici defensiv!

— Cum asta, domnule consilier? a ripostat generalul foarte mirat. Alte metode tactice în afară de ofensivă și defensivă... nu sunt prevăzute..

— Mai există și altă metodă, excelență, cea de mituire!

— E-he-he! Părerea dumneavoastră e foarte înțeleaptă! Metoda asta o admite tactica! Ne vom folosi de sfatul dumneavoastră! Se poate pune pe capul nemernicului prețul de șaptezeci sau chiar o sută de ruble... din fondurile secrete!

— Și-atunci, l-a întrerupt directorul vămii, să fiu eu berbec kirghiz și nu consilier de colegiu, dacă hoții ăștia nu ni-l vor preda pe atamanul lor, legat de mâini și de picioare!

— Ne-om mai gândi și-om mai vorbi despre asta, a spus generalul. Pentru orice eventualitate însă trebuie să luăm măsuri de ordin militar! Domnilor, dați-vă părerea în ordinea stabilită de lege.

Toate părerile au fost împotriva părerii mele.

Toți slujbașii au răspuns că armata nu e sigură, că succesul e îndoielnic, că trebuie să fim prudenți... Socoteau că-i mai cuminte să stai sub ocrotirea tunurilor, în dosul puternicelor întărituri de piatră, decât să-ți încerci norocul cu armele, în câmp deschis.

La urmă, după ce-a ascultat toate părerile, generalul și-a scuturat scrumul din lulea și a rostit următoarea cuvântare:

— Domnii mei, trebuie să vă anunț că sunt cu totul de părerea domnului sublocotenent, pentru că părerea dumnealui se bazează pe toate regulile unei tactici sănătoase. Mișcarea de atac e aproape întotdeauna de preferat mișcării de apărare.

Aici, generalul s-a oprit să-și umple luleaua. Amorul propriu îmi era satisfăcut cu totul.

M-am uitat de sus la slujbașii care șopteau între dânșii, dând semne

de nemulțumire și neliniște.

— Dar, domnii mei, a continuat generalul, scoțând pe gură un nor gros de fum, o dată cu un oftat adânc, nu îndrăznesc să-mi iau această mare răspundere, când e vorba de siguranța provinciilor ce mi s-au încredințat de către măriasa, milostiva împărăteasă! Astfel că mă unesc cu majoritatea părerilor care au hotărât că e mai înțelept și mai fără pericol să așteptam asediul înăuntrul orașului, iar orice atac inamic îl vom respinge cu artileria și, de se va putea, prin contraatacuri...

Acum slujbașii, la rândul lor, m-au privit ironic. Consiliul a luat sfârșit. N-am putut să nu regret slăbiciunea respectabilului ostaș, care, împotriva convingerilor lui, s-a decis să îmbrățișeze părerea unor oameni fără pricepere și fără experiență.

La câteva zile după acest remarcabil consiliu, am aflat că Pugaciov își ținea făgăduiala și se apropia de Orenburg.

De pe zidurile orașului am văzut armata răsculaților al căror număr părea că s-a înzecit de la ultimul atac la care fusesem martor. Acum aveau și artilerie, capturată din micile fortărețe cucerite. Amintindu-mi de hotărârea luată în consiliu, prevedeam că voi rămâne vreme îndelungată închis între zidurile Orenburgului, și numai că nu plângeam de ciudă. Nu voi descrie asediul Orenburgului, nu-și are locul în niște însemnări de familie; asta cade în sarcina istoriei. Voi spune pe scurt că acest asediu a fost dezastruos, căci, din pricina lipsei de prudență a conducătorilor, locuitorii au trecut prin foame și prin multe nenorociri. E ușor de înțeles că viața în Orenburg era acum de nesuferit. Toți așteptau cu tristețe hotărârea soartei. Toți se văitau de scumpete, care ajunsese într-adevăr îngrozitoare. Locuitorii se deprinseseră cu ghiulelele care le cădeau prin ogrăzi; nici chiar atacurile lui Pugaciov nu mai trezeau interesul general. Eu muream de urât. Timpul trecea. Scrisori din fortăreața Belogorskaia nu puteam primi, căci toate drumurile erau tăiate. Nu mai puteam răbda să stau despărțit de Maria Ivanovna. Mă chinuiam că nu știam nimic de soarta ei. Singura mea distracție erau atacurile de cavalerie. Datorită lui Pugaciov, aveam un cal bun, cu care împărțeam puțină hrană de care dispuneam și cu care ieșeam în fiecare zi din oraș, să mă lupt cu călăreții uzurpatorului. În aceste lupte de hârțuială succesul era de obicei de partea nelegiuitorilor, care erau sătui, beți și călăii pe cai buni. Cavaleria noastră sleită nu-i putea doborî. Câteodată ieșea la atac și flămânda noastră infanterie, însă troienele mari o împiedicau să se miște cu succes împotriva călăreților risipiți. Artileria bubuia fără rost, din înălțimea valului, dar nu putea fi scoasă în câmp, deoarece caii erau istoviți. Acesta era aspectul acțiunilor noastre militare! Iată ce numeau slujbașii Orenburgului prudență și cuminenie!

O dată, când am izbutit să risipim un grup destul de numeros, am ajuns un cazac rămas în urma tovarășilor și, în clipa când să-l pălesc cu sabia turcească, el și-a scos căciula și a strigat:

— Bună ziua, Piotr Andreici! Cum o mai duceți dumneavoastră?

L-am privit și l-am recunoscut: era uriadnicul nostru. M-am bucurat grozav.

— Bună ziua, Maximâci! i-am răspuns. Ai plecat de mult din Belogorskaia?

— Nu de mult, Piotr Andreici. Chiar ieri. Am și o scrisoare pentru dumneata!

— Unde-i? am strigat eu, aprinzându-mă la față.

— La mine! a răspuns Maximâci, băgându-și mâna-n sân. I-am făgăduit Palașei că voi face totul spre a ț-o da.

Mi-a dat o hârtiuță păturită și a fugit îndată. Am desfăcut-o, peste

măsură de mișcat, și am citit cele ce urmează:

"Cu voia lui Dumnezeu, i-am pierdut deodată și pe mama și pe tata și n-am pe lume nici rude și nici ocrotitori. Apelez la dumneata, știind că totdeauna mi-ai dorit binele și ești gata să ajuți pe oricine. Mă rog lui Dumnezeu ca această scrisoare să ajungă la dumneata. Maximăci a făgăduit că o să ți-o aducă. Palașa mi-a spus de asemeni că Maximăci te vede deseori de la distanță, în timpul contraatacurilor, că nu te păzești deloc și nu te gândești la acei care cu lacrimi în ochi se roagă neîncetat lui Dumnezeu să te ocrotească! Am fost bolnavă mult timp. Când m-am însănătoșit, Alexei Ivanovici, care a luat comanda în locul răposatului meu tată, l-a silit pe părintele Gherasim să mă predea lui, amenințându-l că-l va spune lui Pugaciov. Stau în casa noastră sub pază; Alexei Ivanovici mă forțează să mă mărit cu dânsul. Spune că mi-a salvat viața, acoperind minciuna Akulinei Pamfilovna, care a spus nelegiuitorilor că-i sunt nepoată. Mi-ar fi mai ușor să mor, decât să devin soția unui om ca Alexei Ivanovici. Se poartă cu mine foarte brutal și mă amenință că, dacă nu mă răzgândesc și nu primesc, mă va duce în tabără la nelegiuitul acela și voi avea aceeași soartă ca și Lisaveta Harlova¹⁰. L-am rugat să-mi dea vreme să mă gândesc. A consimțit s-aștepte trei zile. Dar dacă după trei zile nu mă hotărâsc, să nu mai nădăjduiesc a fi cruțată. Dragă Piotr Andreici! Singur dumneata îmi ești apărător; scapă-mă, nenorocita de mine! Roagă pe general și pe toți comandanții să trimită mai repede ajutoare, și vino și dumneata, dacă ți-i cu putință. Rămân a dumitale nenorocită și supusă orfană,

Maria Mironova."

Numai că n-am înnebunit citind scrisoarea asta. Am început să galopez spre oraș, dând pinteni fără milă bietului meu cal. Mă gândeam ce-aș putea născoci pentru salvarea sărmanei fete, dar n-am putut găsi nimic. Ajuns în oraș, m-am dus de-a dreptul la general și am intrat la el valvârtej. Tocmai se plimba de colo-colo prin încăpere, trăgând din luleaua de spumă de mare. Cum m-a văzut, s-a oprit. Probabil că l-a mirat înfățișarea mea, căci m-a întrebat cu grijă de ce am venit așa, în fugă.

— Excelență, i-am spus, vin la dumneavoastră ca la tatăl meu și, pentru Dumnezeu, nu-mi refuzați cererea! E vorba de fericirea întregii mele vieți!

— Ce-i, taică? m-a întrebat mirat bătrânul. Ce pot face pentru tine? Spune.

— Excelența-voastră, dați ordin să mi se dea o companie de soldați și cincizeci de cazaci și îngăduiți-mi să eliberez fortăreața Belogorskaia.

Generalul m-a privit fix, crezând că probabil am înnebunit (și aproape că nu se înșela!).

— Cum asta, să eliberezi fortăreața Belogorskaia? a rostit el, în sfârșit.

— Garantez pentru succes! i-am spus eu, înflăcărat. Vă rog numai să-mi dați voie...

— Nu, tinere! a clătinat din cap. La o depărtare așa de mare, inamicului îi va fi mai ușor să-ți taie comunicația cu principalul punct strategic și să repurteze asupra voastră o victorie definitivă. Tăierea comunicațiilor...

M-am speriat, văzându-l că se pierde în considerațiuni strategice, și m-am grăbit să-l întrerup.

— Fata căpitanului Mironov, i-am spus eu, scrie și-mi cere ajutor! Șvabrin o silește să-l ia de soț.

— Ce vorbești? O, acest Șvabrin e un mare *Schelm*¹¹. Dacă îmi va cădea în mâini, am să poruncesc să fie judecat în douăzeci și patru de ore și o să-l împușcăm pe parapetul fortăreței. Deocamdată însă trebuie s-avem răbdare...

— Răbdare? am strigat eu scos din sărite. Dar între timp el se va însura cu Maria Ivanovna.

— O! a ripostat generalul. Asta nu-i chiar o nenorocire! Deocamdată, ar fi bine să fie soția lui Șvabrin; el o poate protegi, iar după ce-l vom executa, va da Dumnezeu și se vor găsi și pețitori. Văduvele frumoase nu rămân fete; adică, vreau să spun că văduvele se mărită mai repede decât fetele...

— Mai curând sunt gata să mor, am răspuns eu turbat de mânie, decât să i-o las lui Șvabrin!

— Ei, ei! a exclamat bătrânul. Acum înțeleg; după câte văd, te-ai îndrăgostit de Maria Ivanovna! Asta-i altă socoteală, sărmanul meu băiat! Totuși, nu-ți pot da o companie și cincizeci de cazaci. N-ar fi o expediție înțeleaptă și nu-mi pot lua răspunderea.

Am plecat capul și m-a cuprins deznădejdea. Deodată m-a fulgerat un gând. Ce gând anume, cititorii vor afla în capitolul ce urmează, după cum spuneau vechii romancierii.

CAPITOLUL XI ÎN SLOBOZIA RĂSCULAȚILOR

Sătul fiind, leul cumplit,
Pe labe în bârlogu-i stând
M-a întrebat cu glasul blând:
— "La mine pentru ce-ai venit?"
A. *Sumarokov*

Am plecat de la general, grăbindu-mă spre casă. Savelici m-a întâmpinat cu dojenile-i obișnuite.

— La ce bun, boierule, să te răfuiеști cu niște tâlhari beți! Treabă de boier e asta? Mai știi, ceasul rău: poți să te prăpădești așa, pentru nimica. Înțeleg de-ar fi să te bați împotriva turcului ori a șvedului, dar așa!... Ți-i și rușine să spui împotriva cui...

I-am retezat vorba, întrebându-l câți bani mai avem.

— Avem de ajuns... a răspuns el cu o față mulțumită. Oricât au scotocit pungășii, am izbutit totuși să-i ascund.

După aceea a scos din buzunar o pungă lunguiață, împletită, plină cu bani de argint.

— Ei, Savelici, dă-mi jumătate din ei. Restul ia-ți-i. Mă duc la fortăreața Belogorskaia...

— Taică, Piotr Andreici! a rostit bunul bătrân, cu glasul tremurând. Teme-te de Dumnezeu! Cum ai să pleci la drum în timpurile de azi, când nu mai poți trece pe nicăieri din cauza tâlharilor? Fie-ți milă măcar de părinții tăi, dacă nu ți-i milă de tine! Unde te duci? Pentru ce? Mai așteaptă; va veni armată și-i va prinde pe pungășii; după aceea te vei putea duce în patru vânturi! Dar hotărârea mea era nestrămutată.

— E prea târziu pentru vorbe. Trebuie să plec, nu se poate să nu plec. Nu fi mahnit, Savelici! Dumnezeu e milostiv și poate că ne-om mai vedea! Ia seama, nu te rușina și nu te zgârci; cumpără tot ce-ți trebuie, oricât de scump ar fi. Banii aceștia ți-i dăruiesc, iar dacă peste trei zile nu mă întorc...

— Ce tot spui, boierule?! m-a întrerupt Savelici. Să pleci singur? Asta să nu mi-o ceri nici în vis! Dacă ești hotărât să pleci, să știi că viu în urma ta, chiar pe jos, dar nu te părăsesc! Să rămân fără tine, după zidurile astea de piatră? Ce, am înnebunit? Fă ce vrei, boierule, dar fără tine nu rămân!...

Știam că nu se putea discuta cu el și i-am dat voie să se pregătească de drum. Peste jumătate de oră am încălecat pe calul meu cel bun, iar Savelici pe o gloabă slabă și șchioapă, pe care un cetățean i-o dăduse de pomană., neavând cu ce-o hrăni. Am ajuns la porțile orașului. Santinelele ne-au dat drumul și am plecat din Orenburg. Se însera. Drumul trecea prin slobozia Berda, unde se așezase Pugaciov; drumul mare era troienit, dar pe toată câmpia se vedeau urme proaspete de copite.

Mergeam la trap întins. Savelici abia se ținea după mine și striga mereu:

— Mai încet, boierule! Pentru Dumnezeu, mai încet! Afurisita asta de gloabă nu se poate ține de diavolul tău lung în picioare! Unde te grăbești? Înțeleg, dacă te-ai duce la o petrecere, dar așa, când poți să te pomenești cu o măciucă în cap... Piotr Andreici! Taică, Piotr Andreici! Nu te duce la pieire!... Ah, Dumnezeule atotputernic! Se prăpădește copilul boierului!

Curând am zărit luminile din Berda. Am ajuns la niște râpe care serveau sloboziei de întărituri naturale. Savelici nu mai isprăvea cu rugămințile lui jalnice. Nădăjduiam să ocolesc cu bine Berda, când deodată, din întuneric, mi-au apărut drept în față cinci țărani înarmați cu ciomege. Era o patrulă din tabăra lui Pugaciov. Au strigat la noi. Necunoscând parola, am vrut să trec pe lângă dânșii fără să spun nimic, dar ei m-au înconjurat și unul mi-a apucat calul de dârlogi. Am tras sabia și l-am lovit în cap; căciula l-a salvat însă; s-a clătinat și a scăpat dârlogii din mâini. Ceilalți au rupt-o de fugă, speriați. Folosindu-mă de acest moment, am dat pinteni calului și-am plecat.

Întunericul nopții care se lăsa m-ar fi putut feri de orice pericol, dar uitându-mă în urmă, am băgat de seamă că Savelici nu mai era cu mine. Bietul bătrân, cu calul lui șchiop, nu putuse scăpa de tâlhari. Ce era de făcut? După ce am așteptat câteva minute și m-am convins că a fost prins, am întors calul și m-am dus să-l scap.

În timp ce mă apropiam de râpă, am auzit încă de departe zgomot, strigăte și glasul lui Savelici. M-am grăbit și m-am trezit din nou între străjile țărănești care mă opriseră înainte cu câteva minute.

Savelici se afla printre țărani. Îl doborâseră de pe cal și se pregăteau să-l lege. Sosirea mea i-a umplut de bucurie; s-au repezit asupra mea, scoțând strigăte, și într-o clipă m-au tras jos de pe cal. Unul dintre ei, care după înfățișare părea a le fi șef, ne-a spus că vom fi duși de îndată la împărat.

— Tătucul nostru, a adăugat el, e liber să poruncească dacă să vă spânzurăm chiar acum sau să așteptăm până dimineață.

Nu m-am împotrivit deloc; Savelici mi-a urmat exemplul, și străjile ne-au dus în triumf. Am trecut prin râpă și am intrat în slobozie. La toate casele ardeau lumini. Pretutindeni era larmă și se auzeau strigăte.

Am întâlnit multă lume pe ulițe, însă nimeni nu, m-a recunoscut prin întuneric că sunt ofițer din Orenburg. Am fost dus într-o casă, la o răscruce; la poartă se aflau două tunuri și câteva poloboace de vin.

— Iată și palatul, a spus unul dintre țărani care ne prinseseră. Acum avem să raportăm despre voi.

Spunând acestea, a intrat în casă. M-am uitat la bătrânul Savelici. Își făcea cruce și se ruga în șoaptă. Am așteptat mult. În sfârșit, țăranul s-a reîntors și mi-ă spus.

— Du-te. Tătucul nostru a dat poruncă să intre ofițerul.

Am intrat în casă, sau în "palat", cum îi spuneau țăranii, încăperea era luminată cu două lumânări de seu; pereții erau lipiți cu hârtie aurită; între altele, în încăperea se mai aflau: lavițe, o masă, un spălător agățat cu o sfoară, un șervet într-un cui, într-un colț o furcă pentru cuptor, un blidar lat, plin cu oale de pământ, ca-n orice izbă. Pugaciov sta sub icoane, îmbrăcat într-un caftan roșu, cu căciulă înaltă, și-și luase o poză impunătoare cu mâinile în șolduri. Lângă dânsul se aflau câțiva dintre tovarășii lui mai de seamă, a căror înfățișare arăta un perfect respect. Era limpede că sosirea unui ofițer din Orenburg le stârnise o curiozitate mare și erau gata să mă primească cu solemnitate. Pugaciov m-a recunoscut de la prima vedere. Afectata gravitate a dispărut îndată.

— A... Înălțimea-ta..., mi-a spus el vesel. Cum o mai duci? Pentru ce te-a adus Dumnezeu?

I-am răspuns că mă duceam după treburile mele și că oamenii lui m-au oprit.

— Ce fel de treburi? m-a întrebat.

Nu știam ce să-i răspund. Gândind că nu vreau să vorbesc față de martori, porunci tovarășilor săi să iasă. S-au supus cu toții, în afară de doi, care nici nu s-au clintit.

— Față de ei poți vorbi deschis, mi-a spus Pugaciov. De dâșii n-ascund nimic.

M-am uitat pieziș la oamenii de încredere ai pretinsului împărat. Unul din ei, un bătrânel slăbănog și gârbov, cu o bărbuță albă, nu avea nimic deosebit, în afară de o panglicuță albastră, pe care-o purta pe deasupra sumanului de culoare gri. Dar pe celălalt tovarăș al lui nu-l voi uita niciodată. Era înalt, voinic, spătos, părea să aibă cam patruzeci și cinci de ani. Barba roșcată, deasă, ochii de-un albastru cenușiu, scânteietori, nasul fără nări, petele roșii de pe frunte și de pe obraji dădeau feței lui largi, semănată cu pistrui, o expresie pe care nu o pot descrie. Era îmbrăcat cu o cămașă roșie, un halat kirghiz și șalvari căzăcești. Primul (după cum am aflat mai târziu) era caporalul dezertor Beloborodov, iar al doilea era Afanasi Sokolov (zis și Hlopușa), un criminal deportat, care evadase pentru a treia oară din ocnele Siberiei.

Societatea în care mă aflam întâmplător, cu toate simțămintele care mă frământau, îmi aprinsese închipuirea puternic.

Pugaciov m-a readus la realitate, întrebându-mă:

— Spune-mi cu ce treabă ai plecat din Orenburg?

M-a fulgerat un gând ciudat: mi s-a părut că providența, care mă adusese pentru a doua oară în fața lui, îmi dădea prilej să-mi îndeplinesc planul. Am hotărât deci să mă folosesc de moment și, fără să mai chibzuiesc asupra hotărârii luate, am răspuns:

— Mă duceam la Belogorskaia să salvez o orfană obijduită!

Ochii lui Pugaciov au sclipit:

— Cine dintre oamenii mei îndrăznește să obijduiască o orfană? a strigat el. Fie chiar cu stea în frunte omul acela, dar de judecata mea tot nu va scăpa! Spune-mi, cine-i vinovatul?

Am răspuns:

— Vinovatul e Șvabrin! O ține închisă pe fata pe care ai văzut-o bolnavă în casa preotesei, și vrea să se însoare cu ea cu de-a sila.

— Îl voi învăța eu minte pe Șvabrin! rosti fioros Pugaciov. Va afla ce-nseamnă a fi samavolnic și a obijdui norodul! îl voi spânzura!

— Dă-mi voie să spun un cuvânt! a grăit Hlopușa cu glas răgușit. Te-ai pripit să-l faci pe Șvabrin comandantul fortăreței, iar acum te pripești să-l spânzuri. Ai jignit cazacii, punându-le ca șef un nobil; nu

speria nobilii, aplicându-le pedeapsa capitală la primul denunț!

— Nu trebuie nici să ai milă de ei, nici să le acorzi bunăvoința! a spus bătrânelul cu panglica albastră. Nu-i mare lucru să-l ucizi pe Șvabrin. Dar n-ar fi rău să-l cercetezi cum se cuvine pe domnul ofițer. De ce a binevoit să vie aici? Dacă nu te recunoaște de împărat, să nu vină să-ți ceară să-i faci dreptate. Iar dacă te recunoaște, de ce a stat până acum la Orenburg, la dușmanii tăi? Nu dai poruncă să-l ducem la cancelarie și să aprindem un focșor acolo? Mi se pare că domnia-sa ne este trimisă de către comandantii de la Orenburg.

Logica bătrânului răufăcător mi s-a părut destul de convingătoare. Dându-mi seama pe ce mâini încăpusem, m-au trecut fiori prin tot trupul. Pugaciov mi-a văzut tulburarea.

— Ei, înălțimea-ta! a rostit el, făcându-mi cu ochiul. Se pare că feldmareșalul meu judecă bine! Cum crezi?

Ironia lui mi-a dat curaj. I-am răspuns liniștit că, găsindu-mă în stăpânirea lui, e liber să se poarte cu mine cum o vrea.

— Bine, a răspuns el. Spune-mi acum în ce stare se găsește orașul vostru?

— Slavă Domnului! am răspuns. Totul e bine!

— E bine? mi-a repetat cuvântul Pugaciov. Dar norodul moare de foame!

Impostorul spunea adevărul. Eu însă, credincios jurământului, am început să-l conving că tot ce se vorbește e numai zvon și că-n oraș se găsesc de toate.

— Vezi? a intervenit bătrânelul. Te minte în față. Toți fugarii din Orenburg spun că acolo-i foamete, norodul moare; oamenii socotesc că-i lux când mănâncă hoituri, iar dumnealui vrea să ne convingă că acolo se găsesc de toate! Dacă ai de gând să-l spânzuri pe Șvabrin, atunci să-l spânzuri de aceeași spânzurătoare și pe voinicul acesta, nu de alta, dar să nu rămână vreunul invidios...

Vorbele afurisitului de moșneag păreau a-l pune în cumpănă pe Pugaciov. Dar, spre fericirea mea, Hlopușa a început să-și contrazică tovarășul:

— Încetează, Naumâci! Ai vrea numai să tai și să spânzuri! Mare viteaz ești! Mă mir în ce ți se mai ține sufletul! Ești cu un picior în groapă și-i mai prăpădești și pe alții! Oare puțin sânge ai pe suflet?

— N-o face pe sfântul! a răspuns aspru Beloborodov. De când ești așa de milos?

— De bună seamă, a răspuns Hlopușa, că și eu sunt păcătos, și mâna asta (și după ce și-a strâns pumnul osos, și-a suflecat mâneca, arătând o mână păroasă), și mâna asta e vinovată de-a fi vărsat sânge creștinesc. Însă ea a omorât dușmanul, nu oaspetele; la drumul mare și-n păduri întunecoase, iar nu în casă, stând pe cuptor! Cu măciuca și cu muchia toporului, nu cu bâr-feli muiereschi!

Bătrânul s-a întors, bodogănind:

— Nări rupte!

— Ce tot șoptești acolo, ghiujule? a strigat Hlopușa. Ți-oi da eu nări rupte! Așteaptă! Ți va veni ea vremea! O da Dumnezeu și-i mirosi și tu cleștele!... Vezi, deocamdată, să nu-ți smulg bărbuța!

— Domnilor generali! a rostit Pugaciov solemn. Destul! Nu vă mai certați! Dacă toți câinii din Orenburg s-ar bălăbăni sub câte o spânzurătoare, n-ar fi nici o pagubă! Dar dacă dulăii noștri se încaieră între dânșii, e rău. Hai, împăcați-vă!

Hlopușa și Beloborodov nu spuneau nimic, numai se priveau încruntați. Am simțit nevoia de a schimba vorba, care s-ar fi putut sfârși

rău pentru mine; m-am întors către Pugaciov și i-am spus cu prefăcută veselie:

— Am uitat să-ți mulțumesc pentru cal și cojoc. Fără ajutorul tău, n-aș fi ajuns la oraș și aș fi înghețat în drum.

Șiretlicul a prins. Pugaciov s-a înveselit.

— După faptă și răsplată! mi-a spus, făcându-mi cu ochiul. Spune-mi acum ce-ți pasă de fata pe care o obijduiește Șvabrin? Nu cumva te trage spre ea inima ta tânără? Hai?

— E logodnica mea! i-am răspuns, simțind că s-a schimbat atmosfera și nu mai era nevoie să ascund adevărul.

— Logodnica ta? De ce nu mi-ai spus deodată? Te vom însura și vom benchetui la nuntă! Și întorcându-se spre Beloborodov: Ascultă, feldmareșale! Eu și domnia-sa suntem prieteni vechi; hai să mâncăm ceva! Noaptea e bun sfetnic. Vom vedea mâine ce-om face cu dânsul.

Aș fi fost foarte bucuros să refuz cinstea ce mi se făcea, dar n-aveam încotro. Două tinere fete de cazac, fiicele omului de casă, au pus o față de masă albă, au adus pâine, ciorbă de pește, câteva ulcioare cu vin și bere, și iată-mă pentru a doua oară la masă cu Pugaciov și cu înspăimântătorii lui prieteni.

Orgia la care am fost martor fără voia mea a durat până noaptea târziu. În sfârșit, aburii alcoolului au început să-și facă efectul. La o vreme, Pugaciov a adormit la masă, iar prietenii lui s-au sculat, făcându-mi semn să-l lăsăm singur. Am ieșit împreună cu dâșii. Hlopușa a dat ordin santinei să mă ducă la cancelarie, unde l-am găsit și pe Savelici, și unde am fost ținuți în arest. Bătrânul era așa de mirat de tot ce se petrecea în jurul lui, încât nu m-a întrebat nimic. S-a culcat pe întuneric, a gemut și a oftat mult timp. În sfârșit, a început să sforăie; eu însă mă zbăteam mai departe cu gândurile mele, care nu m-au lăsat să adorm nici o clipă.

Dimineața, am fost chemat la Pugaciov. M-am dus. La poartă sta o chibitcă, la care erau înhâmați trei cai tătărăști. Lumea se adunase pe ulițe. L-am întâlnit pe Pugaciov în tindă, îmbrăcat ca pentru drum, cu șubă și cu căciulă kirghiză. Era însoțit de comesenii din ajun, care acum aveau o înfățișare servilă, în contrast cu cele petrecute aseară. Pugaciov m-a salutat vesel, poftindu-mă să iau loc în chibitcă. Ne-am așezat amândoi.

— La fortăreața Belogorskaia! a spus el către vizitiu, un tătar lat în spate, care mâna stând în picioare.

Inima îmi bătea puternic. Caii au pornit. Clopoțelul suna, chibitcă zbura...

— Stai! Stai! s-a auzit deodată un glas care-mi era foarte cunoscut și l-am văzut pe Savelici alergând spre noi.

Pugaciov porunci să oprească.

— Drăguțule, Piotr Andreici! strigă bătrânul. Nu mă părăsi la bătrânețe, în mijlocul acestor pung...

— A, ghiujul! spuse Pugaciov. Iar a dat Domnul să ne vedem. Hai, suie pe capră!

— Bogdaproste, măria-ta, bogdaproste, taică! spunea Savelici, în timp ce se așeză. Să dea Dumnezeu să trăiești o sută de ani, pentru că m-ai adăpostit pe mine, om bătrân, și m-ai liniștit. Am să mă rog lui Dumnezeu pentru tine, în veci, iar despre cojocul din blană de iepure n-am să mai pomenesc niciodată!

Cojocul acela din blană de iepure putea în cele din urmă să-l supere de-a binelea pe Pugaciov; dar, din fericire, impostorul sau n-a auzit, sau înadins n-a luat în seamă această vorbă nelalocul ei.

Caii au pornit în trap; trecătorii se opreau și se aplecau adânc. Pugaciov saluta dând din cap în toate părțile. Peste un minut am ieșit din slobozie, pornind repede pe drumul neted.

E ușor de închipuit ce simțeam eu în momentele acelea. Peste câteva ceasuri aveam s-o revăd pe aceea pe care o credeam pierdută pentru mine. Îmi închipuiam clipa când ne vom întâlni... Mă gândeam și la omul în mâinile căruia îmi era viața și care, printr-o ciudată înlănțuire a întâmplărilor, era legat de mine în mod tainic. Mă gândeam la cruzimea nesăbuită, la apucăturile sângeroase ale aceuia care se arătase gata să-mi salveze iubita!

Pugaciov nu știa că e fata căpitanului Mironov. Șvabrin, înfuriat, putea da totul pe față; Pugaciov ar putea afla adevărul și pe altă cale... Și atunci ce se va întâmpla cu Maria Ivanovna? M-au cuprins fiorii și mi s-a făcut părul măciucă...

Pugaciov mi-a întrerupt deodată gândurile:

— La ce te gândești, înălțimea-ta?

— Cum să nu cad pe gânduri? i-am răspuns eu. Sunt ofițer și nobil; ieri, chiar, am luptat împotriva ta, iar azi merg alături de tine în chibitcă și fericirea întregii mele vieți e în mâinile tale...

— Ei, și? Ți-i frică?

I-am răspuns că fiind cruțat o dată de dânsul nu nădăjduiesc numai atâta, ci chiar că mă va ajuta...

— Ai dreptate! Zău că ai dreptate! răspunse impostorul. Ai văzut că băieții mei se uită la tine pieziș, iar bătrânul stăruia și azi să mă încredințeze că ești spion și că trebuie să fii torturat și chiar spânzurat! Dar eu n-am fost de aceeași părere, continuă el, coborând glasul, să nu-l audă tătarul și Savelici. Țin minte paharul tău de rachiu și cojocul cu blană de iepure. Vezi, nu sunt atât de sângeros, cum cred ai tăi despre mine!

Mi-am amintit de cucerirea fortăreței Belogorskaia, însă am tăcut, negăsind că-i bine să-l contrazic.

— Ce se vorbește despre mine la Orenburg? m-a întrebat, după o scurtă tăcere.

— Se spune că-i greu să ți se vină de hac. N-am ce zice, ai ajuns vestit...

Fața impostorului arăta o mare mulțumire de sine.

— Da! a rostit el vesel. Lupt strașnic! Se știe la voi, la Orenburg, despre lupta de la Iuzeeva? Acolo au fost omorâți patruzeci de generali. Au fost luate prizoniere patru oști. Cum crezi: regele Prusiei s-ar putea pune cu mine?

Lăudăroșenia banditului mi s-a părut caraghioasă.

— Dar tu cum crezi? l-am întrebat eu. I-ai putea tu veni de hac lui Frederic?

— Lui Feodor Feodorovici? De ce nu? Eu îi bat pe generalii voștri, și doar ei l-au bătut pe Feodor. Până acum arma mi-a fost norocoasă. Lasă-mi vreme și-i vedea cum am să pornesc asupra Moscovei.

— Ai de gând să pornești asupra Moscovei?

Impostorul a căzut deodată pe gânduri și mi-a răspuns cu jumătate de glas:

— Dumnezeu știe! Ulița mi-i îngustă, nu mi-s mâinile slobode. Băieții mei mereu fac pe deșteptii. Sunt niște hoți. Trebuie să fiu cu multă băgare de seamă, fiindcă, la cea dintâi înfrângere, ei și-ar răscumpăra gâtul cu prețul capului meu!

— Tocmai! i-am răspuns. N-ar fi mai bine să-i lași din vreme și să ceri împărătesei îndurare?

Pugaciov a surâs amar.

— Nu, e prea târziu să mă pocăiesc! Pentru mine nu mai este îndurare; voi urma cum am început. Cine știe? Poate că izbutesc! Grișka Otrepiev n-a domnit oare la Moscova?

— Dar știi cum a sfârșit el? L-au zvârlit pe fereastră, l-au spintecat, l-au ars, iar cu cenușa lui au încărcat tunul și au tras!

— Ascultă! a rostit Pugaciov cu însuflețire sălbatică. Am să-ți spun o poveste pe care am auzit-o în copilărie de la o calmucă bătrână. Odată, un vultur a întrebat pe un corb: "Spune-mi, corbule, de ce trăiești tu trei sute de ani, iar eu numai treizeci și trei?" "De aceea, drăguțule, a răspuns corbul, pentru că tu te hrănești cu sânge viu, iar eu mă hrănesc cu hoituri!" S-a gândit vulturul: "Hai să cerc și eu să mă hrănesc cu hoituri". Bine. Și a zburat vulturul împreună cu corbul. Au văzut un cal mort, s-au coborât și s-au așezat pe el. Corbul ciugulea și-i lăuda bunătatea; iar vulturul a ciupit o dată, a ciupit de două ori, după care, bătând din aripi, i-a zis corbului: "Nu, frate corb! Decât să trăiesc trei sute de ani mâncând mortăciuni, mai bine să beau o dată sânge viu până m-oi sătura, iar pe urmă... ce-o da Dumnezeu!" Cum ți se pare povestea asta calmucă?

— Are tâlc! i-am răspuns. Dar după părerea mea a trăi prin omor și jaf înseamnă a ciuguli din mortăciuni.

Pugaciov m-a privit mirat și nu mi-a răspuns nimic. Am tăcut amândoi, adânciți fiecare în gândurile lui. Tătarul a început să cânte un cântec de jale. Savelici, picotind de somn, se legăna pe capră. Chibitca zbură pe drumul lin, neted, de iarnă.

Pe malul abrupt al Iaikului am zărit un sătuc împrejmuit și o clopotniță; după un sfert de ceas intram în fortăreața Belogorskaia.

CAPITOLUL XII

ORFANA

Și-apoi mărul nostru n-are,
N-are nici vârf, nici lăstare,
Și domnița, din păcate,
N-are nici mamă, nici tată,
N-are cine s-o-nzestreze,
Cin' s-o binecuvânteze.

Orație de nuntă

Chibitca s-a oprit în fața casei comandantului, la pridvor. Recunoscând clopoțelul lui Pugaciov, norodul alerga buluc în urma noastră.

Șvabrin l-a întâmpinat pe pretinsul împărat în pridvor. Era îmbrăcat căzăcește și-și lăsase barbă. Trădătorul l-a ajutat pe Pugaciov să coboare din chibitca, arătându-și bucuria și zelul prin cuvinte care-i trădau josnicia. Văzându-mă, a rămas buimăcit, dar și-a venit repede în fire și mi-a spus, întinzându-mi mâna:

— Și tu ești de-ai noștri? De mult trebuia să faci așa.

I-am întors spatele, nerăspunzându-i nimic.

Mi s-a strâns inima când m-am văzut în odaia de mult cunoscută, unde pe perete se mai afla diploma răposatului comandant, ca un trist epitaf al timpului trecut. Pugaciov s-a așezat pe divanul pe care moțăia de obicei Ivan Kuzmici, adormit de bodogăneala nevestei. Șvabrin i-a servit votcă. Pugaciov a băut un păhărel, după care a spus, arătându-mă:

— Dă-i și înălțimii-sale!

Șvabrin a venit la mine cu tablaua, dar i-am întors spatele pentru a doua oară. Părea foarte tulburat. Fiind deștept, își dăduse îndată seama că Pugaciov nu-i mulțumit de dânsul.

Tremura în fața lui, iar pe mine mă privea cu neîncredere.

Pugaciov s-a interesat de starea fortăreței, de ceea ce se mai aude despre armatele dușmane și de multe altele, după care l-a întrebat pe neașteptate:

— Spune-mi, frățioare, ce fată ții tu aici, sub pază? Arată-mi-o!

Șvabrin s-a îngălbenit ca un mort.

— Împărate, spuse el cu glas tremurător, împărate... nu e arestată... e bolnavă... Zace în odaia de sus.

— Du-mă la ea! a spus impostorul ridicându-se.

Orice împotrivire era peste putință.

Șvabrin l-a condus spre odaia Măriei Ivanovna. Eu i-am urmat.

— Împărate! a spus Șvabrin, oprindu-se pe scări. Aveți puterea să cereți de la mine orice vreți, dar nu dați voie unui străin să intre în dormitorul soției mele!

Am tresărit.

— Ești căsătorit? am strigat, gata să-l sfâșii.

— Tăcere! m-a întrerupt Pugaciov. Asta mă privește! Iar tu, a continuat el către Șvabrin, n-o face pe deșteptul și lasă fasoanele; îți este sau nu soție, eu duc la dânsa pe cine vreau! Urmează-mă, înălțimea-ta!

Șvabrin s-a oprit din nou la ușa odăii, spunând cu glas întretăiat:

— Împărate, vă previn, e în delir, de trei zile aiurează fără întrerupere.

— Deschide! i-a spus Pugaciov.

Șvabrin a început să se caute prin buzunare, apoi a spus că n-a luat cheia cu dânsul. Pugaciov a izbit cu piciorul în ușă; lacătul a sărit; ușa s-a deschis; am intrat.

M-am uitat și am rămas înlemnit. Pe podea, într-o rochie țărănească ruptă, ședea Maria Ivanovna, palidă, slabă, cu părul răvășit. Dinaintea ei se afla o cană cu apă, acoperită cu o bucată de pâine.

Cum m-a văzut a tresărit și a scos un țipăt. Ce s-a petrecut atunci în sufletul meu, nu mai țin minte...

Pugaciov s-a uitat la Șvabrin și i-a spus cu un surâs amar:

— Bun spital ai... Apoi, apropiindu-se de Maria Ivanovna: Spune-mi, porumbițo, de ce te chinuiește așa bărbatul tău? Ce-ai greșit față de dânsul?

— Bărbatul meu! a răspuns ea. Nu mi-i bărbat și niciodată n-am să-i fiu nevastă. Mai bine mor! Și voi muri, dacă nu voi scăpa de dânsul.

Pugaciov s-a uitat fioros la Șvabrin:

— Cum de-ai îndrăznit să minți? Știi tu, netrebnicule, ce ți se cuvine?

Șvabrin a căzut în genunchi... și-n clipa aceea disprețul mi-a înăbușit orice sentiment de ură sau de mânie. Mă uitam cu scârbă la nobilul care se târa la picioarele unui cazac fugar!

Pugaciov s-a muiat.

— Te iert de data asta, i-a spus el, dar să știi că la cea dintâi greșală ți se va socoti și vina asta! Apoi, întorcându-se spre Maria Ivanovna, i-a spus blând: Poți să ieși, frumoasă fată! Îți dăruiesc libertatea. Eu sunt împăratul!

Maria Ivanovna i-a aruncat o privire fugară, pricepând că are în față pe ucigașul părinților ei. Și-a acoperit obrazul cu mâinile și a căzut fără cunoștință. M-am repezit la ea, dar în clipa aceea a intrat foarte curajoasă în odaie Palașa, vechea mea cunoștință, pentru a da stăpânei ei ajutor.

Pugaciov a ieșit și am coborât tustrei în salon.

— Ei, ce-i, înălțimea-ta? a râs el. Ți-am scăpat frumoasa! Nu crezi că

ar fi bine să trimitem după popă, să vie să-și cunune nepoata? Aș putea să-i fiu naș, Șvabrin vătăjel, să bem, să petrecem și... basta!

De ce m-am temut, n-am scăpat. Auzindu-i propunerea, Șvabrin își ieși din fire.

— Împărate, a strigat el înnebunit, sunt vinovat, v-am mințit, însă și Griniov vă minte! Fata asta nu-i nepoata preotului de aici; ea e fata lui Ivan Mironov, care a fost spânzurat la cucerirea fortăreței!

Pugaciov și-a ațintit asupra-mi ochii arzători.

— Ce mai e și asta? m-a întrebat, nedumerit.

— Șvabrin ți-a spus adevărul, i-am răspuns eu, cu hotărâre.

— Asta nu mi-ai spus-o, a remarcat Pugaciov și s-a întunecat la față.

— Judecă și tu singur, i-am răspuns eu, s-ar fi putut spune față de oamenii tăi că fata lui Mironov e în viață? Ar fi sfâșiat-o, n-ar mai fi salvat-o nimeni!

— Și asta-i drept! a răspuns Pugaciov râzând. Bețivarii mei n-ar fi cruțat-o pe biata fată. Bine a făcut cumătra preoteasă că i-a păcălit!

— Ascultă, am urmat eu, văzându-i bunăvoința. Nu știu cum să te numesc și nici nu vreau să știu... Dar Dumnezeu vede că aș fi bucuros să plătesc cu viața ceea ce ai făcut pentru mine. Numai nu-mi cere ceea ce-i împotriva onoarei mele și conștiinței creștinești; ești binefăcătorul meu; sfârșește cum ai început; lasă-mă să mă duc cu sărmana orfană încotro m-o îndrepta Dumnezeu. Iar noi ne vom ruga mereu pentru sufletul tău păcătos, oriunde vei fi și orice ți s-ar întâmpla...

Cu toată asprimea lui, se pare că Pugaciov fusese mișcat.

— Fie cum spui. Dacă-i vorba de pedeapsă, apoi e pedeapsă; de-i bunăvoință, e bunăvoință. Acesta mi-i obiceiul. Ia-ți frumoasa, du-o unde vrei și să vă dea Dumnezeu dragoste și bună înțelegere.

După aceea s-a întors către Șvabrin, poruncindu-i să-mi dea autorizație să pot trece pe la toate posturile, prin toate fortărețele de sub stăpânirea lui. Șvabrin, distrus, încremenise.

Pugaciov s-a dus să inspecteze fortăreața, însoțit de Șvabrin, iar eu, sub pretext că mă pregătesc de drum, am rămas. Am alergat spre odaia Mariei Ivanovna. Ușa era încuiată. Am bătut.

— Cine-i? a întrebat Palașa.

Am spus cine sunt. Glăsciorul plăcut al Mariei Ivanovna s-a auzit prin ușă:

— Așteaptă, Piotr Andreici, că mă schimb. Du-te la Akulina Pamfilovna, că vin și eu îndată.

Am ascultat-o și am plecat spre casa părintelui Gherasim. Și el și preoteasa au alergat să mă întâmpine. Savelici îi și anunțase.

— Bună ziua, Piotr Andreici! mi-a spus preoteasa. A dat Dumnezeu să ne vedem iar. Ce mai faceți? Noi ne aminteam de dumneata în fiecare zi. Iar Maria Ivanovna, porumbița mea, a suferit mult fără dumneata!... Spune-mi, maică, cum se face că ai putut să te împaci cu Pugaciov? Cum de nu te-a curățat? Bine! Fie, să-i mulțumim nelegiuitului și pentru asta.

— Destul, bătrâno! a întrerupt-o părintele Gherasim. Nu mai pălăvrăgi tot ce știi. Pentru cei ce grăiesc mult nu se află izbăvire. Piotr Andreici, te rog, poștește! Nu ne-am văzut de mult, de mult.

Preoteasa m-a cinstit cu ce-a dat Dumnezeu, vorbind fără întrerupere. Îmi povestea cum i-a silit Șvabrin s-o dea pe Maria Ivanovna și cum ea plângea și nu voia să se despartă de dânsii; cum Maria Ivanovna ținea legătura cu ei prin Palașa (fată isteată, care l-a făcut și pe uriadnic să joace așa cum vrea ea); cum ea a sfătuit-o pe Maria Ivanovna să scrie scrisoarea, și câte altele. La rândul-mi am povestit pe scurt toată istoria mea. Părintele și preoteasa și-au făcut cruce, aflând că Pugaciov știe

despre minciuna lor.

— Cu noi e puterea crucii! spunea Akulina Pamfilovna. Alungă, Doamne, norii ce s-au adunat asupra noastră! Ei, dar bună poamă-i Alexei Ivanâci! N-avem ce spune!

În clipa aceea ușa s-a deschis și a intrat Maria Ivanovna cu un zâmbet pe fața ei palidă. Își părăsise rochia țărănească și se îmbrăcase ca mai-nainte, simplu și drăguț. I-am apucat mâna și mult timp n-am putut rosti nici un cuvânt. Tăceam amândoi, cu inimile pline. Gazdele au înțeles și ne-au lăsat. Am rămas singuri. Am uitat de toate nenorocirile, și vorbeam — și nu ne mai săturam vorbind. Maria Ivanovna mi-a povestit tot ce s-a întâmplat cu dânsa de la cucerirea fortăreței; mi-a descris toată grozăvia situației ei, toate încercările la care a supus-o mârșavul Șvabrin. Ne-am amintit și de vremurile fericite dinainte... și am plâns amândoi... În sfârșit, am început să-i spun ce am de gând. Nu mai putea rămâne în fortăreața supusă lui Pugaciov și comandată de Șvabrin. Nu mă puteam gândi nici la Orenburg, din cauza nenorocirilor asediului. Ea n-avea pe nimeni, nici o rudă.

I-am propus să mergă la țară, la părinții mei. La început a șovăit; o înspăimânta lipsa de bunăvoință a tatei. Am liniștit-o. Știam că tata va considera ca o fericire și totodată ca o datorie a lui de a primi pe fiica unui ostaș merituos, care și-a dat viața pentru patrie.

— Dragă Maria Ivanovna! i-am spus, în sfârșit. Te socotesc soția mea. Împrejurări stranii ne-au unit pentru totdeauna și nimic nu ne mai poate despărți.

Maria Ivanovna m-a ascultat simplu, fără sfială prefăcută, fără vorbe mofturoase. Simțea că soarta îi este legată de a mea. Totuși a spus iar că nu-mi va fi soție fără consimțământul părinților mei. N-am contrazis-o. Ne-am sărutat cu înflăcărare, din tot sufletul, și în felul acesta totul între noi a fost hotărât.

Peste un ceas, uriadnicul mi-a adus permisul cu mâzgălelele stângace ale lui Pugaciov drept semnătură și mi-a spus că acesta mă cheamă la dânsul. L-am găsit gata să plece la drum. Nu pot spune ce-am simțit, despărțindu-mă de omul acela fioros, crud, nelegiuit pentru toată lumea, în afară de mine! De ce n-aș spune drept? În clipa aceea, simțeam pentru el o vie simpatie. Aveam o arzătoare dorință de a-l smulge dintre răufăcătorii pe care-i conducea, de a-i salva capul, cât mai era încă vreme. Șvabrin și norodul care se-ngrămădise în jurul nostru m-au împiedicat de a-i spune ceea ce îmi umplea inima. Ne-am despărțit prietenește. Pugaciov, zărind-o în mulțime pe Akulina Pamfilovna, a amenințat-o cu degetul și i-a făcut din ochi cu înțeles.

După aceea s-a așezat în chibitcă, a poruncit să fie dus la Berda, iar după ce caii au pornit a mai scos o dată capul afară și a strigat spre mine:

— Cu bine, înălțimea-ta! Poate ne mai întâlnim vreodată!

Într-adevăr, ne-am mai văzut, dar în ce împrejurări!...

Pugaciov s-a depărtat. Multă vreme am privit stepa albă și troica lui în zbor. Norodul s-a împrăștiat. Șvabrin s-a făcut nevăzut. M-am întors la casa preotului. Totul era pregătit de plecare; nu voiam să întârzii mai mult. Toată averea ne era încărcată în vechea căruță a comandantului. Surugiii au înhămat caii îndată, și Maria Ivanovna s-a dus să-și ia rămas bun de la mormântul părinților, aflat în spatele bisericii. Voiam s-o însoțesc, însă ea m-a rugat s-o las singură. Peste câteva clipe s-a întors tăcută, plângând încetișor. Căruța a tras la scară. Părintele Gherasim și soția lui au ieșit în pridvor; noi ne-am așezat toți trei: Maria Ivanovna, Palașa și cu mine, iar Savelici s-a urcat pe capră...

— Mergi cu bine, Maria Ivanovna, porumbița mea! Cu bine, dragă

Piotr Andreici! ne-a spus buna preoteasă. Drum bun și Dumnezeu să vă dea noroc la amândoi!

Plecând, l-am văzut pe Șvabrin la fereastra casei comandantului. Fața lui era întunecată de ură. Nu voiam să-mi arăt bucuria față de un dușman învins și am întors capul în altă parte.

În sfârșit, am ieșit pe poartă, părăsind pentru totdeauna fortăreața Belogorskaia.

CAPITOLUL ARESTAREA

— "Am ordin, iată, frățioare,
Să te duc la închisoare."

— "Merg. Dar nădejde trag să fiu lăsat,
Ca să vă spun cum s-a-ntâmplat."

Kneajnin

Ajuns din nou în chip atât de neașteptat alături de fata dragă, de soarta căreia eram încă în dimineața aceea atât de îngrijorat, nu-mi credeam ochilor și totul mi se părea un vis deșert.

Maria Ivanovna se uita îngândurată, când la mine, când la drum, și părea că încă nu și-a venit în fire. Tăceam. Inimile ne erau prea obosite. Peste două ceasuri ne-am trezit pe nesimțite în fortăreața cea mai apropiată, aflată tot în stăpânirea lui Pugaciov. Acolo am schimbat caii. După graba cu care înhămau și după graba cu care mă servea un cazac bărbos, pus comandant de Pugaciov, am înțeles că, datorită limbuției surugiului meu, am fost luat drept un curtean de-al uzurpatorului. Am plecat mai departe. Curând a început să se întunece. Ne apropiam de un orașel unde, după spusele comandantului bărbos, se afla un detașament puternic, ce venea să se unească cu impostorul. Santinelele ne-au oprit. La întrebarea cine suntem, surugiul a răspuns cu glas tare:

— Cumătrul împăratului și nevastă-sa...

Deodată ne-au înconjurat o mulțime de husari, înjurând grozav.

— Ieși, cumătrul diavolului! mi-a poruncit un vagmistru mustăcios. O să-ți dăm o săpuneală bună și ție și nevestei tale!

Am coborât din chibitcă și am cerut să fiu dus la comandantul lor. Văzând că sunt ofițer, au conțenit cu înjurăturile. Vagmistru m-a dus la un maior. Savelici se ținea scai de mine și tot mormăia încet:

— Iată-ne și cumătrul împăratului! Din lac în puț!... Dumnezeule atotputernic! Cum se vor sfârși toate astea?

Chibitca ne urma la pas.

Peste vreo cinci minute am ajuns la o căsuță puternic luminată. După ce m-a lăsat în paza santinelelor, vagmistru s-a dus să raporteze. S-a întors îndată, anunțându-mă că domnul comandant nu are timp să mă primească; are ordin să fiu dus la închisoare, iar pe nevestică s-o ducă la dânsul.

— Ce-nseamnă asta? am strigat scos din fire. Ce, a înnebunit?

— Nu pot să știu, înălțimea-voastră, a răspuns vagmistru. Excelența-sa a ordonat ca înălțimea-voastră să fie dus la închisoare, iar pe înălțimea-ei am ordin s-o duc la excelența-sa.

Am alergat spre pridvor; santinelele nici nu s-au gândit să mă oprească și am intrat de-a dreptul într-o încăpere, unde vreo șase ofițeri de husari jucau banc. Maiorul ținea jocul. Mare mi-a fost mirarea când, privindu-l mai bine, l-am recunoscut pe Ivan Ivanovici Zurin, cel care pe

vremuri îmi ușurase punga la biliard, în hanul din Simbirsk!

— Se poate? am strigat eu. Ivan Ivanâci! Tu ești?

— Ah-ah-ah! Piotr Andreici! Cu ce ocazie? De unde vii? Sănătate, măi frate! Nu vrei să joci o carte?

— Mulțumesc! Mai bine dă ordin să mi se dea o cameră.

— Ce cameră? Rămâi la mine!

— Nu pot. Nu sunt singur.

— Adă-ți și tovarășul.

— Nu sunt cu un tovarăș. Sunt... cu o doamnă.

— Cu o doamnă? De unde ai agățat-o? Ehe, frate! (Zicând acestea, Zurin a șuiert așa de semnificativ, încât toți au izbucnit în râs, iar eu m-am fâstâcit de tot.) Eil... a continuat Zurin. Fie! Ți se va da o cameră. Dar păcat... Am fi petrecut ca altădată... Hei, băiete! Dar de ce n-o aduci pe cumătra lui Pugaciov? Se încăpățânează? Să nu-i fie teamă. Spuneți-i că boierul e om bun și n-are s-o necăjească. Dă-i brânci să vină.

— Ce-nseamnă asta? Care cumătră a lui Pugaciov? E fiica decedatului căpitan Mironov, pe care am scos-o eu din captivitate și o duc în satul tatălui meu.

— Cum, despre tine mi se raportase adineaurea? Nu pricep nimic! Cum vine asta?

— Îți voi povesti totul mai târziu. Acum, te rog, liniștește biata fată, pe care husarii tăi au speriat-o.

Zurin a dat repede ordinul. A ieșit el însuși în stradă să ceară scuze Mariei Ivanovna pentru neînțelegerea ivită, dând apoi ordin vagmistrului să-i dea una din cele mai bune camere din oraș. Eu am rămas să dorm la dânsul. Am cînat și după ce-am rămas singuri i-am povestit toate întâmplările mele. Zurin mă asculta cu mare atenție. După ce-am sfârșit, a clătinat din cap:

— Toate-s bune, frate, numai una nu-i bună: cine dracu te pune să te-nsori? Sunt ofițer cîstit și nu vreau să te mint, dar crede-mă, te rog, că însurătoarea e o nebunie. La ce bun să te chinuiești cu o nevastă și să dădăcești plozi? Dă-o naibii! Ascultă-mă. Mai bine las-o pe fata căpitanului. Drumul la Simbirsk l-am curățat eu și-i fără pericol. Trimite-o chiar mâine la părinții tăi, singură, iar tu rămâi în detașamentul meu. N-ai pentru ce te întoarce la Orenburg. Ai să cazi din nou în mâinile răsculaților și nu cred c-ai mai scăpa și de data asta. Astfel, nebunia dragostei va trece de la sine și totul se va aranja.

Deși nu eram cu totul de părerea lui, simțeam că datoria mea de onoare era să rămân în armata împărătesei. Am hotărât să urmez sfatul lui Zurin, adică s-o trimit pe Maria Ivanovna la țară, iar eu să rămân în detașamentul lui.

Savelici a venit să-mi dea ajutor la dezbrăcat... L-am anunțat să fie gata de plecare la drum, în ziua următoare, cu Maria Ivanovna. El s-a încăpățânat:

— Ce-i cu dumneata, boierule? Cum am să te părăsesc? Cine să aibă grijă de dumneata? Ce vor spune părinții dumitale?

Cunoscându-i îndărătnicia, mi-am pus în gând să-l conving prin blândețe și sinceritate.

— Arhip Savelici! Tu, prietenul meu, nu vrei să-mi faci un bine? Aici n-am nevoie de servitor. Nu voi avea liniște dacă Maria Ivanovna va pleca fără tine la drum. Servind-o pe dânsa, mă servești pe mine, pentru că sunt hotărât să mă căsătoresc cu ea îndată ce împrejurările îmi vor îngădui.

Savelici și-a plesnit palmele într-o mirare de nedescris.

— Să vă căsătoriți? Ian uită-te, copilul vrea să se-nsoare! Ce va spune tata? Ce va gândi mama?

— Vor consimți, cu siguranță că vor consimți, când vor cunoaște-o pe Maria Ivanovna! Mă încred în tine. Tata și mama au încredere în tine. Vei stăruii pentru noi, nu-i așa?

Bătrânul răspunse mișcat:

— O, tăicuță, Piotr Andreici! Cu toate că te-a apucat prea devreme gândul însurătoarei, totuși Maria Ivanovna e o domnișoară așa de bună, că-i păcat să pierzi prilejul. Fie cum spui. O voi conduce pe mititica și, ca un rob, voi aduce la cunoștința părinților tăi că unei astfel de mirese nu-i trebuie zestre.

I-am mulțumit și m-am culcat în aceeași odaie cu Zurin. Am vorbit întruna, înfierbântat și emoționat. La început, Zurin îmi răspundea cu plăcere, însă puțin câte puțin cuvintele i se răreau și deveneau mai puțin legate și în sfârșit mi-a răspuns doar prin sforăieli. Am tăcut și eu și curând i-am urmat exemplul.

A doua zi, dis-de-diminează, m-am dus la Maria Ivanovna. I-am spus planurile. A recunoscut că sunt înțelepte și a fost de acord cu mine. Detașamentul lui Zurin trebuia să părăsească orașul chiar în ziua aceea.

Nu era timp de pierdut. Mi-am luat rămas bun de la fată, încredințând-o lui Savelici, căruia i-am dat o scrisoare către părinții mei. Maria Ivanovna a izbucnit în lacrimi.

— Adio, Piotr Andreici! mi-a spus ea încet. Ne vom revedea oare? Numai Dumnezeu-știe! Dar niciodată nu te voi uita. Și numai tu ai să trăiești în inima mea până la mormânt!

Nu i-am putut răspunde nimic. Ne înconjurau oamenii. Nu voiam să-mi arăt față de dânșii sentimentele ce mă răscoleau. Ea a plecat în cele din urmă. M-am întors la Zurin, tăcut și trist. El încerca să mă înveselească. Eu voiam să uit; de aceea am petrecut o zi furtunoasă, iar seara am pornit.

Era pe la sfârșitul lui februarie. Iarna, care îngreuiase operațiile, era pe sfârșite, și generalii tăceau pregătiri pentru o acțiune de ansamblu. Pugaciov se afla tot în apropierea Orenburgului. Între timp, armatele s-au strâns tot mai tare în juru-i, apropiindu-se din toate părțile de cuibul nelegiuitorilor. Văzând trupele noastre, satele în răscoală se supuneau unul câte unul.

Hoardele de bandiți fugeau de noi, și din toate se prevedea un sfârșit bun și apropiat.

Curând, prințul Golițan l-a zdrobit pe Pugaciov lângă fortăreața Tatișcevo; împrăștiind hoardele, eliberând Orenburgul, părea să fi dat răsculaților lovitura ultimă și hotărâtoare.

Zurin a fost trimis împotriva unei bande de bașkiri răsculați, care s-au risipit înainte de a da ochii cu noi. Primăvara ne-a apucat într-un sătuleț de tătari. O dată cu revărsarea râurilor, drumurile au devenit impracticabile. Din lipsă de ocupație, ne mângâiam cu gândul că în curând se va sfârși războiul acela mărunț și plictisitor cu niște tâlhari și niște sălbatici.

Dar Pugaciov n-a fost prins. A reapărut la minele din Siberia, adunând bande noi și reîncepându-și isprăvile. S-au răspândit din nou zvonuri despre izbânzile lui. Am aflat despre distrugerea unor fortărețe din Siberia. În curând vestea că a căzut Kazanul și că uzurpatorul se îndreaptă spre Moscova a prins a-i neliniști pe comandantii oștirilor, care dormeau fără grijă, contând pe neputința acestui răscolat vrednic de dispreț. Zurin a primit ordin să treacă Volga.

Nu voi descrie campania noastră și sfârșitul războiului. Voi spune pe scurt că mizeria ajunsese la culme. Treceam prin localitățile devastate de răsculați și eram siliți să le luăm bieților locuitori ceea ce izbutiseră să mai

salveze. Nicăieri nu mai era ordine. Moșierii stăteau ascunși prin păduri. Bandele de hoți prădau peste tot locul. Comandanții diferitelor unități pedepseau și iertau cu de la sine putere; situația întinsei regiuni unde stăpânea pârjolul era îngrozitoare... Să te ferească Dumnezeu de o astfel de răzmeriță rusească, fără noimă și fără cruțare!

Pugaciov fugea, urmărit de Ivan Ivanovici Mihelson. Curând am aflat de înfrângerea lui totală. În sfârșit, lui Zurin i-a sosit vestea că uzurpatorul a fost prins și totodată a primit ordin să se oprească. Războiul se isprăvise. În fine, puteam să mă duc la părinți acasă.

Gândul că în curând îi voi îmbrățișa și că o voi revedea pe Maria Ivanovna, de la care n-aveam nici o veste, mă umplea de încântare. Săream ca un copil. Zurin spunea, râzând și strângând din umeri:

— Nu! N-ai cum să scapi! Te însori și te prăpădești de pomană.

În același timp un sentiment ciudat îmi otrăvea bucuria. Gândul la pedeapsa care-l aștepta pe răufăcătorul stropit cu sângele atâtor victime nevinovate mă neliniștea fără să vreau. "Emeliane, Emeliane! gândeam eu cu amărăciune. De ce n-ai nimerit în vreo baionetă, sau să fi căzut sub gloanțe? Mult mai bine ar fi fost." Ce vreți? Gândindu-mă la dansul, nu puteam să nu-mi aduc aminte de cruțarea pe care mi-o dăruise într-unui din cele mai groaznice momente ale vieții și de scăparea logodnicei mele din mâinile ticălosului Șvabrin.

Zurin mi-a dat un concediu. Peste câteva zile trebuia să mă aflu în mijlocul familiei, s-o revăd pe Maria Ivanovna... Și, deodată, o furtună neașteptată s-a abătut asupra-mi...

În ziua hotărâtă pentru plecare, chiar în clipa când să pornesc la drum, Zurin a intrat în odaia mea cu o hârtie în mână și cu o față grozav de îngrijorată. Am simțit un junghi prin inimă. M-am înspăimântat fără să știu de ce. După ce a trimis ordonanța afară, mi-a spus că vrea să-mi vorbească.

— Ce-i? l-am întrebat neliniștit.

— O mică neplăcere! a răspuns Zurin, dându-mi hârtia. Citește ce am primit chiar acum.

Am început să citesc; era un ordin secret către toți comandanții să fiu arestat oriunde m-aș găsi și să fiu trimis imediat sub escortă la Kazan, la comisia de anchetă, care cerceta răscoala lui Pugaciov. Aproape că am scăpat hârtia din mână.

— N-am ce face, a spus Zurin. Datoria mea este să mă supun ordinului. Probabil că veștile despre călătoriile tale prietenești cu Pugaciov au ajuns într-un fel până la guvern. Sper că afacerea nu va avea urmări și că te vei justifica în fața comisiei. Du-te și nu-ți pierde curajul.

Conștiința îmi era curată; nu mă temeam de judecată. Dar gândul că amânăm clipa atât de plăcută a revederii, poate chiar — cu câteva luni, mă îngrozea. Căruța era gata. Zurin s-a despărțit de mine prietenos. M-am așezat în căruță. Alături de mine s-au așezat doi husari cu săbiile scoase, și astfel am plecat pe drumul cel mare.

CAPITOLUL XIV *JUDECATA*

Gura lumii,
Valul mării.
Zicătoare

Aveam credința că eram învinuit de plecare fără voie din Orenburg.

Îmi era ușor să mă dezvinovățesc, căci ieșirea călare din fortăreață, pentru a-l hărțui pe inamic, nu numai că nu era oprită, dar era chiar încurajată. Puteam fi învinovățit de prea mare zel și nesăbuintă,— dar nu de nesupunere. Însă raporturile prietenești cu Pugaciov puteau fi dovedite de o mulțime de martori și trebuiau să pară cel puțin suspecte. Tot drumul m-am gândit la interogatoriul care mă aștepta și la ce voi răspunde; m-am hotărât să spun tot adevărul în fața judecății, presupunând că acest mod de a te apăra este cel mai simplu și cel mai sigur.

Am ajuns la Kazan, care era ars și pustiit. Pe străzi, în loc de case, se vedeau movile de tăciuni și pereți afumați, fără acoperișuri și fără ferestre. Erau urmele lăsate de Pugaciov! Am fost dus în fortăreața rămasă întreagă, în mijlocul orașului ars. Husarii m-au dat pe seama ofițerului de serviciu. Acesta a dat ordin să vină fierarul. După ce mi-au pus lanțuri la picioare și mi le-au nituit, m-au dus la închisoare, lăsându-mă singur într-o încăpere mică și întunecoasă, cu pereții goi, cu o ferestruică cu gratii de fier.

Începutul acesta nu prevedea nimic bun. Totuși nu-mi pierdeam nici curajul, nici nădejdea. Am recurs la mijlocul de liniștire al tuturor oropsiților și, pentru întâia oară, am simțit dulceața rugăciunii pornită dintr-o inimă curată, dar sfâșiată. După aceea am adormit liniștit, nemaigândindu-mă la ce mi se va întâmpla.

A doua zi m-a trezit paznicul, anunțându-mă că sunt chemat la comisie. Doi soldați m-au însoțit prin curte, până la comandament; ei au rămas în antreu, iar mie mi-au dat drumul înăuntru. Am intrat într-o sală destul de largă, unde, la o masă plină cu hârtii, ședeau doi oameni: un general mai în vârstă, cu fața aspră și rece, și un tânăr căpitan din gardă, cam de vreo douăzeci și opt de ani, cu înfățișare foarte plăcută, ager și degajat. Lângă fereastră, la o masă separată, sta secretarul cu pana după ureche, plecat asupra hârtiei, pentru a-mi scrie declarațiile. A început interogatoriul. M-au întrebat de nume și obârșie. Generalul s-a interesat dacă sunt fiul lui Andrei Petrovici Griniiov și, la răspunsul meu, rosti aspru:

— Păcat că un om atât de respectabil are un fiu atât de netrebnic!

Am răspuns liniștit că, oricare ar fi acuzațiile care mă apăsau, sper să le risipesc, spunând adevărul, cu inima curată. Siguranța mea nu i-a plăcut.

— Ești șiret, fratele! mi-a răspuns generalul, încruntându-se. Am mai văzut noi mulți ca tine.

Atunci tânărul m-a întrebat cu ce ocazie și când am intrat în serviciul lui Pugaciov și ce misiune îmi încredințase.

I-am răspuns indignat că eu, ca un ofițer și ca nobil, n-am putut primi de la Pugaciov nici un serviciu și nici o misiune.

— Atunci, a reînceput căpitanul, cum se face că acest ofițer și nobil este singurul cruțat de uzurpator, în timp ce toți camarazii lui sunt omorâți? Cum se lămurește că același nobil și ofițer petrece prietenește cu răsculații, primește de la șeful lor daruri, ca: o șubă, un cal și o jumătate de rublă? Cum s-a iscat prietenia asta ciudată și pe ce s-a bazat ea, dacă nu pe o trădare sau cel puțin pe-o lașitate josnică și criminală?...

M-am simțit adânc jignit de cuvintele ofițerului din gardă și am început să mă dezvinovățesc cu multă înflăcărare. Povesteam cum a început cunoștința mea cu Pugaciov, în stepă, pe viscol, cum m-a recunoscut și m-a cruțat la cucerirea fortăreței Belogorskaia. Am spus că nu mi-a fost rușine să primesc șuba și calul, dar că fortăreața Belogorskaia am apărat-o din toate puterile împotriva nelegiuitului. În sfârșit, m-am referit la generalul meu, care putea mărturisi zelul de care

am făcut dovadă în timpul groaznicului asediu al Orenburgului.

Bătrânul a luat de pe masă o scrisoare deschisă și a început s-o citească cu glas tare:

"La întrebarea excelenței-voastre în privința sublocotenentului Griniov, care ar fi amestecat în ultima răzmeriță și care ar fi intrat în legătură cu nelegiuitul — contrar îndatoririlor de serviciu și jurământului — am onoarea a raporta următoarele: sublocotenentul Griniov a fost în serviciu militar la Orenburg de la începutul lui octombrie 1773, până la 24 februarie din acest an, dată la care a părăsit orașul și nu se mai găsește sub comanda mea. Am aflat de la fugari că ar fi fost în slobozia lui Pugaciov și c-ar fi mers cu Pugaciov la fortăreața Belogorskaia, unde fusese mai înainte în serviciu; în ce privește conduita lui, pot..."

Aici a întrerupt lectura, spunându-mi aspru:

— Ce vei spune acum, în apărarea ta?

Voiam să continui cum începusem și să lămuresc legătura mea cu Maria Ivanovna, cu aceeași sinceritate cu care vorbisem de toate celelalte. Dar am simțit deodată un dezgust de neînvinș. Mi-am dat seama că dacă-i voi pomeni numele, o vor chema și pe ea la cercetare; și la gândul că numele ei va fi amestecat cu clevetirile josnice ale răufăcătorilor și că ea însăși va fi chemată la confruntare cu ei, la gândul acesta îngrozitor am șovăit și m-am încurcat.

Judecătorii, care începuseră a mă asculta, pare-se, cu oarecare bunăvoință, văzându-mi tulburarea, au devenit iar bănuitori. Ofițerul de gardă ceru să fiu confruntat cu denunțatorul principal. Judecătorul dădu ordin să fie chemat *răufăcătorul de ieri*.

M-am întors repede spre ușă, așteptând să-mi văd acuzatorul. După câteva momente am auzit zăngănind niște lanțuri; s-a deschis ușa și a intrat Șvabrin. M-a uimit schimbarea lui. Era îngrozitor de slab și de palid. Părul care nu demult îi era negru ca smoala albise cu totul. Barba lungă îi era încălțită. Și-a repetat învinuirile, cu un glas stins, dar îndrăzneț. După spusele lui, eu fuseseam trimis de către Pugaciov la Orenburg, pentru spionaj; în fiecare zi, când ieșeam la luptă, dădeam informații în scris de cele ce se petreceau în oraș. Până la urmă am trecut pe față de partea lui Pugaciov, plimbându-mă cu el de la o fortăreață la alta și căutând, cu orice preț, să-mi nimicesc tovarășii trădători, pentru a le lua locul și a mă folosi de distincțiile acordate de uzurpator. L-am ascultat tăcut și m-a mulțumit un singur lucru: ticălosul Șvabrin n-a pomenit deloc numele Măriei Ivanovna, fie că amorul lui propriu ar fi suferit la gândul aceleia care l-a respins cu dispreț, fie că în inima lui pâlăia o scânteie a aceluiași sentiment care mă făcuse și pe mine să tac; oricum, numele fetei comandantului fortăreței Belogorskaia n-a fost rostit în fața comisiei. Eu m-am întărit și mai mult în hotărârea mea; când judecătorul m-a întrebat cu ce aș putea răsturna afirmațiile lui Șvabrin, am răspuns că rămân la primele declarații și nu mai pot spune nimic altceva pentru a mă dezvinovăți.

Generalul a dat ordin să fim duși. Am ieșit împreună. L-am privit pe Șvabrin liniștit și nu i-am spus nici o vorbă. El a surâs răutăcios și mi-a luat-o înainte, ridicându-și lanțurile. Am fost dus din nou la închisoare și de-atunci nu m-au mai chemat la cercetări.

N-am fost martor la lucrurile despre care îmi mai rămâne să informez cititorul, dar lucrurile acelea mi s-au povestit așa de des și toate amănuntele mi s-au întipărit în minte așa de bine, încât le știu, ca și cum aș fi fost de față.

Maria Ivanovna a fost primită de către părinții mei cu căldura sinceră, caracteristică oamenilor de demult. Ei priveau puțința de a adăposti și a ocroti o biată orfană ca pe un dar de la Dumnezeu. Curând s-au atașat sincer de ea, pentru că nu se putea s-o cunoști și să n-o iubești. Dragostea mea nu-i mai părea tatei o prostie, dorința cea mai fierbinte a mamei era ca Petrușa al ei să se însoare cu simpatica fată a căpitanului.

Vestea despre arestarea mea a surprins toată familia. Maria Ivanovna povestise părinților mei atât de simplu despre ciudata mea cunoștință cu Pugaciov, încât ei nu numai că nu se îngrijorau, dar chiar râdeau uneori din tot sufletul. Tata nu voia să creadă, pentru nimic în lume, că aș fi fost în stare să mă amestec într-o asemenea răzmeriță ticăloasă, care avea ca scop răsturnarea tronului și nimicirea nobilimii.

Pe Savelici l-a cercetat foarte aspru. Unchiașul n-a tăgăduit că fusesem oaspele lui Emelka Pugaciov și că într-adevăr nelegiuitul îmi arătase bunăvoință, dar el jura că n-a auzit niciodată despre trădare. Bătrânii s-au liniștit, așteptând cu nerăbdare vești bune. Maria Ivanovna era foarte îngrijorată, însă tăcea, fiind foarte reținută și plină de modestie.

Au trecut câteva săptămâni... Deodată, tata a primit o scrisoare din Petersburg, de la ruda noastră, prințul B. Acesta îi scria despre mine. După introducerea obișnuită, îl anunța cum că presupunerile că aș fi luat parte la complotul răsculaților s-au dovedit din nenorocire foarte întemeiate și că trebuia să mi se aplice pedeapsa capitală, dar că împărăteasa, din respect pentru serviciile aduse de tatăl meu și pentru anii lui înaintați, a hotărât să-l grațieze pe fiul criminal, cruțându-l de la o moarte rușinoasă și dând poruncă să fiu surghiunit pentru totdeauna într-un depărtat ținut din Siberia.

Lovitura asta neașteptată numai că nu l-a omorât pe tata. El a pierdut obișnuita-i tărie sufletească și-și revărsa amărăciunea (de obicei tăcută) în tânguiri amare.

— Cum? spunea el întruna, ieșindu-și din fire. Fiul meu a luat parte la răscoala lui Pugaciov?! Dumnezeu meu, unde am ajuns! Să-l cruțe împărăteasa de moarte! Parcă mi-i mai ușor așa? Nu condamnarea la moarte e grozavă! Străbunul meu a murit pe eșafod, apărând ceea ce în conștiința lui el socotea sfânt. Tatăl meu a suferit împreună cu Volânski și Hrușciiov¹². Dar un nobil care să-și calce jurământul și să dea mâna cu tâlharii, cu ucigașii, cu robii fugiți!... Ce rușine pentru neamul nostru!

Speriată de deznădejea lui, mama nu îndrăznea să plângă față de dânsul și se silea să-i redea curajul, spunând că poate ceea ce s-aude nu-i drept și că mai întotdeauna părerea oamenilor e schimbătoare. Tata rămânea neconsolat. Maria Ivanovna se chinuia mai mult ca toți. Fiind convinsă că aș fi putut să mă dezvinovățesc dacă aș fi vrut, ea a ghicit adevărul, socotindu-se vinovată de nenorocirea mea. Își ascundea lacrimile față de toți, gândindu-se mereu cum să mă scape.

Într-o seară, tata sta pe divan, răsfoind *Pridvornâi kalendar*; gândurile însă îi erau departe și lectura nu mai producea asupra-i efectul obișnuit. Fluiera un marș vechi; mama tăcea, împletind o flanelă de lână, și din vreme în vreme lacrimile îi cădeau pe lucru.

Deodată, Maria Ivanovna, care lucra și ea tot acolo, a spus că trebuie să plece numaidecât la Petersburg și i-a rugat s-o ajute să poată pleca.

Mama s-a întristat foarte tare.

— Pentru ce să te duci la Petersburg? Vrei să ne părăsești și tu?

Maria Ivanovna i-a răspuns că tot viitorul ei atârnă de acel drum; că ea, fiind fiica unui om care a pătimit pentru credința lui, se duce să caute protecția și ajutorul oamenilor cu influență.

Tata a plecat capul, pentru că orice cuvânt care îi amintea de

închipuita crimă a fiului său îi făcea rău și-i părea o dureroasă dojana.

— Du-te, fetițo! a răspuns el oftând. Nu vrem să-ți stăm în calea fericirii. Să-ți dea Dumnezeu un soț bun, nu un trădător și-un nemernic.

Apoi tata s-a ridicat și a ieșit din odaie. Rămânând singură cu mama, Maria Ivanovna i-a împărtășit o parte din planuri. Mama a îmbrățișat-o cu lacrimi în ochi și s-a rugat lui Dumnezeu s-o ajute să ajungă la bun sfârșit. A pregătit-o și peste câteva zile Maria Ivanovna a pornit la drum împreună cu credincioasa Palașa și cu credinciosul Savelici, care, fiind despărțit de mine prin forța împrejurărilor, se mângâia cu gândul că o servește pe logodnica mea.

Maria Ivanovna a ajuns cu bine la Sofia¹³ și, aflând la stația de poștă că împărăteasa se află la Țarskoe Selo, a hotărât să se oprească aici. I s-a dat un loc după un paravan. Soția căpitanului de poștă, intrând îndată în vorbă cu dânsa, i-a spus că este nepoata fochistului de la curte și a inițiat-o în toate tainele vieții de acolo. I-a spus la ce oră se scoală de obicei împărăteasa, când își ia cafeaua, când își face plimbarea; ce demnitari fac parte din anturajul ei; ce a binevoit să spună ieri la masă; pe cine a primit aseară; într-un cuvânt, din povestirea Annei Vlasievna, se puteau scrie pagini de note istorice, care ar fi fost de mare preț pentru posteritate. Maria Ivanovna a ascultat-o cu mare atenție. S-au dus în parc. Anna Vlasievna i-a povestit istoria fiecărei alei, a fiecărui podeț, iar după ce s-au plimbat, s-au întors la stația de poștă, foarte mulțumite una de alta.

A doua zi, dis-de-dimineățã, Maria Ivanovna s-a îmbrăcat și s-a dus încetișor în parc. Vremea era minunată. Soarele lumina vârfurile teilor îngălbeniți sub adierile răcoroase ale toamnei. Un lac mare lucea nemișcat. Lebedele trezite din somn pluteau grav, ieșind din tufișurile care acopereau malurile. Maria Ivanovna s-a dus pe o pajiște minunată, unde nu demult fusese ridicat un monument în amintirea victoriilor recente ale contelui Piotr Alexandrovici Rumianțev. Deodată, un câine alb, englezesc, a început să latre, venind spre dânsa. Maria Ivanovna s-a speriat și s-a oprit. În clipa aceea s-a auzit un glas plăcut de femeie:

— Nu vă temeți, nu mușcă.

A văzut o doamnă stând pe bancă în fața monumentului. Maria Ivanovna s-a așezat la celălalt capăt al băncii.

Doamna o privea fix, iar Maria Ivanovna, privind-o pe furiș de câteva ori, a cercetat-o repede din cap până-n picioare.

Era îmbrăcată într-o rochie albă de dimineățã, cu bonetă de noapte și cu pieptar. Părea de vreo patruzeci de ani. Fața plină și rumenă arăta liniște și demnitate, iar ochii albaștri și zâmbetul discret erau plini de un farmec nespus.

Doamna a întrerupt cea dintâi tăcerea:

— Se vede că nu ești de pe aici.

— Chiar așa. Abia ieri am sosit din provincie.

— Ai venit cu părinții dumitale?

— Nu, am venit singură.

— Singură? Ești încă așa de tânără!

— N-am nici tată, nici mamă.

— Ai venit desigur cu treburi?

— Da, am venit să-i dau împărătesei o cerere.

— Ești orfană, propabil că te plângi de vreo nedreptate sau jignire.

— Nu, nicidecum, am venit să cer îndurare, nu dreptate.

— Îmi dai voie să te întreb cine ești?

— Sunt fata căpitanului Mironov.

— A, căpitanul Mironov! Acela care a fost comandantul unei fortărețe din ținutul Orenburg?

— Chiar așa.

Doamna păru mișcată.

— Scuză-mă, spuse ea, cu glas și mai blând, dacă am să mă amestec în treburile dumitale. Mă duc deseori la curte; spune-mi, în ce constă rugămintea dumitale? Poate că voi izbuti să te ajut.

Maria Ivanovna se ridică și îi mulțumi respectuos. Fără să vrea, totul o atrăgea la doamna aceea necunoscută și-i inspira încredere. Scoase deci din buzunar o hârtie împăturită și i-o dădu necunoscutei protectoare, care a început să o citească. Mai întâi a citit cu luare-aminte și cu bunăvoință, dar deodată s-a schimbat la față, și Maria Ivanovna, care-i urmărea cu ochii toate mișcărilor, se sperie de expresia aspră ce-o căpătase obrazul acesta, cu o clipă mai înainte așa de liniștit și de plăcut.

— Intervenți pentru Griniov? spuse doamna, cu un aer rece. Împărăteasa nu-l poate ierta. El s-a însoțit cu uzurpatorul, nu din neștiință sau din ușurință, ci ca un nemernic, un om imoral și periculos!

— Ah, nu-i adevărat! strigă Maria Ivanovna.

— Cum, nu-i adevărat? ripostă doamna, aprinzându-se la față.

— Nu-i adevărat! Zău că nu-i adevărat! Știu totul și vă voi povesti totul! Numai din dragoste pentru mine s-a expus la tot ce i s-a întâmplat; și dacă nu s-a dezvinovățit în fața judecății, a făcut-o numai pentru că n-a vrut să mă amestece și pe mine!

Și povesti cu aprindere lucrurile cunoscute cititorului. Doamna o ascultă cu atenție.

— Unde ai tras? a întrebat-o ea, după aceea; și auzind că a tras la Anna Vlasievna, a adăugat zâmbind: A, știi! La revedere! Nu spune nimănui că ne-am întâlnit! Nădăduiesc că nu vei aștepta mult răspunsul la cerere.

Cu aceste cuvinte s-a ridicat și a pornit pe alee, iar Maria Ivanovna s-a reîntors plină de nădejde la Anna Vlasievna. Gazda a dojenit-o pentru plimbarea așa de matinală pe timp de toamnă, care, după vorbele ei, putea dăuna sănătății unei tinere fete. După ce a adus samovarul, a început să înșire la un pahar de ceai nesfârșitele întâmplări de la curte, când, deodată, careta curții imperiale s-a oprit la scară; a intrat un lacheu și a anunțat că împărăteasa binevoiește a pofti la ea pe tânăra Mironova.

Anna Vlasievna s-a zăpăcit și a început să umble de colo-colo.

— Ah, Doamne! a strigat ea. Te cheamă la curte împărăteasa. Cum a aflat de dumneata? Cum ai să te prezinți în fața ei, când nu știi măcar să pășești cum se cuvine la curte... Nu vrei să te însoțesc? Aș putea să-ți fiu de ajutor măcar cu ceva. Și-apoi, cum ai să te duci într-o rochie de drum? N-ar fi bine să trimit la moașă după crinolina ei galbenă?

Lacheul a anunțat că împărăteasa dorește ca Maria Ivanovna să vină singură și așa cum se va găsi. N-avea ce face. Mana Ivanovna s-a așezat în caretă și a plecat la curte, însoțită de sfaturile și binecuvântările Annei Vlasievna.

Presimțea că soarta noastră se va decide; inima îi bătea tare de emoție. Peste câteva minute, careta se opri la palat. Maria Ivanovna urcă scara tremurând. Deodată, în fața ei, ușa se deschise larg.

Întâi a trecut printr-un nesfârșit șir de camere luxoase, goale. Lacheul îi arătă drumul. Ajungând, în sfârșit, în fața unei uși închise, lacheul i-a spus că-i va anunța venirea și-o lăsă singură.

Gândul că se va găsi față-n față cu împărăteasa o speria așa de tare, încât abia se ținea pe picioare. Peste un minut ușa s-a deschis și ea a intrat în camera de toaletă a împărătesei.

Aceasta ședea în fața oglinzii, înconjurată de câteva doamne de la curte, care i-au făcut loc cu respect Măriei Ivanovna. Împărăteasa s-a

întors spre ea cu blândețe și Maria Ivanovna a văzut că era aceeași doamnă față de care se destăinuise cu atâta sinceritate cu puțin timp înainte.

Împărăteasa a chemat-o spre ea și i-a spus zâmbind:

— Sunt bucuroasă că mă pot ține de cuvânt și că pot să-ți îndeplinesc rugămintea. Problema dumitale e rezolvată. Sunt convinsă de nevinovăția logodnicului dumitale. Iată o scrisoare, pe care te rog s-o duci viitorului dumitale socru.

Maria Ivanovna a luat scrisoarea cu mâna tremurândă și a căzut plângând la picioarele împărătesei, care a ridicat-o și a sărutat-o. Apoi împărăteasa a reluat:

— Știu că nu ești bogată. Dar eu mă simt obligată față de fata căpitanului Mironov. Nu vă îngrijiți de viitor. Iau asupra mea aranjarea situației voastre.

Și după ce a mângâiat-o pe biata orfană, a lăsat-o să plece.

Maria Ivanovna a plecat cu aceeași caretă a curții. Anna Vlasievna, care-i aștepta întoarcerea cu nerăbdare, a copleșit-o cu întrebări, la care Maria Ivanovna abia de-i răspundea. Cu toate că era nemulțumită de lipsa ei de memorie, a iertat-o cu mărinimie, punând această uitare pe seama timidității ei de provincială.

Iar Maria Ivanovna, fără a se dovedi curioasă de a vedea Petersburgul, s-a întors în aceeași zi la țară.

Aici iau sfârșit însemnările lui Piotr Andreevici Griniiov. Am mai aflat, din spusele familiei, că a fost eliberat din închisoare la sfârșitul anului 1774, în urma unui ordin personal al împărătesei; că a fost de față la executarea lui Pugaciov; acesta l-a recunoscut în mulțime și i-a făcut semn din capul, care, însângerat și fără viață, era arătat, după o clipă, norodului.

Curând după aceea, Piotr Andreevici s-a însurat cu Maria Ivanovna. Urmașii lor trăiesc și azi fericiți în gubernia Simbirsk. La o depărtare de treizeci de verste de *** se află un sat, care aparține unui număr de zece moșieri. Într-una din casele boierești ale aceluși sat se află, pusă în ramă, o scrisoare-autograf a Ecaterinei a II-a. În scrisoarea aceasta, adresată tatălui lui Piotr Andreevici, împărăteasa recunoaște nevinovăția acestuia și laudă mintea și inima fetei căpitanului Mironov.

Manuscrisul lui Piotr Andreevici Griniiov ne-a fost dat de către un nepot al său, care a aflat ca lucram la o operă despre timpurile descrise de bunicul lui.

Și am hotărât, cu încuviințarea rudelor, să-l publicăm, căutând să punem la fiecare capitol câte un moto potrivit și îngăduindu-ne totodată să schimbăm unele nume proprii.

19 oct. 1836

¹ După ucazul din 1762, pentru obținerea gradului de ofițer, fiind necesar un serviciu militar de 12 ani neîntreruși, nobilii își înscriau copiii în armată de la cea mai fragedă vârstă, ei rămânând de fapt în familie. La majorat primeau gradul de ofițer.

² Pentru a fi preceptor (fr.); *outchitel*, transcrierea cu ortografie franceză a cuvântului rusesc *ucitel* — preceptor, învățător.

³ *Calendarul cuții* apărea în fiecare an, începând din 1745, și cuprindea listele militarilor și civililor decorați cu ordine și medalii.

⁴ Vers din *Către slujitorii mei: Șumilov, Vanka și Petrușka* de Denis Foavizin.

⁵ Regiune la răsărit de Ural, azi Kazahstan

⁶ În 1737-1740 au avut loc câteva mari răscoale populare ale bașkirilor,

reprimare cu cruzime.

⁷ Bine (tătară)

⁸ Arcuri cu săgeți (tătară).

⁹ *Grigori (Griška) Otrepiev (Falsul Dmitri)* — aventurier, călugăr răspopit de la mănăstirea Ciudovo; cu ajutorul polonezilor, a ocupat tronul lui Boris Godunov și a domnit sub numele de Dmitri, fiul asasinat al țarului Ivan IV.

¹⁰ Fiica unui ofițer, iubita lui Pugaciov, executată de acesta în urma insistențelor sfetnicilor lui.

¹¹ Ticălos (germ.).

¹² Volânski, ministru al împărătesei Anna Ivanovna, și partizanul său Hrușciiov au fost executați în 1740, învinuiți fiind de pregătirea unei lovituri de stat.

¹³ Orășel în apropiere de Petersburg.